

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS
LIETUVIŲ KALBOS KATEDRA

Beatričė Ganusauskaitė
Lietuvių filologija ir užsienio (ispanų) kalba

SKONIO konceptas lietuvių kalboje: kūniškumo aspektas

Bakalauro darbas

Darbo vadovas prof. dr. Vytautas Kardelis

Vilnius, 2016

Beatričė Ganusauskaitė, *SKONIO konceptas lietuvių kalboje: kūniškumo aspektas. Bakalauro darbas*, vadovas prof. dr. Vytautas Kardelis, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, Lietuvių kalbos katedra, 2016, 68 p. (elektroninė darbo versija: 113 p.).

Raktažodžiai: kognityvinė semantika, skonio konceptas, kūniškumas, prototipas, konceptualioji metafora, konceptualioji analizė.

Anotacija

Šiame bakalauro darbe tiriamas lietuvių kalbos SKONIO konceptas, reprezentuojamas leksemomis *saldus*, *sūrus*, *kartus* ir *rūgštus*. Atsižvelgiant į kognityvinės semantikos teorines prielaidas, darbe laikomasi nuomonės, kad žmogaus kūnas ir mąstymas yra neatsiejami, taigi jutiminę patirtį įvardijančiomis leksemomis galima apibūdinti, patikslinti ar apskritai pakeisti ne tik realų skonį turinčių objektų vertinimą, bet ir įvairių abstrakčių reiškinių suvokimą. Remiantis Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno duomenimis, darbe atliekama konceptualioji analizė: pirmojoje jos dalyje tiriami prototipiniai, t. y. būdingiausi, SKONIO koncepto būdvardžiais apibūdinami referentai. Taip pat nagrinėjama, ar Dabartinės lietuvių kalbos žodyne šiuos būdvardžius iliustruojantys pavyzdžiai yra parinkti taip, kad atspindėtų šiuolaikinį lietuvių kalbos pasaulėvaizdį. Antrojoje dalyje tiriamas ryšys tarp SKONIO koncepto ir abstrakčių fenomenų: išskiriamos konceptualiosios metaforos, kuriomis suvokiami įvairūs fiziškai neapčiuopiami reiškiniai, aprašomos bendrosios metaforizacijos tendencijos ir siekiama išsiaiškinti, kokią įtaką abstrakčių konceptų sampratai ir vertinimui turi būdvardžiai *saldus*, *sūrus*, *kartus* ir *rūgštus*.

Turinys

1. Įvadas	4
2. Kognityvinis pasaulėvaizdis: kalbos ir mąstymo ryšys	7
3. Skonis kaip žmogaus fiziologijos dalis	15
4. Kognityvinė SKONIO samprata: konceptualioji analizė	16
4.1. Prototipiniai SKONIO koncepto referentai	18
4.1.1. Kategorijos <i>saldus</i> analizė	18
4.1.2. Kategorijos <i>sūrus</i> analizė	20
4.1.3. Kategorijos <i>kartus</i> analizė	21
4.1.4. Kategorijos <i>rūgštus</i> analizė	22
4.2. Konceptualiųjų metaforų analizė	24
4.2.1. Aplinkos sritis	25
4.2.2. Gyvenimo sritis	28
4.2.3. Jutimų sritis	33
4.2.4. Kalbos sritis	40
4.2.5. Tarpusavio santykių sritis	44
4.2.6. Veiklos sritis	47
4.2.7. Žmogaus išorės sritis	50
4.2.8. Žmogaus vidinio pasaulio sritis	54
5. Išvados	62
6. Šaltiniai ir literatūra	64
7. Summary	68
8. Priedai	69
8.1. Priedas nr. 1	69
8.2. Priedas nr. 2	73

1. Įvadas

Žmogaus konceptualioji sistema, atskleidžiama kalboje, gausiai remiasi jutimine patirtimi – tai, kas suvokiama kūnu, atsispindi ir žmogaus sąmonėje. Nuo to neatsiejamas ir skonis: nors jo vertinimas yra labai subjektyvus, vis dėlto tai ne tik įprastos žinios, kad tortas dažniausiai yra saldus, o citrina – rūgšti. SKONIO konceptas lietuvių kalboje yra kur kas platesnis – jis pasitelkiamas džiaugsmui ir pykčiui, komplimentams ir kritikai, pergalei ir pralaimėjimams ar daugybei kitų sričių apibūdinti.

Šio bakalauro **darbo objektas** – SKONIO konceptas, lietuvių kalboje reprezentuojamas jutiminę patirtį nurodančiomis leksemomis *saldus*, *sūrus*, *kartus* ir *rūgštus*.¹ Renkant medžiagą tyrimui, buvo ieškoma tik tokių žodžių junginių, kuriuose šie būdvardžiai atliktų arba atributinę, arba predikacinę funkcijas. Svarbu paminėti, kad darbe nėra analizuojamos kitos su fiziologiniu skoniu susijusios leksemos (pvz., *skanus*, *aštrus*) ar su estetinio skonio samprata susiję žodžiai (pvz., *skoningas*).

Tyrimo tikslas yra remiantis Dabartinės lietuvių kalbos tekстыne randamais vartosenos pavyzdžiais išnagrinėti ir aprašyti lietuvių kalboje ir pasaulėvaizdyje atskleidžiamą SKONIO konceptą bei jo ryšius su kitais konceptais.

Tiksliui pasiekti yra keliami tokie **uždaviniai**:

- 1) surinkti tyrimo medžiagą;
- 2) aptarti kognityvinės lingvistikos teorinius pagrindus ir skonį kaip fiziologinį žmogaus jutimą;
- 3) ištirti SKONIO koncepto kategorijų *saldus*, *sūrus*, *kartus* ir *rūgštus* prototipinius referentus, nurodančius tikrus pasaulio objektus ir abstrakčius reiškinius;
- 4) palyginti prototipinius tiriamųjų kategorijų narius su Dabartinės lietuvių kalbos žodyne (DLKŽe²) skiriamomis šių būdvardžių reikšmėmis ir pateikiamais pavyzdžiais;
- 5) išanalizuoti metaforiškai suvokiamus abstrakčius reiškinius, apibūdinamus minėtais SKONIO koncepto būdvardžiais, ir išskirti bei aprašyti kuriamas konceptualiąsias metaforas ir bendrąsias metaforizacijos tendencijas.

Kadangi darbe siekiama atskleisti kuo išsamesnį SKONIO koncepto modelį lietuvių kalboje, **tyrimo medžiagai** buvo surinkta 1970 pavyzdžių iš Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centre sudaryto Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno Publicistikos ir Grožinės literatūros dalių. Darbe remiamasi keliomis kognityvinės lingvistikos teorijomis (prototipų, konceptualiųjų metaforų, kūniškumo teorijomis), taigi tyrimo metu gauti duomenys aprašomi taikant analitinį aprašomąjį ir konceptualiosios analizės **metodus**. Plačiau konceptualioji analizė aptariama tiriamojoje darbo dalyje (16–17 p., konceptualiųjų metaforų tyrimas paaiškinamas ir 24–25 p.).

¹ Darbe nagrinėjamos šių būdvardžių vienaskaitos ir daugiskaitos formos, vartojamos visų lietuvių kalbos linksnų

² Darbe naudojama elektroniniu šio žodyno leidimu.

Darbo struktūra: Įvadas, teorijos apžvalga (*Kognityvinis pasaulėvaizdis: kalbos ir mąstymo ryšys, Skonis kaip žmogaus fiziologijos dalis*), tyrimas (*Kognityvinė skonio samprata: konceptualioji analizė*), Išvados, Šaltiniai ir literatūra, Priedai³. Darbo įvade supažindinama su darbo objektu, tikslu, uždaviniais. Įvade aptariama ir tyrimo medžiaga, taikyti metodai, darbo naujumas ir aktualumas bei lietuvių kalbotyroje atlikti kognityviniai tyrimai. Teorinės medžiagos apžvalgoje apibrėžiamos pagrindinės kognityvinės semantikos idėjos, prototipų, konceptualiosios metaforos ir kūniškumo teorijos, trumpai aprašoma fiziologinė žmogaus skonio samprata. Tiriamojame dalyje atliekama konceptualioji analizė. Darbo pabaigoje pateikiamos šios analizės išvados, nurodomi šaltiniai ir literatūra. Taip pat pateikiami du priedai: prototipinių ir periferinių tiriamaisiais būdvardžiais apibūdinamų referentų analizė ir visi konceptualiųjų metaforų tyrimui surinkti pavyzdžiai.

Kognityviniais metodais atliekami tyrimai lietuvių kalbotyroje yra palyginti nauja kryptis. Mažai dėmesio sulaukusi yra ir kūniškumo teorija, t. y. žmogaus kūno sąsaja su jo mąstymu ir kalba. Šis tyrimas yra **naujas** ir **aktualus**, nes, visų pirma, konceptualioji analizė gali parodyti SKONIO ir kitų konceptų suvokimą ir struktūrą, o visame darbe taikoma kūniškumo teorija – fiziologinį skonį rodančių būdvardžių vartojimas apibūdinant abstracius dalykus – gali padėti atskleisti žmonių mąstymą ir pasaulėžiūrą. Antra, nepaisant darbo aktualumo kognityvinių tyrimų lauke, paminėtina ir jo svarba analizuojant, ar DLKŽe pateikiami pavyzdžiai, iliustruojantys įvairių leksemų reikšmes, yra patikimi ir iš tiesų atskleidžia realią ir lietuvių kalbai būdingiausią vartoseną.

Kaip minėta, kognityvinė semantika yra palyginti nauja kalbotyros šaka, tačiau Lietuvoje jos tyrimų skaičius greitai auga. Kognityvizmo teorinius pagrindus yra išsamiai aprašęs Aloyzas Gudavičius (2007a; 2009), apžvalginių straipsnių yra rašę Rolandas Mikulskas (2009) ir Dainora Maumevičienė (2010). Analitinių darbų, kuriuose būtų taikomi kognityviniai metodai, yra kur kas daugiau. Išnagrinėjusi įvairius leksikografijos šaltinius, GARBĖS koncepto sampratą ir jo kognityvinę definiciją yra apibrėžusi Irena Smetonienė (2015). Konceptualiąsias analizes lietuvių kalbos tyrimams yra taikiusi Silvija Papaurėlytė (2010), būdvardžių semantiką šiuo metodu yra tyrę ir Gudavičius (2007b), Edita Valiulienė (2011; 2014). Gudavičiaus indėlis į kognityvinę semantiką ryškus ir tuo, kad mokslininkas analizavo kalbą (veiksmažodžių semantiką) remdamasis tik prototipų teorija (Gudavičius 2000).

Galima matyti, kad vien tik prototipų teorijos taikymas nėra dažnas lietuvių kalbotyroje, tačiau konceptualiųjų metaforų tyrimų – publikuotų straipsnių, disertacijų ir pan. – yra daug ir įvairių. Metaforizaciją Lietuvos ir Didžiosios Britanijos rinkimų diskurse lygino Jurga Cibulskienė (2005; 2006), advokatų kalbas analizavo Regina Koženiauskiene (2005), Papaurėlytė-Kloviene aprašė su emocijomis susijusių sferų sampratą lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje (Papaurėlytė-

³ Priedai yra pateikiami tik elektroninėje darbo versijoje.

Klovienė 2005; 2006) bei tyrė, kurioms žmogaus kūno dalims suteikiamos akmens savybės (Papaurėlytė-Klovienė 2008). Įvairių tyrimų yra atlikusios Reda Toleikienė (2004), Toleikienė kartu su Aina Būdvytyte-Gudienė (2013), Eglė Vaivadaitė-Kaidi (2011), Valiulienė (2015). Vien tik konceptualiųjų metaforų tyrimams yra skirtas ir visas mokslinio leidinio *Filologija* 19 tomas (2014), kuriame nemažai ir jau minėtų autorių straipsnių.

Remiantis kognityvinės semantikos metodais yra rašyta nemažai bakalauro ar magistro darbų. Reikia išskirti du Šiaulių universitete gintus darbus, susijusius su SKONIO konceptu. Tai Neringos Mamasalievos magistro darbas „Konceptas SALDUS lietuvių ir rusų kalboje“ (Mamasalievė 2007) ir Ievos Liubšytės bakalauro darbas „Metaforinis *skonio* modelis lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje“ (Liubšytė 2014). Liubšytės darbas atrodo gana panašus į šiame bakalauro darbe atliekamą tyrimą – jame taip pat analizuojama, kokie abstraktūs fenomenai lietuvių kalboje yra suvokiami kaip turintys saldų, sūrų, kartų arba rūgštų skonį. Kita vertus, autorė pavyzdžius klasifikuoja remdamasi Jono Paulausko „Sisteminio lietuvių kalbos žodynu“ (Paulauskas 1987), kuriame lietuvių kalbos leksiniai vienetai pateikiami subjektyviai suskirstyti į tam tikras sritis. Žinoma, kognityvinės analizės yra neatsiejamos nuo subjektyvaus tyrėjo požiūrio, tačiau šiame žodyne nėra taikoma aiški metodologija, t. y. nėra remiamasi jokia konkrečia semantikos mokykla. Svarbu ir tai, kad Liubšytės darbe nėra atliekama išsami konceptualioji analizė: netiriami prototipiniai SKONIO konceptui priklausančių kategorijų nariai, nors tikro ir metaforinio skonio ryšys yra akivaizdus. Tyrime taip pat nėra išskiriamos konceptualiosios metaforos, atskleidžiančios tiriamojo koncepto ryšį su kitomis sferomis, nors teorinėje darbo dalyje kognityvinių metaforų tyrimo principai yra aprašomi.

2. Kognityvinis pasaulėvaizdis: kalbos ir mąstymo ryšys

Semantikos sąvoka, pirmą kartą pavartota prancūzų lingvisto Michelio Bréalio, apibrėžia kalbotyros šaką, tiriančią reikšmes (Trask 1999, 268–269). Tarptautinių žodžių žodyne semantika aprašoma kiek plačiau: tai yra mokslas, tiriantis „kalbos vienetų reikšmes, tų reikšmių sisteminius ryšius ir kitimą“ (TŽŽ 2001, 883). Nors pirmieji tyrinėjimai apie reikšmių kitimus prasidėjo dar Antikos laikais, pagrindinės semantikos mokyklos kūrėsi XX amžiuje. Šiuolaikinė kalbotyra skiria dvi pagrindines semantikos kryptis: struktūralizmą ir kognityvizmą.

Apie 1930–1960 metus įsivyravus struktūralizmui, jo pradininkas Ferdinandas de Saussure'as ir kiti šios krypties tyrinėtojai teigė, kad kalba yra uždara sistema, o kiekviena reikšmė gali būti skaidoma į smulkesnius jos komponentus (semas). Kiek vėliau kaip priešprieša struktūralizmui pradėjo plisti **kognityvinės lingvistikos** idėjos. Šios krypties mokslininkai tyrė žmogaus sąmonę ir siekė suprasti, kaip kalbinės žinios atsispindi sąmonėje, kaip yra įgyjamos ar siejamos su suvokimu (Stillings et al. 1995, 215). Naujas požiūris palietė ir reikšmių tyrimus bei lėmė kognityvizmo formavimąsi: maždaug aštuntojo dešimtmečio pabaigoje kilo susidomėjimas idėja, kad į reikšmę reikėtų žiūrėti kaip į tam tikrą mentalinę struktūrą, pažintinės, arba kognityvinės, veiklos rezultatą, atsirandantį kalbėjimo metu (Dirven 2009, 11; Mikulskas 2009, 40–41). Taigi kognityvistai ėmėsi tirti žmogaus ir jo psichikos ryšį su kalba.

Kognityvinė semantika kalbą laiko žmogaus pažintinės sistemos dalimi, susijusia su atmintimi, dėmesiu, mąstymu, emocijomis, kategorizacija ir kt. Šie kognityviniai gebėjimai sąveikauja su kalba, taigi iš esmės kalba tampa priemone mintimis reikšti (Dirven, Verspoor 2004, ix; Dirven 2009, 12). Lingvistų nuomonei pritaria ir kognityvinės psichologijos tyrinėtojai: kalbą, pasak jų, galima apibūdinti kaip pagrindinį įrankį idėjoms, jausmams, patirčiai ar žinioms perduoti (Goldstein 2005, 345–346). Visa ši informacija žmogaus sąmonėje kuria konceptus, kurie atspindi ir sieja žmogų supančio pasaulio objektus ar reiškinius.

Konceptą galima aiškinti kaip mentalinį (sąmonės) darinį, kuris atspindi kultūros reiškinius, abstraktus, kuriuose pasireiškia tautos samprata apie žmonių tarpusavio ryšius ir kt. Trumpiau tariant, konceptas parodo žmogaus suvokimą apie kokį nors reiškinį. Koncepto kalbinė raiška yra įvairi: pasak Gudavičiaus, „[k]iekviena nominacija aktualizuoja paskirus koncepto bruožus, pavyzdžiui, *žirgas, kumelys, kuinas, kumeliukas* pabrėžia atskirus koncepto ‘arklys’ požymius“ (Gudavičius 2009, 50–51). Konceptą galima apibūdinti ir kaip esminį kognityvinį žinių vienetą, priklausantį konceptualiajai sistemai ir kylantį iš patirties (Evans 2007, 31).

Kaip jau minėta, kalbos turinys yra siejamas su žmogaus sąmonės turiniu, taigi kognityvinės semantikos tyrimų objektu galima laikyti sąmonėje egzistuojančius konceptus, kurie yra žmogaus patirties ir psichomotorinės veiklos rezultatas (Gudavičius 2009, 32). Mąstydami žmonės yra linkę aplink juos esančius įvairius objektus jungti ir skaidyti į įvairias grupes, nustatyti jų tarpusavio

ryšius lyginant su jau turimomis žiniomis, o šį procesą galima vadinti pasaulio **kategorizacija**. Kognityvinės kategorijos yra artimai susijusios su konceptu: Mikulskas teigia, kad kategorija, arba kitaip – konceptas, sudaro bet kokios reikšmės pamatą (Mikulskas 2009, 40–41). Be abejo, pati reikšmė yra generuojama kalbėjimo metu: tai, kokia kalbinė aplinka supa žodį, atspindės ir jo reikšmę; be to, kiekviena reikšmė tarsi informacinis vienetas kiekvieno klausytojo yra apdorojama atskirai ir yra individuali. Visgi svarbu dar kartą pabrėžti, kad, pasak kognityvistų, kalbėjimo metu generuojamos reikšmės ir konceptai, kurie jas sieja, yra atviros struktūros, leidžiančios pažinti platesnes sritis (Mikulskas 2009, 42).

Kiek anksčiau jau minėta, kad objektus ir reiškinius žmonės yra linkę kategorizuoti pagal juos jungiančius ar skiriančius požymius. Klasikinė kategorizacijos teorija teigė, kad kiekviena kategorija turi turėti aiškias ribas, o visi kategorijos nariai turi turėti bendrus požymius, kurie apibūdintų kategoriją (Lakoff 1987, 16). Tai leidžia suprasti, kad nė vienas kategorijos narys neturėtų išsiskirti iš kitų.

Pirmasis klasikinę teoriją sukritikavo Ludwigas Wittgensteinas pastebėjęs, kad ne visi žaidimų kategorijos nariai turi tokius pačius požymius. Kai kuriuose žaidimuose laimėti galima tik dėl sėkmės (metant lošimo kauliuką), kai kurie žaidimai reikalauja žinių (šachmatai), o kai kuriuose žaidimuose pergalė iš viso nėra svarbi (šokinėti per šokdynę), tačiau visus juos galima priskirti žaidimo kategorijai. Ši idėja pritaikoma ne tik šiuo atveju: tam, kad žmonių grupę būtų galima laikyti gimine, taip pat nebūtina, kad visi nariai turėtų kokį nors bendrą požymį, pavyzdžiui, tokios pačios spalvos plaukus. Tai suformuluoja Wittgensteino pasiūlytą giminės panašumų (*family resemblances*⁴) principą: sekos schema AB, BC, CD rodo, kad kiekvienas šios schemos narys turi tokį patį elementą kaip kitas jos narys, tačiau nerandama nė vieno elemento, kuris būtų būdingas visiems šios sekos nariams (plg. AB ir CD). Įdomu buvo ir tai, kad Wittgensteinas teigė, kad kai kurie žaidimai yra labiau panašūs į žaidimus nei kiti, pavyzdžiui, lošimo kauliukai nėra tipiškas žaidimo pavyzdys. Tai vedė prie minties, kad vieni kategorijos nariai yra labiau tinkami kategorijai apibūdinti nei kiti (Lakoff 1987, 16–17; Mikulskas 2009, 56; Wittgenstein 1958).

Wittgensteino ir kitų mokslininkų mintys davė pradžią **prototipų teorijai**, susiformavusiai aštuntojo dešimtmečio viduryje JAV. Kognityvinės psichologijos tyrinėtoja Eleonora Rosch teigė, kad vieni kategorijos nariai reprezentuoja ją geriau nei kiti, taigi dauguma ar galbūt ir visos kategorijos neturi aiškių, tiksliai nubrėžtų ribų (Rosch 1978, 30, 35).

Rosch išvadas lėmė ne tik Wittgensteino tyrimai, bet ir eksperimentas apie pagrindines (židinio) spalvas. Mokslininkai Brentas Berlinas ir Paulas Kay tvirtino, kad pagrindinės spalvos yra žmonių suvokiamos beveik vienodai, o jų pavadinimai dažniausiai yra nesudėtinės ir neskolintos lekšemos. Atlikusi daug įvairių tyrimų, Rosch nustatė, kad pagrindinės spalvos stipriau veikia regą,

⁴ Rečiau lietuvių kalbotyroje vartojami terminai darbe yra paaiškinami anglų k.

taigi yra greičiau suvokiamos, geriau ir ilgesniam laikui įsimenamos, o jų pavadinimai yra vaikų išmokstami pirmiausia. Tuo remdamasi mokslininkė priėjo prie išvados, kad geresnis spalvų skyrimas nepriklauso nuo to, ar spalva užima centrinę poziciją spalvų skalėse – jų prototipai išryškėja tuomet, kai vieną spalvą nurodančią leksemą galima pasitelkti keliems jos atspalviams apibūdinti (Berlin, Kay 1969; Mikulskas 2009, 44–46).

Rosch darbai (pavyzdžiui, Rosch, Mervis 1975; Rosch 1978) atskleidžia pagrindinę prototipų teorijos idėją: kiekvienoje kategorijoje galima matyti tam tikrą struktūrą, kurioje išsiskiria tipiškiausias ir centrinis jos narys – prototipas. Prototipai turi daugiausiai kategorijai būdingų požymių, tačiau, kaip teigia Gudavičius, prototipiškumas priklauso nuo aplinkos ir kultūros. Pavyzdžiui, prototipišku vaisiumi lietuviai galėtų laikyti obuolį, galbūt ir apelsiną, tačiau ne kokosą, nes jis yra per menkai pažįstamas ir lietuviams nėra įprastas (Gudavičius 2007b, 36; 2009, 67).

Žinoma, kai kurie kategorijos nariai yra būdingesni vienai kategorijai, o kiti dėl jų individualių atributų gali priklausyti tiek vienai, tiek kitai kategorijoms. René Dirvenas pateikia vaisių kategorijos pavyzdį, kurį analizavo ir Rosch: remiantis klasikine kategorizacijos teorija būtų galima teigti, vaisiaus požymiai turi būti ‘saldus’, ‘minkštas’, ‘turintis sėklų’, tačiau tada kai kurios vaisių rūšys šiai kategorijai nebepriklausytų (pavyzdžiui, citrinos nėra saldžios, o bananų sėklos nėra akivaizdžiai pastebimos) (Dirven 2009, 15). Tai rodo, kad kiekvienoje kategorijoje toliau nei centriniai nariai (prototipai) yra išsidėstę periferiniai nariai, kurie kartais pereina į artimas kategorijas (Mikulskas 2009, 54).

Aptardamas prototipų teoriją, Mikulskas kaip pavyzdį pateikia paukščio kategoriją, kurios prototipiniu nariu lietuviams laiko varną. Jis teigia, kad jai galima priskirti tokius atributus (kategorijai būdingus požymius) kaip ‘deda kiaušinius’, ‘turi tvirtą snapą’, ‘turi du sparnus ir dvi kojas’, ‘turi plunksnas’ ar pan. Šie atributai, pasak jo, „pakankamai gerai apibūdina paukščio kategoriją apskritai ir tinka palyginti jos prototipą su tipiško skalėje žemesnę poziciją užimančių narių atributais“ – žvirbliu, strazdu ar papūga, kurie paprastai turi vieną ar kitą išskirtinį atributą (pavyzdžiui, papūgos plunksnos yra daug ryškesnės už varnos). Tačiau kai kurie paukščio kategorijai priklausantys nariai turi mažiau kategorijai tinkančių ar visai netinkančių atributų, pavyzdžiui, pingvinai neskraido ir vaikšto stati (Mikulskas 2009, 54–56).

Kognityvinėje semantikoje **metaforos** yra vienas svarbiausių tyrimo objektų, galinčių atspindėti ir leidžiančių suvokti žmogaus mąstymą. Plačiąja prasme metaforos įgalina pamatyti vienus dalykus, tam pasitelkiant kitus (Geeraerts 2010, 203). Svarbu paminėti, kad tradiciniu ir kognityviniu požiūriu metaforos yra suvokiamos skirtingai. Tradicinė metafora yra laikoma stilistine priemone, leidžiančia tekstą padaryti išraiškingesnį, vaizdingesnį, taip labiau paveikiant skaitytoją. Kaip teigia Gudavičius, apskritai metaforizacija atspindi žmogaus gebėjimą matyti

daiktų panašumus „pagal kokį nors bendrą požymį, funkcijos ir tiesiog įspūdžio panašumą kitam daiktui ar reiškiniui pavadinti“ (Gudavičius 2009, 114–115).

Vis dėlto analizuodami reikšmių sąsają su žmogaus sąmone kognityvizmo atstovai George'as Lakoffas ir Markas Johnsonas ėmė tirti naują metaforos koncepciją: ne metaforą kaip kalbos puošmeną, o metaforą kaip mąstymo būdą. Naująją teoriją jie aprašė knygoje „Metaforos, su kuriomis gyvename“ (*Metaphors we live by*, 2003⁵), kurioje teigė, kad didžioji dalis mūsų konceptualiosios sistemos yra metaforiška, t. y. metaforos padeda formuoti mūsų suvokimą, mąstymą ir veiksmus (Lakoff, Johnson 2003, 4).

Konceptualioji metafora, dar vadinama kognityvine, bazine ar giliaja, kaip minėta anksčiau, yra mūsų mąstymo strategija: vienos sferos daiktus ir reiškinius žmonės yra linkę suprasti kaip priklausančius kitai sferai, pavyzdžiui, vartojant kalbinę išraišką *laikas eina* laiką galima įsivaizduoti kaip judantį materialų kūną ar pan. (Gudavičius 2009, 126). Kalbėdamas apie kognityvinių metaforų teoriją Dirvenas teigia, kad „[m]etaforinis protas nusitveria erdvinių ir konkrečių kategorijų sritis kaip šaltinį ir pasitelkęs metaforas perkelia šio šaltinio konceptus, tokius kaip karštis, judėjimas arba kelionė, ne tokiems konkretiems ir abstraktiems esiniams, kaip antai emocijos, laikas, įvykių struktūra, priežastingumas ir t. t.“ (Dirven 2009, 19).

Taip yra sukuriama dvinarė struktūra: tai konceptualiosios metaforos tikslo sritis (*target domain*) ir jos šaltinio arba ištakos sritis (*source domain*). Tikslo sritis – tai, ką norima aprašyti – ir šaltinio sritis – tai, iš kur imami bruožai aprašymui – yra konceptualiųjų sričių sankirta, perkelianti šaltinio (B) srities bruožus į tikslo (A) sritį (taip sukuriant kognityvinės metaforos struktūrą A yra B). Jau minėtoje Lakoffo ir Johnsono knygoje „Metaforos, su kuriomis gyvename“ autoriai pateikia konceptualiosios metaforos pavyzdį LAIKAS yra PINIGAI (*TIME IS MONEY*) (Lakoff, Johnson 2003, 7–9). Metaforinės kalbinės išraiškos dažnai yra universalios – jas galima nesunkiai ir suprantamai pritaikyti ir lietuvių kalboje. Pavyzdžiui, minėtajai konceptualiajai metaforai priskiriami atvejai *tu švaistai mano laiką* ar *šis prietaisas sutaupys tau daug laiko* įrodo, kad mąstydami žmonės fiziškai neapčiuopiamam objektui suteikia konkretesnio pavidalo savybes, t. y. tikslo sritį LAIKAS suvokia kaip šaltinio sritį PINIGAI: juos, remiantis žiniomis ar patirtimi, galima švaistyti, taupyti, leisti (*gerai leidžia laiką*) ar pan.

Svarbu atkreipti dėmesį į Lakoffo ir Johnsono pastabą, kad ne visiškai visi šaltinio srities koncepto bruožai yra perkeliama tikslo sričiai. Jeigu taip būtų, tai reikštų, kad sritis A iš tikrųjų yra sritis B, o ne yra suprantama kaip sritis B. Pavyzdžiui, nors anksčiau minėta kognityvinės metaforos struktūra LAIKAS yra PINIGAI jungia daugybę kalbinių išraiškų, o leisti galima ir laiką, ir pinigus, tačiau laiko, kitaip nei pinigų, susigrąžinti neįmanoma. Tai įrodo, kad metaforiškos

⁵ Šiame darbe naudojama PDF versija (2003), tačiau originaliai leidinys buvo publikuotas 1980 m.

konceptų sąsajos vyksta tik iš dalies – pasitelkiant tik tuos koncepto bruožus, kurie tinka kitam (Lakoff, Johnson 2003, 12–13).

Aprašydami konceptualiųjų metaforų teoriją Lakoffas ir Johnsonas pateikė ir jų klasifikaciją (Lakoff, Johnson 2003). Mokslininkai siūlė skirti kognityvines metaforas į tris kategorijas: struktūrines, ontologines ir orientacines. Struktūrines metaforas galima laikyti kompleksinėmis: jos yra tarsi vienos metaforos struktūros sudėtinės dalys, rodančios metaforinius ryšius tarp konceptualiųjų tikslo ir šaltinio sričių. Pavyzdžiui, universalią daugeliui kalbų konceptualią metaforą MEILĖ yra KELIONĖ galima skaidyti taip (Geeraerts 2010, 206):

ŠALTINIS	TIKSLAS
keliautojai	įsimylėjęliai
transporto priemonė	pati draugystė
kelionė	draugystės eiga, evoliucija
sprendimai, kur eiti	sprendimai, ką daryti

Antroji klasifikacijos grupė – ontologinės metaforos – daugiausia yra personifikacijos. Kaip jau minėta, konceptualiosios metaforos yra kuriamos tam, kad būtų galima aiškiau suvokti abstrakčius dalykus, taigi žmogus tam gali pasitelkti ir savo kūną, savybes ir galimybes. Kaip teigia Lakoffas ir Johnsonas, personifikacijos yra išplėtos ontologinės metaforos, kurios leidžia dalykus nusakyti terminais, vartojamais kalbant apie žmogaus kūną – žodžiais, kuriuos galime suprasti dėl savo patirties, savybių, veiksmų ir pan. Pavyzdžiui, abstrakčiam terminui *infliacija* gyvos būtybės elgesio ypatybė yra suteikiama kalbinėje išraiškoje *infliacija ryja mūsų pelną* (Lakoff, Johnson 2003, 33–34). Apskritai žmogaus kūnas kaip metaforų šaltinio sritis yra itin dažnas ir kognityvinei semantikai aktualus reiškinys, tačiau išsamiau šias idėjas atspindinti kūniškumo teorija yra aptariama kiek vėliau (žr. 12 p.).

Trečioji konceptualiųjų metaforų grupė yra orientacinės (arba skalės) metaforos. Šių kognityvinių metaforų šaltinis dažniausiai rodo erdvinį išsidėstymą – tai opozicijos aukštyrė : žemyn, išorėn : vidun ir pan. Tokios metaforos yra laikomos pirminėmis, nes yra paremtos žmogaus fizine ir kultūrine patirtimi, taigi įvairiose kultūrose gali ir skirtis. Lakoffas ir Johnsonas pateikia ir lietuvių kalbai ir pasaulėvaizdžiui tinkantį pavyzdį LAIMĖ yra KRYPTIS AUKŠTYN (Lakoff, Johnson 2003, 15). Tokiai universaliai struktūrai lietuvišką kalbinę išraišką galima nesunkiai sugalvoti – tiktu, pavyzdžiui, *pakilo mano nuotaika*.

Naują požiūrį į kognityvinių metaforų skirstymą pasiūlė mokslininkė Christa Baldauf (1997)⁶. Ji išskyrė ne tris, o keturias grupes: tai ontologinės, vaizdinės–scheminės, konsteliacinės ir atributinės konceptualiosios metaforos (Toleikienė 2004, 14). Ontologinėmis metaforomis yra laikomos metaforos, kuriomis abstraktiems konceptams yra priskiriami daiktų ir medžiagų

⁶ Baldauf mintims aprašyti pasitelkiami lietuvių autorių darbai.

požymiai. Jau minėta, kad Lakoffas ir Johnsonas šiai grupei priskyrė personifikacijas, tačiau Baldauf teigia, kad „mūsų asmens sąvoka yra labai plati ir apima skirtingas sąvybes⁷“, todėl ji šią grupę patikslino: ontologinėmis metaforomis laiko tik konceptualiąsias metaforas ABSTRAKTAS yra OBJEKTAS arba SKYSTIS (Dabrickytė 2012, 16).

Vaizdinėmis–scheminėmis metaforomis Baldauf laiko erdvinio patyrimu grindžiamas metaforas. Tai TALPYKLOS, KELIO, PUSIAUSVYROS ir SKALĖS konceptai, kognityvinėse metaforose veikiantys kaip šaltinio sritys, t. y. jų savybės yra pasitelkiamos kitam konceptui suvokti. Ši grupė kildinama iš Johnsono (1987) tyrimų apie vaizdines schemas (*image schemata*), kurios yra laikomos pirminėmis pažinimo pakopomis ir suteikia minėtiems šaltinio konceptams pagrindą (Toleikienė 2004, 17–18). Kitaip jas galima apibūdinti kaip tam tikras patirties reprezentacijas, kurios turi struktūrą (yra scheminės), t. y. atspindi sąsają tarp žmogaus kūnu patiriamų dalykų (pavyzdžiui, erdvės kaip TALPYKLOS suvokimo) ir tikslo sferos (Croft, Cruse 2004, 44).

Trečioji grupė – konsteliacinės metaforos – skiriasi nuo kitų grupių tuo, kad jų šaltinio sritis yra kur kas labiau išplėta. Ši mokslininkės skiriama grupė sutampa su Lakoffo ir Johnsono skiriama struktūrinių metaforų grupe, nes tokie konceptai kaip LIGA, KARAS, PASTATAS, ASMUO ar GYVA BŪTYBĖ remiasi ne tik vienu konkrečiu jų bruožu, bet apima ir platesnes pasaulio suvokimo sritis ir patirtį (Toleikienė 2004, 18–19).

Ketvirtoji Baldauf išskirta grupė yra atributinės metaforos, kurios tikslo sričiai suteikia papildomų metaforinių bruožų, paremtų jutimine patirtimi. Šiai grupei priklauso tokios objektų savybės ar žmogaus juntami ir regimi dalykai kaip šiltas / šaltas, tamsus / šviesus, sunkus / lengvas ir pan. (Baldauf 1997, 83 žr. Dabrickytė 2012, 16). Čia reikia paminėti, kad, pavyzdžiui, atributas ‘sunkus’ nurodo daikto svorį, taigi iš esmės turėtų būti priskiriami ontologinėms metaforoms – tokio požiūrio yra laikomasi ir šiame darbe.

Nors analizuojant kalbą kognityviniu aspektu yra itin sudėtinga ar netgi neįmanoma atskleisti tam tikrų baigtinių ir nekintančių struktūrų, tiek Lakoffo ir Johnsono, tiek Baldauf klasifikacijos leidžia kiek konkrečiau žiūrėti į kalbą kaip žmonių mąstymo, suvokimo ir patirties atspindį. Žinoma, šios klasifikacijos jokių būdu nerodo, kad abstraktūs reiškiniai kaip tikslo sritys gali būti apibūdinami tik šių, jau minėtų, šaltinio sričių bruožais. Teisingiau būtų sakyti, kad pastarosios klasifikacijos leidžia nuosekliau stebėti konceptualiųjų metaforų kūrimo ar vartojimo tendencijas ir jų universalijas.

Viena iš dažniausių kalbinių universalijų, pasitelkiama suvokti abstrakčius konceptus ir kalbėti apie juos, yra **kūniškumas** (*embodiment*). Tai – svarbus kognityvistikos terminas ir tyrimo objektas. Kūniškumo, arba įkūnytojo suvokimo (*embodied cognition*), teorija teigia, kad žmogaus

⁷ Dabrickytės išverstoje Baldauf citatoje yra korektūros klaida.

sąmonė ir konceptualioji sistema atspindi tai, kaip realus žmogaus kūnas sąveikauja su aplinka, kurioje yra. Johnsonas teigia, kad pasaulio vaizdas žmogaus sąmonėje yra kuriamas atskaitos taškais laikant žmogaus judesius, jo buvimą erdvėje ir laike ar sąlytį su išoriniais objektais apskritai (Johnson 1987, xix). Konceptai yra kuriami ne tik abstrakčiai suprantamame žmogaus mąstyme, bet ir smegenyse: fiziologiškai įkūnytieji konceptai yra nervinės struktūros, priklausančios sensomotorinei sistemai (Lakoff, Johnson 1999, 20). Jie kyla iš žmogaus fiziškai (kūnu) juntamos ir suvokiamos patirties, taigi tuo remiantis galima teigti, kad kalba atspindi žmogaus konceptualiąją sistemą, taigi ir žmogaus įkūnytąją patirtį (Evans 2007, 66). Panašiai teigia ir Lakoffas: pasak jo, tiesioginio ryšio tarp žmogaus kalbos ir patiriamo pasaulio nėra, tačiau kalba yra kuriama konceptų pagrindu, kurie yra paremti ta patirtimi (Lakoff 1987, 206).

Kadangi įkūnytasis suvokimas yra žmogaus konceptualiosios sistemos dalis, jis yra itin svarbi konceptualiųjų metaforų kūrimo proceso dalis. Kūniškoji patirtis yra tai, iš ko apskritai kyla ir yra kuriamos kognityvinės metaforos: tai pirminės konceptualiosios struktūros, Johnsono konkrečiau įvardijamos vaizdinėmis, arba įkūnytomis, schemomis. **Vaizdinės schemas** yra struktūriniai vienetai, žymintys tai, kaip sąmonėje yra apdorojama informacija apie žmogaus kūno judesius jį supančioje erdvėje, padedantys žmogui suvokti pasaulį ir apie jį mąstyti (Johnson 1987, 19). Viena iš universaliausių kūniškumo teoriją atspindinčių pirminių konceptualiųjų metaforų yra KIEKIS kaip SKALĖ. Pasakymas *Kyla prekių kainos* rodo, kad DIDESNIS KIEKIS yra suvokiamas kaip KRYPTIS AUKŠTYN. Johnsonas teigia, kad tokį reiškinį aiškina kūniškoji patirtis ir įtraukiamos vaizdinės schemas: jeigu į indą įpilama daugiau skysčio, jo lygis pakyla (Johnson 1987, xv). Taip jau nuo pat gimimo žmogaus sąmonėje yra saugoma visa informacija ir žinios apie pasaulį, o vėliau tai pasitelkiama abstraktiems fenomenams įvardyti. Lietuvių kalbotyroje kūniškumo aspektas nėra plačiai tyrinėtas, tačiau Gudavičius mini beveik tokią pačią VERTIKALĖS sampratą: normali žmogaus kūno padėtis yra vertikali (sveikas žmogus gali eiti atsistojęs, vaikai auga aukštyn ir pan.), taip suvokiant, kad TEIGIAMA yra KRYPTIS AUKŠTYN (*pakili nuotaika*), ir atvirkščiai (Gudavičius 2009, 131).

Svarbu suprasti, kad kūniškumo teorija atspindi ne tik požymių skolinimąsi iš jau minėtos vertikalios kūno padėties (SKALĖS metaforos) ar pan. Vaizdinės schemas kyla iš kūniškųjų patirčių ir jų sąveikos su sąmone (Gibbs Jr., Colston 2006, 262), taigi vienas svarbiausių pirminių konceptualiųjų metaforų šaltinių yra TALPYKLA: tai vaizdinė schema, paremta žmogaus patirtimi įdedant ar išimant objektus iš uždarytų indų ar pan. (Geeraerts 2010, 207). Johnsonas teigia, kad savo kūną žmogus laiko trimate talpykla, į kurią jis gali įdėti maistą, vandenį, orą, o nuo kūdikystės yra įprasta suvokti, kad, pavyzdžiui, kambarys yra uždara erdvė, iš kurios ir į kurią taip pat galima judėti (Johnson 1987, 21). Kitaip tariant, polinkį pasaulį suvokti remiantis savo kūnu atspindi ir tai, kad žmogus, abstrakčiai kalbant, yra fizinis objektas, galintis judėti į ir iš jį supančių erdvių, galintis

būti ir veikti jose. Johnsonas išskiria ir kitų vaizdinių schemų, jau minėtų Baldauf klasifikacijoje: tai KELIO ir PUSIAUSVYROS konceptai kaip metaforų šaltinio sritys.

Visos čia išvardytos konceptualiosios metaforos, kaip jau minėta, Johnsono yra laikomos pirminėmis konceptualiosiomis struktūromis, pradedamomis suvokti nuo gimimo. Tačiau kūniškumo teorija gali būti suvokiama ir plačiau: žmogaus kūnas kaip metaforinių projekcijų į abstrakčius fenomenus šaltinis apskritai. Tokie atvejai yra laikomi nebe pirminėmis, bet išplėtotomis struktūromis, Lakoffo ir Johnsono įvardijamomis kompleksinėmis metaforomis (Lakoff, Johnson 1999, 60). Autoriai taip pat teigia, kad pirminės metaforos yra universalios visoms kultūroms, nes kiekvienas žmogus iš esmės turi tokį patį kūną, gyvena gana panašioje aplinkoje ir pan. Kita vertus, kompleksinės metaforos yra sudarytos iš pirminių ir vienaip ar kitaip atspindi skirtingoms kultūroms būdingą pasaulėvaizdį, taigi tam tikromis ypatybėmis jos gali skirtis ir nebūti universalios (Lakoff, Johnson 2003, 257).

Čia reikia pabrėžti, kad SKONIO konceptas yra neatsiejamas nuo kūniškumo teorijos ir sieja įvairius metaforizacijos būdus – ir pirminius, ir kompleksinius, – todėl tai, kas susiję su SKONIU, tarp įvairių kalbų taip pat gali ir sietis, ir skirtis. Pavyzdžiui, daugelyje kalbų leksema *saldus* yra vartojama kalbant apie malonius jausmus ar kitus reiškinius, taip išskiriant konceptualiąją metaforą MALONI PATIRTIS yra SALDUS MAISTAS (plg. anglų k. *sweet voice* („saldus balsas“), kinų k. *tianyan miyu* („saldūs sakiniai“ ar „medaus“ žodžiai“), tačiau japonų kalboje randamas neuniversalus reiškinys, kai *amai* („saldus“) reiškia nemalonią patirtį: jis vartojamas apibūdinant patiklų, neišsilavinusį žmogų⁸.

⁸ Daugiau pavyzdžių ir išsamesnę analizę galima rasti straipsnyje *Do happiness and sadness taste like sweet and sour chicken?* (autorius nenurodytas, 2015) (<http://www.icge.co.uk/languagesciencesblog/?p=516>, žiūrėta 2016 05 22).

3. Skonis kaip žmogaus fiziologijos dalis

Aptarus žmogaus kūno ir mąstymo sąsają, svarbu apibrėžti ir kai kuriuos **žmogaus kūno fiziologijos** dalykus. Žmogaus kūne esanti jutiminė (sensorinė) sistema ir joje veikiančios receptoriai nuolat reaguoja į išorinius (aplinkos) ar vidinius (kūno) pasikeitimus ir perduoda informaciją centrinei nervų sistemai, o šis procesas yra vadinamas jutimu. Smegenims priėmus šią informaciją ji yra suvokiama – psichiškai sutvarkoma ir įsisąmoninama (Myers 2000, 148; Kėvelaitis ir kt. 2006, 48). Pagrindiniais žmogaus jutimais, suvokiamais sensorine sistema, yra laikomi rega, klausa, skonis, uoslė ir lytėjimas. Šiuos jutiminiuosius procesus galima sieti ir su anksčiau aptartu pasaulio kategorizacijos principu: vienus dirgiklius galima matyti ir, pavyzdžiui, priskirti raudonų objektų kategorijai; kitus dirgiklius galima paliesti ir laikyti juos švelnių ar šiurkščių objektų kategorijos nariais ir pan.

Šiame darbe tiriant vieno iš penkių pagrindinių žmogaus jutimų – skonio – sampratą ir įprasminimą kalboje, reikia aptarti ir fiziologines skonio ypatybes. **Skonį** galima apibūdinti kaip dirgikliui veikiant burnoje atsirandančių jutimų visumą. Pagrindinės skonio rūšys yra saldumas, sūrumas, rūgštumas ir kartumas. Kiekviena jų intensyviau yra juntama skirtingose liežuvio vietose, nors apskritai bet koks skonis yra juntamas visais liežuvio paviršiuje išsidėsčiusiais receptoriais. Kai kurie tyrėjai skiria ir dar vieną skonio rūšį – japonišku žodžiu vadinamą *umami*, kurią sukelia aminorūgšties druska (glutamatas) (Kėvelaitis ir kt. 2006, 148–151). Kadangi nei Lietuvoje, nei apskritai Europoje *umami* skonis nėra itin žinomas ir lietuvių kalboje ši leksema nėra plačiai vartojama, tyrime pasirinkta jos neanalizuoti.

Kaip teigia mokslininkai, daug įtakos skonio jutimui turi ir kvapas. Jo neįjungiant, skonio suvokimas gali būti iškreiptas ar visai dingti, pavyzdžiui, jei svogūno kvapo neįmanoma užuosti, jo skonis gali būti panašus į obuolio (Kėvelaitis ir kt. 2006, 148). Šis reiškinys yra vadinamas jutimų sąveika – tai vieno pojūčio daroma įtaka kitam (Myers 2000, 175). Čia reikia nepamiršti ir sinestezijos – kaip teigiama Tarptautinių žodžių žodyne, fiziologiškai tai yra „nevalingas dviejų arba daugiau pojūčių atsiradimas, dirginant tik vieno iš tų pojūčių jutimo organą“ (TŽŽ 2001, 900). Nors tai yra ir realus žmogaus sensorinės sistemos ir psichikos sutrikimas, lietuvių kalboje gausu pavyzdžių, atskleidžiančių sinesteziją kaip stilistinę tekstų kūrimo priemonę. Koženiauskienė sinesteziją laiko menine priemone, kai rega siejama su klausa, uoslė – su lytėjimu ir pan., pavyzdžiui, *neskanus pažiūrėti* (Koženiauskienė 2013, 147). Kvapo ir skonio sąsaja, kaip bus matyti vėliau, irgi nėra išimtis.

4. Kognityvinė SKONIO samprata: konceptualioji analizė

Realus skonio suvokimas turi daug įtakos metaforinei jo sampratai. Abstrakčius reiškinius apibūdinant leksemomis, nurodančiomis saldumą, sūrumą, kartumą ar rūgštumą, remiamasi kognityvinėmis žiniomis ir patirtimi: tai, kas kažkada buvo sukėlę nemalonius skonio pojūčius, dažniausiai yra siejama su taip pat nemaloniais, tačiau fiziškai nepatiriamais konceptais. Žmogaus konceptualiojoje sistemoje kognityvinė kūniškumo teorija ir skonio pojūtis įgyja svarbią reikšmę – neapčiuopiami reiškiniai yra suvokiami remiantis ne tik žmogaus kūno padėtimi, jo judesiais ar apskritai kūno sąveika su aplinka, bet ir įgimta jutimine sistema.

SKONIO konceptas yra labai plati sritis, apimanti ir subjektyvius skonio pojūčius (*kisielius mums vis tiek buvo labai skanus*), ir estetinį vertinimą (*rengiasi su skoniu*). Siekiant atskleisti žmogaus kognityvinių gebėjimų ir fiziologijos sąsajas, šio tyrimo laukas yra siauresnis: jau minėta, kad darbo objektu laikomos keturios pagrindinės skonį apibūdinančios leksemos *saldus*, *sūrus*, *kartus* ir *rūgštus*. Visa surinkta Dabartinio lietuvių kalbos tekstyno medžiaga (1970 pavyzdžių), kurioje vartojami žodžių junginiai su minėtais būdvardžiais, klasifikuojama pagal tiriamųjų leksemų referentus. Čia netaikomas struktūralizmui būdingas komponentinės analizės metodas – žodyninės reikšmės nėra skaidomos į smulkesnius jų vienetus. Konceptualiojoje analizėje, taigi ir šiame darbe, remiamasi kognityvinėmis žiniomis, patirtimi, subjektyviu tyrėjo supratimu to, kas žodžių junginiu ar sakiniu kalbėtojo norėta pasakyti.

Tyrimo medžiaga skiriama į dvi dalis: į realaus pasaulio objektus, kurių skonis patiriamas liežuvio receptoriais ar rodo ne patį skonį, bet cheminius ir biologinius procesus, ir į abstrakčius fenomenus, kuriems skonio savybės yra priskiriamos metaforiškai. Tam, kad tyrimo medžiaga būtų aiškesnė, jos dalys atskiriamos atsižvelgiant tik į referentą. Kaip pavyzdį galima pateikti pasakymą *saldus uždraustas vaisius*, kuris suvokiamas kaip nuodėmė, t. y. abstraktus reiškinys. Tyrime jis priskiriamas prie referentų grupės *vaisiai*, nes svarbu yra tai, kad net ir nemetaforiškai *vaisius* yra apibūdinamas kaip *saldus*, o ne, pavyzdžiui, *sūrus*. Žinoma, taip pat galima diskutuoti ir dėl į tyrimą įtraukiamų chemijos ar biologijos sritims priklausančių atvejų (*rūgštus lietus* ar *rūgštus dirvožemis*). Šie atvejai nėra aktualiausia darbo dalis, tačiau jie būtini norint nustatyti prototipinius referentus ir siekiant išlaikyti objektyvumą bei tiriamos medžiagos patikimumą.

Kaip jau minėta, norint ištirti lietuvių kalbos SKONIO konceptą, tyrime, sudarytame iš dviejų dalių, yra taikomas konceptualiosios analizės metodas. Pirmojoje tyrimo dalyje taikoma prototipų teorija: pagrindines SKONIO koncepto kategorijas įvardijant leksemomis *saldus*, *sūrus*, *kartus* ir *rūgštus*, tiriami dažniausiai šiais būdvardžiais apibūdinami referentai. Reikia pabrėžti, kad čia realius objektus atspindintys pavyzdžiai yra atskiriami nuo abstrakčius reiškinius nurodančių leksemų. Tokia skirtis pasirenkama laikantis nuomonės, kad norint atpažinti ryšį tarp to, kas tikra, ir to, kas abstraktu, visų pirma reikia išsiaiškinti individualias abiejų dalių ypatybes. Vienaip ar kitaip,

abstrakčioms ir fiziškai skonio neturinčioms sferoms visame darbe skiriama daugiau dėmesio – jos gali atskleisti ne tik žmonių mąstymą ir polinkį sieti skirtingus konceptus, bet ir lietuvių kalbos vartotojams būdingą pasaulėvaizdį.

Grįžtant prie pirmosios tyrimo dalies, t. y. prototipinių SKONIO koncepto referentų analizės, reikia paminėti, kad nors vartosenos atvejų su tiriamosiomis leksemomis yra labai daug ir išsamus jų aprašymas galėtų būti kur kas ilgesnis, šioje dalyje pasirinkta koncentruotis tik į pagrindinius SKONIO koncepto būdvardžiais apibūdinamus referentus. Kadangi kalba atspindi žmogaus ir apskritai tautos pasaulėvaizdį, atrodo akivaizdu, kad ir žodyne pateikiamos reikšmės ir pavyzdžiai turėtų rodyti realią vartoseną ir taip suteikti galimybę lengvai suprasti, ką reiškia vienas ar kitas žodis. Atsižvelgiant į tai, šioje tyrimo dalyje analizuojama, ar DLKŽe pateikiami pavyzdžiai, iliustruojantys tiriamųjų leksemų reikšmes, sutampa su prototipiniais šiomis leksemomis apibūdinamais referentais. Apibendrinta lyginamoji prototipinių referentų ir DLKŽe išskiriamų pavyzdžių analizė pateikiama kiekvieno poskyrio pabaigoje, o išsamūs šio tyrimo rezultatai, t. y. ir prototipiniai, ir periferiniai nariai, pateikiami elektroninėje darbo versijoje esančiame Priede nr. 1.

Antrojoje tyrimo dalyje analizuojami tik abstraktūs fenomenai, apibūdinami tiriamosiomis leksemomis ir taip atspindintys kūniškumo teoriją. Nors konceptualiųjų metaforų analizės principai aprašomi kiek vėliau, galima trumpai paminėti, kad šioje dalyje ryšys tarp SKONIO koncepto ir kitų fenomenų yra tiriamas detaliau – analizuojami ne tik visi atvejai, kai jutiminė patirtis metaforiškai siejama su abstrakčiais reiškiniiais. Laikantis nuomonės, kad įvairios šaltinio sritys gali tarpusavyje susipinti, čia tiriamos ir kitos konceptualiosios metaforos, t. y. aprašoma tai, kaip neapčiuopiami fenomenai suvokiami pasitelkiant įvairias daiktų, medžiagų, talpyklų ar kitų sferų ypatybes. Visi šioje darbo dalyje analizuoti tekstyno pavyzdžiai pateikiami elektroninės darbo versijos Priede nr. 2.

Žvelgiant į anksčiau minėtus dalykus akivaizdu, kad SKONIO konceptas darbe analizuojamas iš įvairių perspektyvų. Dėl taikomų vienu ar kitu žiūros taškų atsiranda poreikis paaiškinti ir dvi skirtingas tyrimo dalių struktūras. Kaip matyti jau turinyje, SKONIO konceptas tiriant prototipinius referentus skaidomas kiekvieną tiriamąją leksemą laikant atskira kategorija, pavyzdžiui, tiriami būdvardžio *saldus* kategorijai priklausantys tikri ir abstraktūs prototipiniai referentai. Reikia pabrėžti, kad siekiant nustatyti tikslesnius prototipus, šioje dalyje tekstyno medžiaga skaidoma šiek tiek smulkiau. Tiriant konceptualiąsias metaforas, einama kitu keliu: analizuojami į platesnes sritis apibendrinti skirtingi konceptai ir metaforinė vartoseną su SKONIO koncepto būdvardžiais kiekviename jų.

4.1. Prototipiniai SKONIO koncepto referentai

4.1.1. Kategorijos *saldus* analizė

SKONIO konceptui priklausanti kategorija *saldus* yra pati gausiausia pavyzdžių kalbant tiek apie saldaus skonio pojūtį sukeliančius realaus pasaulio objektus, tiek apie abstrakčius fenomenus. Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne iš viso buvo rasti 904 atvejai, kurių 522 nurodė realius ir apčiuopiamus referentus, o 382 – įvairius metaforiškai vaizduojamus reiškinius.

DLKŽe nurodoma, kad pagrindinė ir vienintelė neperkeltinė būdvardžio *saldus* reikšmė – ‘1. turintis cukraus, medaus skonį’, tačiau referentai *cukrus* ir *medus* tyrime neišryškėja kaip prototipiniai. Galima svarstyti, kad tokia vartoseną egzistuoja todėl, kad jų skonis yra savaime suprantamas ir kalbos vartotojui poreikio tai papildomai apibrėžti nėra. Vis dėlto tarp pateikiamų žodyno pavyzdžių nematyti ir atlikus tyrimą išryškėjusio kategorijos *saldus* prototipo – tai *vaisiai* (71 vartojimo atvejais). Nors galima rasti pavyzdžių, kai šiuos būdvardžiu apibūdinamas *uždraustas vaisius* ar *mokslo vaisius*, jų nėra tiek daug – tipiškiausi saldūs vaisiai lietuviams vis dėlto yra kriaušė ir obuolys. Tai įrodo anksčiau aptartą Gudavičiaus mintį, kad prototipas atspindi tautos kultūrą ir pasaulėvaizdį, taigi, pavyzdžiui, kokoso vaisius lietuviams negalėtų būti prototipiškas.

Išanalizavus tyrimo medžiagą paaiškėjo, kad antras būdingiausias būdvardžiu *saldus* apibūdinamas referentas yra *vynas* (68 atv.). Reikia paminėti, kad DLKŽe tai yra pirmasis pavyzdys, pateikiamas tiriamosios leksemos reikšmei iliustruoti. Žinoma, galima spėti, kad pasikartojanti junginio *saldus vynas* vartoseną priklauso nuo to, kad vyno pasirinkimas dažnai įpareigoja tiksliai įvardyti ir jo rūšį (plg. *sausas vynas*). Artimas prototipui yra *pienas*, ištirtuose grožinės literatūros ir publicistikos šaltiniuose paminėtas 53 kartus. Saldus pienas lietuvių pasaulėvaizdyje laikomas labai skaniu, juo gardžiuojamasi, jis artimas motinos pienui ir kartais yra palyginamas su medumi. Ketvirtas prototipiškiausias kategorijos narys yra *arbata* (35 atv.). Konkrečiau ji įvardijama kaip mėtų ar aviečių skonio, tačiau neretai laikoma ir šlykščiai saldžia. Nors trys iš keturių būdingiausių saldžių objektų yra gėrimai, kategorijai priklauso ir įvairūs *tortai*, *pyragai* (34 atv.), *pieno produktai* (dažniausiai – sūris ar grietinėlė) (27 atv.), *uogos* (26 atv.), DLKŽe reikšmės apibrėžime nurodytas *medus* (25 atv.).

Kaip jau užsiminta anksčiau, abstraktūs ir fiziškai nematomi ar neapčiuopiami reiškiniai antroje tyrimo dalyje analizuojami suskirstyti į bendresnes sferas, siejant panašios reikšmės žodžius, situacijas ir pan. DLKŽe išskiria tris perkeltines *saldus* reikšmes: ‘2. *prk.* malonus. 3. *prk.* pernelyg meilus, lipšnus. 4. *prk.* jausmingas.’ Tekstyno medžiaga įrodo, kad minėtasis pirmosios perkeltinės reikšmės pavyzdys žodyne *saldus miegas*⁹ iš tiesų yra pati prototipiškiausia sritis, apibūdinama šia leksema. Net 84 atvejai rodo, kad *saldus* čia reiškia gerą, ramų, malonų, gilų ar

⁹ Konceptualiųjų metaforų analizėje, siekiant išsiaiškinti tikslesnes metaforų šaltinio sritis, konceptai MIEGAS ir SAPNAI yra priskiriami skirtingoms sferoms, tačiau čia jie laikomi viena bendra grupe.

ilgą miegą. Pastariesiems atvejams priklauso ir junginys *saldūs sapnai*, taip pat minimas ir DLKŽe, kuriuo linkima būtent ramios, malonios ir pan. nakties.

Nors prototipas yra gana atitrūkęs nuo kitų kategorijos narių, dažnai vartojamos ir *saldų garsą* žyminčios konstrukcijos (52 atv.). Kadangi vienas dažniausių referentų, susijusių su *garsu*, yra *balsas*¹⁰, galima rasti palyginimų su maisto produktais: *saldus kaip pernokusi vyšnia, saldus kaip cukraus vata*. Viena vertus, kuriama sinestezija, rodanti žmonių kognityvinį gebėjimą ir polinkį sieti skirtingas sferas – toks garsas yra laikomas labai maloniu, o šį vertinimą motyvuoja ir, galima manyti, teigiamas saldžių maisto produktų ir gėrimų vertinimas. Garsus galima sieti ir su DLKŽe reikšmės ‘4. *prk.* jausmingas’ pavyzdžiu *saldi dainelė*. Kita vertus, atsispindi ir neigiamą konotaciją turinti trečioji žodyninė reikšmė, grįsta pavyzdžiu *saldus balsas*: pernelyg didelis balso saldumas rodo, kad kalbėtojas veidmainiauja, meilikauja, skundžia ar įkyriai kažko prašo.

Trečias pagal prototipiškumą kategorijos *saldus* narys yra *kvapas* (47 atv.), tačiau žodyne tokios reikšmės ar pavyzdžio nematyti. Teorinėje darbo dalyje minėta, kad fiziologiškai skonio jutimas būtų labai silpnas ar jo visai nebūtų, jeigu objektai neskleistų kvapo. Galima matyti, kad kalboje kvapo ir skonio sąsaja vėlgi kuria sinesteziją – taip *saldus kvapas* yra siejamas su realių pasaulio objektų grupei būdingais nariais (pavyzdžiui, medumi, pienu, alkoholiu). Vis dėlto peržvelgus pasakymus akivaizdu, kad dažniausiai saldžiai kvepia įvairūs gamtos objektai, kurių, žinoma, skonis realiai saldus nebūtų – tai gėlės (jazminai, žibutės), šienas, žolė ir pan.

Kategorijoje dažna ir *saldi kalba* (32 atv.), atspindima tikslesniais referentais *žodžiai, komplimentai, pasveikinimai* ir t. t. Įvairias situacijas galima sieti su *saldaus balso* vertinimu: tokios kalbos vertinamos ir palankiai, ir kritiškai, pavyzdžiui, matyti, kad *saldūs pažadai* dažnai yra neįvykdomi. Kalbant apie labiau teigiamą konotaciją, kategorijoje *saldus* apibūdinami ir referentai, atspindintys gyvenimą (19 atv.), *džiaugsmą* (18 atv.), *meilę* (16 atv.) (nė vienas iš šių atvejų nėra paminėtas DLKŽe) ar *šypsena* (15 atv.), žodyne minimą trečiajai reikšmei iliustruoti.

<i>saldus</i>		
DLKŽe reikšmė	DLKŽe referentai	Prototipiniai referentai
‘1. turintis cukraus, medaus skonį’	vynas (2) ¹¹ , uogos (7), pyragaičiai (9–10), arbata (4), pienas (3), mėsa (32), sula (27–31)	vaisiai (1), tortas, pyragas (5), įv. pieno produktai (6) ir kt.
‘2. <i>prk.</i> malonus’	miegas, poilsis, sapnas (1)	kvapas (3), kalba (žodžiai ir pan.) (4), gyvenimas (5), džiaugsmas (6), meilė (7) ir kt.
‘3. <i>prk.</i> pernelyg meilus, lipšnus’	balsas (2), šypsena (8)	
‘4. <i>prk.</i> jausmingas’	dainelė (2)	

¹⁰ Nors antroje tyrimo dalyje *balsas* yra laikomas arba garsu, arba kalbėjimo būdu, čia, analizuojant pagal referentus, jis siejamas su įprasta kategorija, t. y. garsais.

¹¹ Čia ir toliau darbe referentai pateikiami DLKŽe nurodoma eilės tvarka, o šalia referentų esantys skaičiai nurodo vietą, kurią referentas užima eilėje pagal jo apibūdinimo tiriamąją leksemą dažnumą.

4.1.2. Kategorijos *sūrus* analizė

Kitaip nei kategorijoje *saldus*, kurioje beveik visi referentais esantys realaus pasaulio objektai yra maisto produktai arba gėrimai, kategorijai *sūrus* priklauso ir įvairesnių narių. Iš viso tekstyne buvo rasta 311 pavyzdžių, kurių 290 atspindėjo realaus pasaulio referentus, pavyzdžiui, įvairius vandens telkinius, ir vos 21 – SKONIO koncepto sąsajas su kitais, fiziškai nepatiriamais, konceptais.

DLKŽe apibrėžta būdvardžio *sūrus* reikšmė – ‘kuris su druska, sūdytas; turintis per daug druskos’. Nors žodyne toks pavyzdys nepateikiamas, prototipiškiausias *sūrus* realaus pasaulio objektas yra *jūra* (59 atv.). Šį atvejį galima aptarti ir labiau apibendrintai: apskritai *sūrūs* objektai lietuviams dažnai yra vandens telkiniai – tai ne tik *jūra*, bet ir *marios*, *vandenynas* (po 6 atv.), *ežeras* (3 atv.). Tipiškiausias *sūrus* gėrimas ir apskritai antras pagal prototipiškumą kategorijoje yra *vanduo* (57 atv.), DLKŽe iliustruojantis leksemos *sūrus* reikšmę. Tyrime geriamasis vanduo nėra laikomas tuo pačiu referentu kaip vanduo iš įvairių vandens telkinių – suprantama, kad jūros vandenyje druskingumas yra kur kas didesnis ir netinkamas gerti, virti jame maistą ar pan. Kita vertus, net ir geriamasis *sūrus* vanduo malonių pojūčių lietuviams nesuteikia: dažniau jis kelia fizinį blogumą ir pykinimą, nuo jo galima *net kojias užversti*.

Trečias pagal būdingumą kategorijai narys yra *sūrus žmogaus prakaitas* (42 atv.). Daugiausia jis pasitelkiamas siekiant metaforiškai išreikšti sunkų darbą ar nuovargį, tačiau vienaip ar kitaip jį reikia laikyti realiu, fiziškai apčiuopiamu ir receptoriais suvokiamu vienu iš prototipinių *sūrių* objektų. *Prakaitas* yra ne vienintelis objektas, išskiriamas žmogaus kūno ir apibūdinamas kaip *sūrus*. Būdinga kategorijai yra ir *ašara* (38 atv.), nors tokia vartoseną dažniausia kalbant apie liūdesį ir nusivylimą. Nors vartosenos atvejų nėra daug, tačiau *sūrios* yra ir *lūpos* (4 atv.) – galima daryti prielaidą, kad tokiomis jos tampa tada, kai žmogaus veidu bėga ašaros. Kiek retesni atvejai – maisto ir gėrimų sfera, kur *sūriais* laikoma *druska* (18 atv.), *žuvis* ir *jūros gėrybės* (16 atv.), žodyne pateikiamas pavyzdys *sriuba* (11 atv.).

Fiziškai neapčiuopiamų reiškinių grupėje kaip jos prototipas išryškėjo *sūrus vėjas* (11 atv.). Pavyzdžiai rodo, kad jo negalima visiškai atskirti nuo realaus kategorijos prototipo *jūra*, nes *sūrus vėjas* pajūryje atneša ir *sūrų kvapą* – antrąjį kategorijai būdingą narį (6 atv.). Šie fenomenai, be abejo, taip pat sietini su druska: garuojant jūros vandeniui, pasklinda atitinkamas kvapas, o pučiantis vėjas kelia įspūdį, lyg jis pats būtų *sūrus*.

DLKŽe nėra išskirta nė vienos perkeltinės *sūrus* reikšmės, tačiau tokių atvejų, nors ir retų, galima rasti. *Sūrūs* gali būti, pavyzdžiui, *liūdesys* (1 atv.) ar *pergalė* (1 atv.). Pastarieji nariai šį kartą siejami jau su kitais prototipiniais nariais iš realių objektų grupės: *liūdesys* – su *ašaromis*, *pergalė* – su *prakaitu*. Žinoma, šiuos atvejus dėl nedidelio medžiagos kiekio galima laikyti ir periferiniais.

<i>sūrus</i>		
DLKŽe reikšmė	DLKŽe referantai	Prototipiniai referantai
‘kuris su druska, sūdytas; turintis per daug druskos’	vanduo (2), sriuba (7)	jūra (1), prakaitas (3), ašara (4), druska (5), žuvis, jūros gėrybės (6) ir kt.
–	–	vėjas (1), kvapas (2), liūdesys (3–6) ir kt.

4.1.3. Kategorijos *kartus* analizė

Kategorijoje *kartus* iš viso buvo rasti 275 vartosenos atvejai, iš kurių 87 atspindi realiai apčiuopiamus objektus ir 188 – abstrakčius. DLKŽe įvardijama šio būdvardžio pirmoji ir neperkeltinė reikšmė yra ‘1. kuris gailaus, aštraus skonio’, kaip pagrindinį pavyzdį nurodant palyginimą *kartus kaip pipiras*. Iš aptartų atvejų jau galima pastebėti, kad dažniausiai DLKŽe pasirenkami pavyzdžiai neatspindi tikrojo lietuvių pasaulėvaizdžio. Tai pasikartoja ir matant kategorijos *kartus* analizės rezultatus: tokio referento kaip *pipiras* tekstyne iš viso nebuvo rasta.

Prototipiškiausi aptariamiosios kategorijos nariai yra *vaistus* ar, konkrečiau, *piliules* žymintys referantai (21 atv.). Nors jie dažniausiai vartojami metaforiškai ir rodo blogą asmens savijautą, nusivylimą ir nesėkmę, reikia pripažinti, kad skonis liežuvio receptoriais vis tiek yra juntamas. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje *ašara* gali būti ne tik sūri, bet ir karti (11 atv.), tačiau tai, kaip ir pirmuoju atveju, vartojama norint išreikšti itin didelį skausmą ir liūdesį, taigi DLKŽe šis žodžių junginys pateikiamas kaip pavyzdys perkeltinei leksemos *kartus* reikšmei ‘2. *prk.* skaudus, nemalonus’ iliustruoti. Kartūs yra ir įvairūs *augalai* (9 atv.), ypač pelynas, cikorijos ar dilgėlės. Neretai kaip karti įvardijama ir *degtinė* (9 atv.), nors keturi atvejai galėtų būti laikomi vieno pobūdžio: tai tautosakos motyvui *karti, karti, degtinė karti* priklausantys atvejai.

Karti taip pat gali būti *kava* (7 atv.) ar *vaisiai* (6 atv.), tačiau per karčios kavos skonis yra apibūdinamas kaip šlykštus, o kartūs vaisiai dažniausiai yra nesubrendę, neskanūs, pažeisti kirmėlių. Kaip matyti toliau, kartumo sukeliama nemalonūs pojūčiai yra projektuojami ir į kitus konceptus.

Šis kalbai ir mąstymui būdingas perkėlimas pažymėtas ir DLKŽe – anksčiau minėta žodyne išskiriama perkeltinė *kartus* reikšmė atspindi daugumą darbe tiriamų abstrakčius reiškinius rodančių pavyzdžių. Vis dėlto žodyne neminimas abstrakčių reiškinių, apibūdinamų būdvardžiu *kartus*, prototipinis referentas, smarkiai atitrūkęs nuo kitų kategorijos narių – tai *patirtis* (70 atv.). Iš pavyzdžių matyti, kad iš tokios nemalonios patirties žmogus dažniausiai pasimoko ir jos skonį atsimena dar ilgą laiką.

Nemalonų pojūčių projekciją įrodo ir antras pagal būdingumą referentas *tiesa* (31 atv.) – tai pirmasis žodyne pateikiamas perkeltinės reikšmės pavyzdys. Kitokio nei neigiamo leksemos *kartus* kuriamo įspūdžio nerodo ir tolimesni kategorijos nariai *ironija* (15 atv.), *liūdesys* (14 atv.) ar *kalba*

(12 atv.). Visi šie atvejai iš esmės atspindi ir prie žodyninės reikšmės teikiamus pavyzdžius *apsivylimas, žodžiai, ašaros*, tačiau akivaizdu, kad jų vartoseną lietuvių kalboje yra kur kas retesnė.

<i>kartus</i>		
DLKŽe reikšmė	DLKŽe referentai	Prototipiniai referentai
‘1. kuris gailaus, aštraus skonio’	pipiras (–)	vaistai (1), augalai (3), degtinė (4), kava (5) ir kt.
‘2. <i>prk.</i> skaudus, nemalonus’	teisybė (2), apsvylimas (4), žodžiai (5), ašaros (2 realių objektų grupėje)	patirtis (1), ironija (3) ir kt.

4.1.4. Kategorijos *rūgštus* analizė

Dabartinės lietuvių kalbos tekстыne buvo rasta 480 šiai kategorijai priklausančių pavyzdžių (425 atvejai aprašo realius objektus, 55 – abstrakčius). Būtų galima abejoti dėl nemažai kategorijai *rūgštus* priklausančių atvejų, nes jie dažniausiai atspindi ne skonį turinčius objektus ar pan., o biologinius ar cheminius procesus. Vis dėlto, kaip jau minėta, prototipinių narių analizei šie atvejai yra aktualūs, nes parodo lietuvių kalbai ir apskritai suvokimui būdingiausią vartoseną. Tai žymi ir DLKŽe: *rūgštus* yra ‘1. turintis rūgšties’, o prie šios reikšmės yra pateikiamas pavyzdys *rūgščias dirvas reikia kalkinti. Dirva, dirvožemis* arba *žemė* iš tiesų yra prototipiškiausi šios kategorijos nariai, juos laikant viena bendra grupe (128 atv.). Vartosenos atvejų gausa rodo, kad jų neminėti tik dėl to, kad skonio receptoriais rūgštumas nejaučiamas, negalima, nes jie yra smarkiai atitolę nuo kitų kategorijos narių.

Toliau kategorijai būdingi yra įvairūs *pieno produktai*, ypač grietinė ar jogurtas (60 atv.), netoli yra ir *rūgštus pienas* (39 atv.). Tai įrodo motyvuotą antrąją DLKŽe išskiriamą reikšmę ‘2. įgijęs aštrų skonį nuo rūgimo’. Dažna ir su *chemijos* sritimi siejama vartoseną: tai 46 atvejai, kai kalbama apie rūgščią pH terpę, fermentų skaidymąsi rūgščioje aplinkoje ir pan. Kalbant apie maistą, neretai rūgštūs yra ne tik pieno produktai, bet ir įvairūs *vaisiai* (26 atv.) ir *uogos* (23 atv.), pavyzdžiui, obuoliai (tai – pirmasis DLKŽe pateikiamas pavyzdys), citrusiniai vaisiai, vynuogės, spanguolės.

Įdomu tai, kad nors *rūgštyinės* darybiškai siejamos su būdvardžiu *rūgštus*, toks vartosenos atvejis pasitaikė tik vieną kartą. Galima daryti prielaidą, kad žodžių junginys *rūgščios rūgštyinės* yra tautologija ir todėl lietuvių kalboje beveik nėra vartojamas. Tautologija galima laikyti ir tai, kad nors atrodytų, kad *citrina* yra rūgščiausias maisto produktas, ji šioje kategorijoje minima tik 6 kartus. Tokie atvejai galimai įrodo kalbai būdingą atsisakymą minėti savaimę suprantamus dalykus, pavyzdžiui, ir kategorijoje *saldus* nedažnai pasitaikiusius junginius *saldus cukrus* ir pan.

Su abstrakčiomis sritimis galima sieti DLKŽe skiriamos trečiosios reikšmės ‘3. *šnek. nepatenkintas, suniuręs*’ pavyzdį *rūgštus veidas*, tyrime plačiau apibrėžiamą kaip *veido išraiška*. Nors galima teigti, kad veidas priklauso žmogui ir jo kūnui, taigi galėtų būti laikomas realiai

apčiuopiamu objektu, jį pasirinkta laikyti neatskiriama žmogaus kūno dalimi, t. y. ne tokia, kaip atskiros veido dalys, pavyzdžiui, akys ar nosis. Taip pat veido siejimas su abstrakčių fenomenų grupe motyvuojamas tuo, kad su leksema *rūgštus* tą pačią reikšmę įgyja ir referentai *išraiška*, *grimasa*, *mina*, *fizionomija* ir pan. – visos šios reikšmės yra prototipiškiausios perkeltinės kategorijos *rūgštus* reikšmės (37 atv.).

Šioje kategorijoje, kaip ir kitose, taip pat aktualizuojama sinestezija, skonį siejant su *kvapu* (12 atv.). Rūgštus kvapas yra rūgimo procesų dalis, taigi dažniausiai apibūdinamas kaip šlykštus ir aštrus, neretai pasirenkant ir neigiamą konotaciją turinčią leksemą *tvaikas*. Dažnai tokį kvapą skleidžia jau minėti pieno produktai ar vynas, tačiau žodyne jį sudėtinga priskirti bet kuriai reikšmei – *rūgštus kvapas* nėra apčiuopiamas, taigi neturi rūgšties, neturi skonio ir nerodo blogos žmogaus nuotaikos.

<i>rūgštus</i>		
DLKŽe reikšmė	DLKŽe referentai	Prototipiniai referentai
‘1. turintis rūgšties’	obuolys (vaisių grupė: 5), dirva (1)	pieno produktai (2), chemija (3), uogos (6), oras (7)
‘2. įgijęs aštrų skonį nuo rūgimo’	vynas (8), pienas (4), kopūstai (daržovių grupė: 10)	
‘3. <i>šnek.</i> nepatenkintas, suniūręs’	veidas (1)	šypsena (3) ir kt.
–	–	kvapas (2)

4.2. Konceptualiųjų metaforų analizė

Konceptualiosios metaforos šiame darbe yra tiriamos dvejopai. Visų pirma, kūniškumą atspindinčios kognityvinės metaforos išryškėja, kai SKONIO koncepto būdvardžiai sudaro žodžių junginius su įvairiais tikrame pasaulyje skonio neturinčiais objektais ar reiškiniais. Atsižvelgiant į anksčiau aprašytą vokiečių mokslininkės Baldauf klasifikaciją (žr. 11 p.), pastarieji atvejai gali būti įvardyti kaip atributinės metaforos: jos kuriamos remiantis jutimine patirtimi ir ne keičia metaforos struktūrą, o tikslina kalbėtojo mintį, papildo aptariamąjį referentą ir pan. Kaip bus matyti vėliau, skirtingos SKONIO koncepto leksemos gali pakeisti ir to paties koncepto suvokimą, pavyzdžiui, *saldus džiaugsmas* ir *kartus džiaugsmas* kalbėtojų yra įsivaizduojamas ir vertinamas skirtingai. Tačiau žmogaus sąmonėje kuriamos metaforos turi ir kiek kitokį pavidalą: dažnai yra kuriami gilesni ryšiai, pasitelkiant ne tik atributines metaforas, tačiau apskritai modifikuojant tam tikrus konceptus.

Prieš pradėdant detalią analizę, reikia paaiškinti ir taikytą klasifikaciją. Nors žvelgti į tyrimo medžiagą galima įvairiais aspektais (pavyzdžiui, pradėdant nuo kuriamų giliųjų metaforinių konstrukcijų, nuo tyrimo objektu pasirinktų būdvardžių ir pan.), šiame darbe nuspręsta analizę pradėti nuo apibendrintų sferų, jungiančių aptariamuosius abstrakčius konceptus. Tiriamos aštuonios sritys: Aplinkos, Gyvenimo, Jutimų, Kalbos, Tarpusavio santykių, Veiklos, Žmogaus išorės ir Žmogaus vidinio pasaulio. Kiekviena sritis apibendrina įvairius susijusius konceptus, pavyzdžiui, Gyvenimo sričiai priskiriami tokie konceptai kaip GYVENIMAS, MIRTIS, PATIRTIS, LIKIMAS ir pan. Toliau jie skiriami pagal juos apibūdinančius SKONIO koncepto būdvardžius, taip aprašant kiekviename koncepte išryškėjusias ir kitas kognityvines metaforas. Kadangi apskritai konceptualiąsias metaforas galima tirti dvejopai (pasirinkti konceptualiosios metaforos konstrukciją ir ieškoti jai tinkančių kalbinių išraiškų arba atvirkščiai), darbe yra taikomas antrasis metodas, t. y. įvairios kalbinės išraiškos yra klasifikuojamos pagal išryškėjusias kognityvines metaforas.

Tyrimė matyti vienuolika tokių metaforų šaltinio sričių, kurias, remiantis minėta Baldauf klasifikacija, galima skirti į tris grupes: tai vaizdinės–scheminės, arba pirminės, metaforos (SKALĖ, TALPYKLA), ontologinės metaforos, kuriomis abstraktiems konceptams priskiriami daiktų ir medžiagų požymiai (DAIKTAS, MAISTAS¹², SKYSTIS) ir konsteliacinės metaforos, reikalaujančios išsamesnių žinių apie konceptą (GYVŪNAS, JUDANTIS OBJEKTAS, KELIONĖ, LIGA, UGNIS, ŽMOGUS). Tyrimė, aprašant kiekvienoje srityje išskiriamus konceptus, laikomasi šios eilės tvarkos¹³. Išryškėję ryšiai tarp kelių metaforinių ištakos sričių yra aprašomi išanalizavus

¹² Nors konceptualiųjų metaforų šaltinio sritys nėra skaidomos itin smulkiai, ši konkretnė nei DAIKTO šaltinio sritis išskiriama laikantis nuomonės, kad MAISTO sfera yra itin svarbi SKONIO konceptui suvokti.

¹³ Kadangi įvairūs konceptai yra suvokiami skirtingomis šaltinio sritimis ir vienam konceptui būdinga sritis gali nebūti pritaikoma kitam, kiekvienoje iš šių trijų grupių šaltinio sritys pateikiamos abėcėlės tvarka.

visų pirma po vieną šaltinio sritį nurodančią metaforą, pavyzdžiui, visų pirma tiriama konceptualioji metafora SALDUS GARSAS – SKYSTIS, vėliau – SALDUS GARSAS – DAIKTAS, ŽMOGUS.

Tiriamuosiuose atvejuose išsamesnės konceptualiosios metaforos yra atskleidžiamos ne visais atvejais – tam įtakos turi tai, kad ne visa, kas formuojama sąmonėje, yra metaforiška. Kaip teigia vienas pagrindinių konceptualiosios metaforos teorijos kūrėjų Lakoffas, pažodžiui, tiesiogine reikšme suvokiamų konceptų taip pat yra labai daug, pavyzdžiui, pasakymas *Katė yra ant kilimėlio* nėra metaforiškas (Lakoff 2007, 269). Tyrimo medžiagoje matyti, kad kartais kitokias, išsamesnes konceptualiąsias metaforas išskirti yra sudėtinga, nes abstraktūs reiškiniai yra suvokiami ir apibūdinami tik būdvardžiais *saldus, sūrus, kartus, rūgštus*. Tą dažnai lemia medžiagos pobūdis, pavyzdžiui, tekstyno publicistikos skylyje dažnai randamos labai trumpos antraštės arba tokie įprasti ir platesnio konteksto nereikalaujantys pasakymai kaip *saldžių sapnų*. Atsižvelgiant į tai, po metaforinių konstrukcijų yra aptariami ir kiti atvejai (darbe apibrėžiami kaip *bendresni atvejai*), kurie vis tiek padeda aprašyti žmonių sąmonėje kuriamas sąsajas tarp SKONIO ir kitų sferų – metaforizaciją ir jos pagrindą, tiriamųjų konceptų ir būdvardžio konotaciją, situacijas, kuriose pasakymai yra vartojami ar pan.

4.2.1. Aplinkos sritis

Aplinkos sričiai yra priskiriami du abstrakčių reiškinių konceptai: visų pirma, tai LAIKAS, apimantis platų referentų spektrą – tai *akimirka, jaunystė, Kalėdos, metai, minutė, pavasaris, praeitis, rugpjūčio vidurys, senatvė, vakaras, valanda*. Antrasis konceptas ORAS remiasi šiai stichijai priklausančiomis leksemomis *karštis, oras* ir *vėjas*. Iš viso buvo tirti 29 abiejoms konceptams priskiriami atvejai, iš jų 21 yra konceptualiąsias metaforas rodantys pavyzdžiai.

LAIKAS

Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno duomenimis, lietuvių kalboje, atsižvelgiant į kalbėtojo vertinimą, LAIKAS gali būti apibūdinamas dviem SKONIO koncepto būdvardžiais: tai *saldus* ir *kartus*. SALDŽIAM LAIKUI aprašyti yra pasitelkiami du konceptai – tai ontologinėms metaforoms priskiriama šaltinio sritis DAIKTAS ir konsteliacinė metaforų šaltinio sritis ŽMOGUS. KARTUS LAIKAS lietuvių kalboje yra suvokiamas pasitelkiant tik DAIKTO šaltinio srities ypatybes.

SALDUS LAIKAS – DAIKTAS. Kaip fizinį objektą SALDŲ LAIKĄ galima paliesti ir taip pajusti jo švelnų paviršių ir temperatūrą (1). Galima numanyti, kad tokie taktiliniai jutimai kaip švelnumas ir šiluma rodo teigiamą LAIKO, apibūdinamo leksema *saldus*, vertinimą – jeigu lytėjimas žmogui kelia malonius pojūčius, tai ir saldaus skonio jutimas įgyja teigiamą konotaciją.

(1) *Buvo rugpjūčio vidurys, saldus, švelnus ir šiltas*¹⁴

¹⁴ Visi tiriami atvejai iš Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno yra pateikiami taip, kaip originale – netaisytos rašybos, skyrybos ar kitos klaidos. Siekiant aiškiau pateikti medžiagą, darbe pateikiama tik analizuojama ir tyrimui svarbi kiekvieno pasakymo dalis, o ne visa jo konkordanso eilutė.

SALDUS LAIKAS – ŽMOGUS. Ši konceptualioji metafora yra atskleidžiama įvairių asmens charakterio ar elgesio savybių pritaikymu šventėms (2) ar paros metui (3). Matyti, kad čia saldumas siejamas su maloniais potyriais ir įprastai teigiamomis žmogaus savybėmis – tai, kas saldu, yra ir linksma, draugiška, ramu. Konceptualioji metafora SALDUS LAIKAS yra ŽMOGUS suvokiama ir tuo atveju, kai jis gali žmogui kažką duoti, suteikti (4): čia saldžiomis akimirkomis yra vadinamas tas laikas, kai miegama.

(2) *Linksmų, saldžių ir draugiškų jums šventų Kalėdų!!!*

(3) *Tokie ramūs ir saldūs tie vakarai pas dėdę Praną*

(4) *galvokite apie tas saldžias akimirkas, kurios jums suteikia tikrąjį miego užmarštį*

SALDUS LAIKAS: bendresni atvejai. Žvelgiant į kitus atvejus matyti, kad saldžiomis akimirkomis yra gera ir tada, kai būnama su mylimu žmogumi (5), o SKONIO konceptas atskleidžiamas ir laiką tiesiogiai siejant su saldžių maisto produktų valgymu (6).

(5) *suartėjimo su ja minutės būna nepaprastai saldžios*

(6) *Donata kaičia kavą, ieško saldumynų ir prisimena saldžias akimirkas: „Nėštumo metu juos dievinau. <...>“*

KARTUS LAIKAS – DAIKTAS. Tam tikras žmogaus gyvenimo etapas gali turėti svorį (7). Pavyzdys rodo, kad senatvė yra suvokiama kaip sveriantis fizinis objektas, kurį galima paversti ne tokiu sunkiu (palengvinti), taigi ją galima padaryti malonesnę. Senatvės sąsaja su skoniu – šiuo atveju, kartumu – akivaizdi šio pasakymo kontekste: kare dalyvavusių žmonių patirtis jų tolimesniam gyvenimui suteikė nemalonių išgyvenimų, kartėlio.

(7) *2001 metus Lietuvoje paskelbti karo veteranų metais ir palengvinti jų karčių senatvę*

KARTUS LAIKAS: bendresni atvejai. Galima matyti, kad leksema *kartus* yra siejama su neigiamai vertinama žmogaus patirtimi. Apie nemalonų kartumo atspalvį galima numanyti ir kitais vartosenos atvejais, pavyzdžiui, (8), kai remiantis jau turimomis žiniomis galima sieti kartumą ir neigiamą vertinimą – galima daryti prielaidą, kad tam tikras žmogaus gyvenimo periodas yra labai nemalonus. Tarsi laimės priešprieša kartumas pasirodo ir (9) pavyzdyje.

(8) *Tai kalba žmogus su karčia praeitimi?*

(9) *karčių valandą pakelia aukščiau kasdienybės, ir aš pasijuntu laimingas*

ORAS

ORO konceptui priklausančios leksemos lietuvių pasaulėvaizdyje yra apibūdinamos būdvardžiais *saldus* ir *sūrus*. Tekstyno duomenimis, SALDUS ORAS yra suvokiamas ontologinėmis metaforomis: kaip DAIKTAS, MAISTAS arba SKYSTIS. SŪRUS ORAS suvokiamas kiek įvairiau – ir pirmine TALPYKLOS šaltinio sritimi, ir konsteliacinėmis KELIONĖS bei ŽMOGAUS šaltinio sritimis. Tyrime išryškėjo ir tai, kad kai kurie konceptai, kurių ypatybės apibūdinamas SŪRUS ORAS, tarpusavyje pinasi.

SALDUS ORAS – DAIKTAS. DAIKTAS kaip konceptualiųjų metaforų ištakos sritis SALDŽIAM ORUI įvardyti pasireiškia dviem aspektais: visų pirma, SALDUS ORAS, kaip fizinis objektas, gali būti liečiamas, taip pajuntant jo švelnumą. Antra, erdvė, kurioje yra kalbėtojas, yra suvokiama kaip TALPYKLA, kurią SALDUS ORAS užpildo, apsupa kalbantįjį, yra aplink jį (10).

(10) *Oras aplink jį buvo švelnus, beveik saldus, tarsi ne mieste*

SALDUS ORAS – MAISTAS. Kaip valgomą objektą (pavyzdžiui, saldainį) SALDŲ ORĄ galima palaižyti (11), jis gali būti lyginamas ir su medumi – vienu iš pagrindinių iš tiesų saldžių maisto produktų (12). Iš pavyzdžių matyti, kad kalbėtojai SALDŲ ORĄ vertina teigiamai: spėja, kad vėjas turėtų būti saldus, nes yra laižomas (11), taip pat sieja jį su laimę teikusia patirtimi (12).

(11) *Tikriausiai tas vėjas saldus, jeigu jinai jį laižo*

(12) *kokios palaimingos anuomet buvo mano dienos, <...> saldus kaip medus buvo oras*

SALDUS ORAS – SKYSTIS. Kaip SKYSTĮ jį galima gerti (13). Kadangi Aplinkos sričiai priskiriami ir LAIKO, ir ORO konceptai, reikia paminėti, kad čia saldumas siejamas su tam tikru paros metu (rytu), taigi ir su LAIKO konceptu. Nors ir iš nedidelio konteksto, tačiau galima daryti prielaidą, kad leksema *saldus* čia vertinama teigiamai, nes žmogus neatsisako šio skysčio gerti.

(13) *kiek praviros putlios lūpos gėrė saldų ryto orą*

SŪRUS ORAS – ŽMOGUS. Nemažai pavyzdžių galima matyti pasakymuose, kurių referentas yra *vėjas*. Iš tolimesnių pavyzdžių taip pat matyti, kad sūrus vėjas dažniausiai esti prie jūros – kategorijos *sūrus* prototipinio referento. Jam dažnai priskiriamas veiksmas *pūsti*, kuriam motyvacija, galima manyti, kyla iš garsinės sąsajos, žmogui lūpomis pučiant orą (14). SŪRUS ORAS, įvardijamas leksema *vėjas*, kaip ŽMOGUS gali ne tik kažką judinti (14), (15), bet ir apskritai ardyti, griauti, taigi kenkti žmogui ar kitiems objektams (16). Pats žmogus turi jam, nemaloniam, nusileisti ar pataikauti, nes negali jo sutramdyti (17). SŪRAUS ORO jėga atsispindi ir leksemoje *smarkus*: tai tarsi greitas, stiprus žmogus (14), (17). Kita vertus, jeigu vėjas nėra stiprus, jo veiksmai gali būti laikomi priimtiniu ir draugišku elgesiu (18).

(14) *šnervės virpėjo pučiant smarkiam ir sūriam jūros vėjui*

(15) *sūrus vėjas taršė jiems plaukus*

(16) *Daugelis rašmenų buvo suardyti sūraus jūros vėjo*

(17) *Jis nertė galvą prieš smarkų ir sūrų vėją, kuris nekardomas švilpė pro ausis*

(18) *braidydavau paplūdimyje, sūriam vėjui kutenant šnerves*

SŪRUS ORAS – TALPYKLA, KELIONĖ. SŪRŲ ORĄ (tiksliau, karštį) galima suvokti kaip uždara erdvę – TALPYKLĄ, kurioje kalbėtojas gali būti (19). Pastarasis atvejis gali būti siejamas ir su KELIONĖS konceptu, SŪRŲ ORĄ suvokiant kaip pasiektą KELIONĖS TIKSLĄ, o kalbėjimo metu jau būti grįžus iš šios erdvės. Atsižvelgiant į ankstesnius atvejus galima nesunkiai

pastebėti, kad SŪRAUS ORO konceptas ir ypač referentas *vėjas* lietuvių kalboje nėra vertinami teigiamai – pastarajame pavyzdyje tą rodo ir leksema *siaubingas*.

(19) *kaip gera grįžti iš to siaubingo sūraus karščio*

4.2.2. Gyvenimo sritis

Gyvenimo sričiai šiame tyrime priskiriami įvairūs konceptai, apibūdinantys ir patiriami per žmogaus būtį: tai GYVENIMAS (referantai *egzistencija, gyvenimas, gyvenimo drama, gyvenimo skonis, pasaulis*), LIKIMAS (*dalia, likimas*), MIRTIS (*kapų poilsis, mirtis*), PATIRTIS (*patirtis, patyrimas, praktika*), PRISIMINIMAI (*atsiminimas, nostalgija, prisiminimas*) ir REALYBĖ¹⁵. Įdomu tai, kad nors šiai sričiai priklausančių pavyzdžių rasta nemažai, jie daugiausia apibūdinami leksemomis *saldus* ir *kartus*, o atvejų su leksemomis *sūrus* ir *rūgštus* Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne iš viso nebuvo rasta. Šioje dalyje buvo analizuojama 115 pavyzdžių (77 konceptualiosiomis metaforomis suvokiami atvejai).

GYVENIMAS

Kaip matyti iš tyrimo medžiagos, GYVENIMAS lietuvių kalboje gali būti ir *saldus*, ir *kartus*. Visų pirma, SALDUS GYVENIMAS yra suvokiamas kaip DAIKTAS ir kaip MAISTAS. KARTUS GYVENIMAS – palyginti retas reiškinytis lietuvių pasaulėvaizdyje, taigi jam įvardyti nebuvo rasta jokių konceptualiųjų metaforų pavyzdžių.

SALDUS GYVENIMAS – DAIKTAS. Ši konceptualioji metafora išryškėja (20) pavyzdyje: SALDŽIU GYVENIMU kaip DAIKTU – dovanomis ar pan. – žmogus yra sugundomas, suviliojamas. SALDŲ GYVENIMĄ, kai jis vaizduojamas kaip fizinis objektas, galima ir matyti (21). Šis pavyzdys rodo ir tai, kad žmogui norima pagelbėti, jį pamaloninti, jeigu jo gyvenimas dėl kokių nors priežasčių nėra saldus.

(20) *Lengva būtų pasmerkti, kad susiviliojusios "saldžiu gyvenimu" panelės gavo, ko norėjo*

(21) *Vargšė tu, Stasele. Matau, kad tavo gyvenimas ne saldus. Kuo mes tau galėtume padėti?*

SALDUS GYVENIMAS – MAISTAS. Taip SALDUS GYVENIMAS yra suvokiamas įvardijant, kad jis yra tarsi medus ir ne tik saldus, bet ir gardus, t. y. žmogui malonus justis, patirti (22). Panašiai su medumi siejami idealus gyvenimas ar sėkmė yra ir (23), (24) atvejais.

(22) *Ji buvo tarsi šaukštas deguto jo švaraus, saldaus ir gardaus gyvenimo medaus statinėje.*

(23) *Medus simbolizuoja saldų rojaus gyvenimą*

(24) *jaunoji medumi ištepa kryžiaus ženklą, kad jų gyvenimas būtų saldus kaip medus*

¹⁵ Šiuo atveju ir toliau darbe referantai nėra nurodomi, jeigu visos konceptui priklausančios leksemos sutampa su koncepto pavadinimu.

SALDUS GYVENIMAS: bendresni atvejai. Žvelgiant plačiau, SALDUS GYVENIMAS žmogų daro laimingą (25), jo neįpareigoja, patenkina (26). Toks gyvenimas yra siekiamybė: jo ilgimasi (27), o norėdami patekti į valdžią gerą, patogų gyvenimą užtikrinti žada ir politikai (28).

(25) *ją, regis, net džiugina saldus namų šeimininkų pasaulis*

(26) *patenkintas nepriklausomu ir neįpareigojančiu, saldžiu vienišiaus gyvenimu*

(27) *Tas nesidomėjimas kyla iš "saldaus gyvenimo" ilgesio*

(28) *Saldaus gyvenimo garantas - jūsų balsas už Tėvynės sąjungą*

KARTUS GYVENIMAS: bendresni atvejai. Šis konceptas nėra itin būdingas lietuvių kalbos vartotojų pasaulėvaizdžiui, tačiau jame galima matyti neigiamą kartumo atspalvį: gyvenimas yra įvardijamas kaip sudėtingas, dramatiškas, tokį sunkų periodą tenka išgyventi (29). Kartumas siejamas ir su konkrečiu žmogui žalą darančiu veiksniu – priklausomybe (30), su kuria kovojant žmogaus gyvenimas yra apkartinamas.

(29) *išgyvena karčių gyvenimo dramą*

(30) *Egzistencija tampa karti dėl nuolatinio galynejimosi su priklausomybe*

LIKIMAS

LIKIMO konceptas lietuvių kalboje yra siejamas su būdvardžiu *kartus* ir suvokiamas kaip ŽMOGUS.

KARTUS LIKIMAS – ŽMOGUS. Su žmogaus dalia norima ar tenka susitaikyti (31), t. y. priimti likimą tokį, koks jis yra. Atsižvelgiant į tai galima daryti prielaidą, kad KARTUS LIKIMAS žmogaus netenkina, tačiau jo pakeisti nėra įmanoma.

(31) *galėtume susitaikyti su karčia dalia*

KARTUS LIKIMAS: bendresni atvejai. Neigiama konotacija akivaizdi ir kitais vartosenos atvejais: KARTUS LIKIMAS ištinca patekus į situaciją, kurią sudėtinga išspręsti (32), juo skundžiamasi, dėl tokios dalios kyla liūdesys ir yra verkiama (33), KARTUS LIKIMAS siejamas ir su išgyventu košmaru, po kurio žmogui reikia atsigauti (34).

(32) *lietuvis greitai patyrė karčių emigranto dalią ir pateko į beviltišką padėtį*

(33) *pasiskūsiu karčia dalia, ašarą nubrauksiu*

(34) *neužmiršiu to košmaro, kurį išgyvenau. <...> Gal atsirastų mano kartaus likimo draugiu, kurios pasidalytų patirtimi, kaip gyventi toliau.*

MIRTIS

Tyrime išryškėjo, kad MIRTIS yra siejama su leksema *saldus* ir metaforiškai projektuojama konceptams DAIKTAS ir ŽMOGUS.

SALDI MIRTIS – DAIKTAS. SALDŽIĄ MIRTĮ galima paliesti ir pajusti jos švelnų paviršių (35), ji gali užpildyti erdvę – kaip TALPYKLĄ suvokiamą žmogaus glėbį, apkabinimą (36). Nors galima manyti, kad mirtis yra laikoma neigiamu reiškiniu, reiškiančiu gyvenimo pabaigą,

liūdesį ar pan., atsižvelgiant į pavyzdžius galima daryti prielaidą, kad saldumas šią konotaciją panaikina: SALDI MIRTIS yra geresnė už praėjusį gyvenimą (35), taip pat ji nebaisi, kai šalia yra svarbus žmogus (36).

(35) *Tokių asmenybių mirtis yra labai švelni ir saldi, saldesnė ir švelnesnė, negu visas jų dvasinis gyvenimas žemėje.*

(36) *gyvas iš čia neišeisi. – Aš irėjau su ta viltim. Mirtis buvo saldi jos glėby.*

SALDI MIRTIS – ŽMOGUS. MIRTIES sąsaja su konceptu ŽMOGUS patvirtinama tik kartą – ji gali ateiti, priartėti prie kito (37). Šiame pavyzdyje matyti ir tai, kad SALDI MIRTIS slenka, t. y. juda lėtai, tačiau tai įvyksta labai greitai. Nors iš nedidelio konteksto sunku nustatyti leksemos *saldus* konotaciją šiame pasakyme, iš bendrųjų žinių ir patirties galima spėti, kad saldumas čia vėlgi yra vertinamas kaip teigiamus pojūčius sukiantį ypatybę.

(37) *staiga pas juos atslinko mirtis - saldi, labai saldi mirtis*

PATIRTIS

Lietuvių kalboje PATIRTIS apibūdinama būdvardžiu *kartus* ir suvokiama kaip TALPYKLA, DAIKTAS, MAISTAS ir ŽMOGUS.

KARTI PATIRTIS – TALPYKLA. Į TALPYKLOS šaltinio sritį projektuojama KARTI PATIRTIS suvokiama kaip erdvė, kurioje žmogus yra buvęs, o kalbamuojų momentu gali pasidalinti savo patyrimu iš ten. Pavyzdžiui, (38) ir (39) atvejus galima laikyti situacijomis, kai kalbėtojai yra buvę KARČIOJE PATIRTYJE – TALPYKLOJE, ten veikę, o jų veiksmai turėjo rezultatus, pasekmes ar pan., kuriuos kalbėjimo metu aptaria su klausytoju.

(38) *iš savo karčios patirties gerai žinau, kiek nesėkmių ir nusivylimų tenka patirti*

(39) *Rasute, vienas patarimas iš mano karčios patirties.*

KARTI PATIRTIS – DAIKTAS. Ši konceptualioji metafora atskleidžiama itin įvairiais aspektais: ją, dažniausiai po nemalonių įvykių ar situacijų, galima gauti, įgyti (40) ir turėti (41). Turint – pačiam karčia patirtimi remtis (42), kitiems dalinti (43) ar dovanoti (44). Kaip DAIKTAS ji užpildo uždaru indu laikomą kūrinį – apysaką (45), taip pat į KARČIĄ PATIRTĮ galima žvelgti ir kiekybės aspektu: ji kaupiama (46) ar gana abstrakčiai (*šiek tiek*), tačiau vis tiek suskaičiuojama (47).

(40) *jau įgijo karčios patirties, kai jų vardu pasinaudoja sukčiai*

(41) *Kaip būsima Europos Sąjungos narė, Lietuva turėjo gana karčios patirties*

(42) *mes, remdamiesi karčia patirtimi, žinome, kad kuo anksčiau reikia pradėti įdirbį*

(43) *nuteistieji dažniausiai dalijasi karčia savo patirtimi ir pataria kitiems pasimokyti iš jų klaidų*

(44) *Visa tai rašytojo plunksna leidžia savo herojui, apdovanodama jį karčia realių prekybinių santykių patirtimi*

(45) *į ją [apysaką] sudėsiu savo karčią patirtį*

(46) *pabuvo valdžioje ir turėjo sukaupti nemažai kartaus patyrimo*

(47) *yra ir šiek tiek karčios patirties - juk būta beprasmiškų pastangų pašalinti iš darbo aplinkos*

KARTI PATIRTIS – MAISTAS. Ši konceptualioji metafora lietuvių pasaulėvaizdyje yra reta – tekstyne rastas tik vienas atvejis. KARČIA PATIRTĮ kaip MAISTAŲ reikia praryti, nors veiksmazodis *teks* implikuoja, kad tai nebus daroma paties kalbėtojo noru, jo iniciatyva (48). Atsižvelgiant į tai galima daryti prielaidą, kad KARTI PATIRTIS čia siejama su neigiamu skonio vertinimu valgant, taigi ir nemalonia jutimine patirtimi.

(48) *teks praryti karčių patirtį*

KARTI PATIRTIS – ŽMOGUS. Ši metafora ryški tais atvejais, kai su KARČIA PATIRTIMI galima susipažinti (49), kalbėti (50), ji gali įtikinti žmogų savo tiesa (51) ar net jam įsakinėti, diktuoti (52). Nors žvelgiant į pastaruosius atvejus matyti, kad KARTI PATIRTIS galėtų būti laikoma nemandagiai, įžūliai besielgiančiu žmogumi, vis dėlto ji gali ir pamokyti atsargumo (53), taupumo (54) ar kitų vertybių.

(49) *susipažinęs su karčia patirtimi, neseniai (1974.II.26) viename laiške man rašė*

(50) *Karti istorinė patirtis sako, kad nuo demokratijos būklės priklauso*

(51) *ką apie tokį viešumą turi mąstyti pilietis, karčios asmeninės patirties įtikintas*

(52) *JAV sąlygos buvo padiktuotos karčios humanitarinių misijų Afrikoje patirties*

(53) *Pamokytas karčios patirties Dravenis buvo atsargus*

(54) *Pinigai nemėtomi į kairę ir į dešinę, nes jau pasimokyta iš karčios patirties*

KARTI PATIRTIS: bendresni atvejai. Iš daugelio pateiktų pavyzdžių galima matyti, kad būdvardis *kartus* ne tik kituose tyrimo metu išskirtuose konceptuose, bet ir čia apibūdina neigiamas patirtis – nesėkmes ar nusivylimus, pinigų ar darbo praradimą, sukčiavimą ir pan. Tyrimui surinkti pavyzdžiai taip pat rodo, kad dažnai junginys *karti patirtis* yra minimas su POLITIKOS konceptu susijusiam kontekste: tai ne tik kai kurie jau apžvelgti pavyzdžiai (41) ar (46), bet ir (55)–(57) atvejai.

(55) *Susirinkusiems A.Paulauskas priminė karčių patirtį su dviem viceministrais socialliberalais*

(56) *Beje, Prezidento karčios patirties būta ir anksčiau*

(57) *žinant karčių lietuvių derybinę patirtį su užsieniečiais dėl kitų strateginių objektų*

PRISIMINIMAI

Tekstyno duomenimis, PRISIMINIMAI gali būti apibūdinami būdvardžiais *saldus* ir *kartus*. SALDŪS PRISIMINIMAI yra laikomi DAIKTU ir ŽMOGUMI, o KARTŪS PRISIMINIMAI – tik ŽMOGUMI.

SALDŪS PRISIMINIMAI – DAIKTAS. Jie, įsivaizduojami kaip fizinis objektas, gali būti kaip ramstis, prilaikyti (58), užpildyti TALPYKLĄ – ląstelę (59).

(58) *Jie visada jaus vienas kitam simpatiją, paremtą karčiais saldžiais prisiminimais*

(59) *Kiekvienoje ląstelėje dar buvo likęs ir saldus prisiminimas*

SALDŪS PRISIMINIMAI – ŽMOGUS. Laikomi ŽMOGUMI jie gali būti pažadinami (60), o šios situacijos metaforizacija kyla iš dviejų statiškų būsenų sugretinimo – nusistovėjimo ir miego.

(60) *žadino sąmonėje nusistovėjusius saldžių meilės akimirų atsiminimus*

SALDŪS PRISIMINIMAI: bendresni atvejai. Galima nesunkiai pastebėti, kad (58) ir (60) pavyzdžiai rodo, kad saldus prisiminimų skonis kyla iš simpatijos ar meilės, taigi iš dažnai malonių patirčių. (61) pavyzdyje taip pat galima matyti, kad būdvardis *saldus* turi teigiamą konotaciją: laimingi yra tie žmonės, kurių vaikystės prisiminimas yra saldus.

(61) *Julija nepriklausė laimingiesiems, kurie savo vaikystę prisimena su saldžia nostalgija.*

KARTŪS PRISIMINIMAI – ŽMOGUS. PRISIMINIMUS galima laikyti ŽMOGUMI, nes jie turi valią¹⁶ – vadinasi, jų veiksmai yra jų pačių sąmoningai suvokiami (62). Vartojant leksemą *kartus* čia kuriamas įspūdis, kad PRISIMINIMAI gali daryti kitam žmogui įtaką. Jiems galima atsiduoti, paskirti save, o jie gali paveikti žmogaus gyvenimą. Žinant neigiamą būdvardžio *kartus* konotaciją galima manyti, kad ši kartumo įtaka žmogui taip pat yra neigiama.

(62) *Prisiminimai, kurių valiai vakar atsidaviau ligi pat nakties, kad ir kokie kartūs, nepaveikė mano fizinio gyvenimo ritmo.*

REALYBĖ

Žmogaus dabartinio gyvenimo tikrovė – REALYBĖ – su SKONIO konceptu yra susijusi būdvardžiu *kartus*. Čia randamos konceptualiosios metaforos KARTI REALYBĖ yra LIGA ir ŽMOGUS.

KARTI REALYBĖ – LIGA. Ši konceptualioji metafora yra išskiriama (63) pavyzdyje. Pagal Baldauf klasifikaciją, LIGOS kaip kognityvinės metaforos šaltinio išskyrimas priklauso konsteliacinių metaforų tipui, nes reikalauja išsamesnių žinių apie konceptą. Atsižvelgiant į tai, LIGOS konceptą galima skaidyti taip: KARTI REALYBĖ yra laikoma reiškiniu, susargdinančiu vaiką (KARTI REALYBĖ – LIGA, VAIKAS – LIGONIS), PASAKA yra laikoma jį gydančiu objektu (VAISTU). Kadangi LIGA dažniausiai yra laikoma neigiamu reiškiniu žmogaus gyvenime, čia neigiama kartumo konotacija yra akivaizdi.

(63) *Ši pasaka pagydo mažąjį nuo karčios realybės: tėvai negali visų savo vaikų mylėti visiškai vienodai.*

KARTI REALYBĖ – ŽMOGUS. Analizuojant pavyzdžius, rodančius šią kognityvinę metaforą, galima matyti, kad su karčia realybe galima susidurti (64), (65) arba taikytis su ja, prisiderinti, kai situacijos pakeisti neįmanoma (66). Pastarieji pavyzdžiai taip pat rodo, kad tiriamasis konceptas yra laikomas neigiamu fenomenu – tai nemalonus patirtys dėl įvairių problemų.

¹⁶ DLKŽe: *valia* ‘1. psichinė galia, pasireiškianti sąmoningu veiklumu’

- (64) *Mobiliojo ryšio operatoriai bei įrangos gamintojai susidūrė su karčia realybe - dėl kainų karų sumažėjo pajamos*
- (65) *Parodo naują butą, atiduoda raktus ir, pažadėję per savaitę kitą sutvarkyti dokumentus, dingsta. Išsiblaivę naujakuriai susiduria su karčia realybe.*
- (66) *metų pradžioje džiugiai sutikę eurą, slovėnai jau priversti taikytis su karčia realybe - prekių kainos sparčiai didėja*

KARTI REALYBĖ: bendresni atvejai. Kaip jau minėta, KARTI REALYBĖ yra siejama su nemaloniomis situacijomis – tėvų meilės (63), pinigų (64), pasitikėjimo (65) trūkumu ar pan. Tai patvirtina ir (67) atvejis – žmogui jo likimas pasidaro geresnis tada, kai jis gali bent jau užmiršti ir taip pabėgti nuo jo netenkinančios tikrovės.

- (67) *Tu mano dalių taip sušvelnini, kad dažnai aš užmirštu karčių realybę*

4.2.3. Jutimų sritis

Žmogaus fiziologinių jutimų sritis yra viena išsamiausių tyrimo dalių. Anksčiau jau minėta, kad penki pagrindiniai žmogaus jutimai yra uoslė, klausa, rega, skonis ir lytėjimas, o žmogaus mąstyme ir kalboje kuriamos skirtingų sensorinių jutimų sąsajos kuria sinesteziją. Jutimų sričiai šiame tyrime priklauso trys konceptai – tai GARSAS (klausos jutimas, kurio referentai: *baladė, balsas, daina, dialogas, garsas, giesmė, intonacija, juokas, melodija, muzika, popmuzika, popsas, šlamštas, tyla, tonas*), KVAPAS (uoslės fiziologinis jutimas, referentai: *aitris, aromatas, dūmas, dvelksmas, kvapas, kvaptis, kvepalai, kvepėjimas, peregargas, „Raudonoji Maskva“ (kvepalai), smarvė, tvaikas*) ir SPALVA (regos jutimas). Suprantama, kad kartais priskyrimą vienam ar kitam konceptui lemia ne tik referentas, bet ir veiksmožodis (pavyzdžiui, *užuosti*) ar pan. Turint galvoje tai, kad svarbiausias tyrimo objektas yra SKONIO konceptas, jis čia atskirai nėra tiriamas. Sąmoningai atsisakyta ir lytėjimo jutimo priskyrimo šiai sričiai. Visų pirma, lytėjimą rodantys pavyzdžiai yra priskiriami tiems konceptams, į kuriuos patenka pasakymo referentas. Antra, tam, kad būtų galima paliesti daiktą, jis turi turėti fizinę formą, taigi nemažai LYTĖJIMO konceptui priskirtinų pavyzdžių gali būti matomi DAIKTO kaip konceptualiosios metaforos šaltinio srities analizėse (pavyzdžiui, Aplinkos srityje aprašomas (10) atvejis, būdvardį *švelnus* suprantant kaip lytėjimo metu suvokiamą DAIKTO ypatybę). Iš viso jutimų sričiai priklauso 114 pavyzdžių (iš jų 53 tiriami konceptualiosios metaforos teorijos pagrindu).

GARSAS

GARSAS lietuvių kalboje apibūdinamas pasitelkiant sinesteziją. Kitaip nei kvapų, kurie iš esmės yra neatsiejama fiziologinį skonį turinčių maisto produktų ar kitų objektų dalis, garsų ir skonio sąsaja yra kur kas vaizdingesnė. Įvairi garsinė raiška yra apibūdinama SKONIO koncepto būdvardžiais *saldus* ir *sūrus*. Visų pirma, SALDUS GARSAS yra metaforiškai suvokiamas kaip

DAIKTAS, SKYSTIS, JUDANTIS OBJEKTAS ir ŽMOGUS. SŪRUS GARSAS, nors tekstyne buvo rastas vos vienas pavyzdys, yra laikomas SKYSČIU.

SALDUS GARSAS – DAIKTAS. Šiai konceptualiajai metaforai priskirtini du pavyzdžiai: saldaus balso sukurtas GARSAS užpildo slėnį, suvokiamą kaip uždara erdvę – TALPYKLĄ (68), arba gali turėti daikto savybę, suvokiamą liečiant – švelnų, taigi ir malonų paliesti, paviršių (69).

(68) *ji nusijuokė, ir juokas pripildė slėnį jos saldžiu balsu*

(69) *Bet čia, dabar tos švelnios saldžios melodijos skamba kitaip*

SALDUS GARSAS – SKYSTIS. SALDUS GARSAS suvokiamas kaip turintis fizinę išraišką ir kiek konkretesniu – SKYSČIO – pavidalu. Į širdį, kuri suvokiama kaip TALPYKLA, jis įteka (70), taigi galima daryti prielaidą, kad šis garsas žmogui yra malonus, jeigu jį priima net į svarbiausią savo kūno dalį.

(70) *Saldus jo balsas teka man tiesiai į širdį*

SALDUS GARSAS – ŽMOGUS. Ši kognityvinė metafora išryškėja GARSO konceptui priskiriant žmogaus būdo savybę (jausmingumą) (71). Taip pat SALDUS GARSAS, lyginamas su vienu iš saldų maistą reprezentuojančių produktų – cukrumi, – taip pat gali įsiterpti į kitų dviejų žmonių pokalbį (72).

(71) *– Laba diena! – sušuko savo saldžiu jausmingu balseliu*

(72) *Įsiterpė saldus kaip cukraus vata balsas iš radijo*

SALDUS GARSAS – DAIKTAS, ŽMOGUS. Šių konceptų samplaika atskleidžiama dviem aspektais: muzika (SALDUS GARSAS) yra suvokiama kaip DAIKTAS, kurį galima nušluoti. Vis dėlto muzikos instrumentų skleidžiamas SALDUS GARSAS yra suvokiamas ir kaip ŽMOGUS: tai kalbėjimo procesas, žmonių dialogas (73).

(73) *graudžiai saldų smuiko ir alto, fleitų, styginių instrumentų ir tamsiabalsių valtornų dialogą nušlavė karo vėjas*

SALDUS GARSAS – JUDANTIS OBJEKTAS, ŽMOGUS. Kaip buvo matyti SKYSČIO kaip metaforos šaltinio srities kalbinėje išraiškoje, SALDUS GARSAS gali tekėti (70). Panaši garsams suteikiama galimybė judėti akivaizdi ir JUDANČIO OBJEKTO bei ŽMOGAUS konceptų samplaikoje: jie gali skliti po erdvę. Jiems taip pat priskiriamas ir ŽMOGAUS atributas – ramus būdas, nusiteikimas ar pan. (74).

(74) *Sklido saldūs ir ramūs garsai.*

SALDUS GARSAS: bendresni atvejai. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad konceptas SALDUS GARSAS neretai kalbėtojų yra vertinamas teigiamai: šie garsai neerzina (75), yra nepamirštami (76). Kai kalbama apie muziką, nėra tiksliai aišku, ar SALDUS GARSAS yra vertinamas palankiai, ar ne, tačiau dažniau tai siejama su tarp merginų populiariomis muzikos grupėmis (77), (78) ar dainomis apie meilę (79). Verta paminėti, kad nemažai atvejų rodo, jog

SALDUS GARSAS sklinda, kai kalbėtojas pasitelkia GYVŪNO (konkrečiau, paukščio) balsą: suokia (80), ulba (81) ir pan. Šiuo atveju būtų galima skirti konceptualiąją metaforą ŽMOGAUS BALSAS – GYVŪNO BALSAS, tačiau šiame tyrime pasirinkta taip smulkiai kognityvinių metaforų neskaidyti.

- (75) *tyla buvo tokia saldi, kad įžūlus žadintuvo čirškesys tikrai manęs nesuerzino*
- (76) *Ir jos žvilgsnio meilaus, ir dainų jos saldžių Negaliu pamiršt iki šiolei*
- (77) *"Elektros" muzika - tai kažkas tarp saldaus "Mango" popso ir svaigaus "Empti" ritmo.*
- (78) *Iš jachtos kubriko ataidi merginų juokas ir saldi muzikėlė*
- (79) *Vieną šios superplokštelės dainų, saldžių baladę „How Deep Is Your Love“ <...>*
- (80) *ji liejo širdies skausmą saldžiu balseliu suokdama*
- (81) *Nusišypsojo it Helovyno moliūgas ir saldžiu balsu suurbėjo*

Kai kurie atvejai rodo klausytojui ne itin priimtinius garsus – jie yra netgi pernelyg malonūs. Įspūdis, kad kalbėtojas pataikauja ar veidmainiauja, erzina žmogų: tokiais atvejais SALDUS GARSAS yra nemalonus, šlykštus (82), (83), kalbant konkrečiau – saldi populiarioji muzika laikoma bjauria (84).

- (82) *balse pasigirsta ilgesingos, šleikščiai saldžios intonacijos*
- (83) *ve, pačiai šlykštus šitas saldus tonas*
- (84) *jie nedainuoja bjauraus, saldaus popso.*

SŪRUS GARSAS – SKYSTIS. Juo yra užtvindoma erdvė (85). Tokios metaforos atsiradimo motyvą galbūt lemia tai, kad lietuvių kalbos vartotojai leksemą *užtvindyti* sieja ir su dideliu kiekiu, gausa, perpildymu – muzikos grupių, dainų ar pan. aptariamojoje situacijoje bus itin daug. Kita vertus, reikia žvelgti ir į kontekstą: Šventoji yra miestas Lietuvos pajūryje, taigi užtvindymas sūriais garsais čia yra siejamas ir su šalia esančia Baltijos jūra.

- (85) *Ilgąjį liepos savaitgalį Šventąją užtvindysime sūria muzika*

KVAPAS

Jau minėta, kad fiziologiškai kvapas yra neatsiejama skonio jutimo dalis, nes be jo liežuvio receptoriai neatpažintų realaus skonio. Tai išryškėja ir analizuojant KVAPĄ šiame darbe: jis yra įvardijamas visais keturiais tiriamaisiais būdvardžiais. Visų pirma, SALDUS KVAPAS metaforiškai gali būti suprantamas kaip TALPYKLA, DAIKTAS, SKYSTIS, JUDANTIS OBJEKTAS ir ŽMOGUS. SŪRUS KVAPAS lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje yra suvokiamas labai įvairiai, nes nemažai konceptualiųjų metaforų šaltinio sritimis laikomų konceptų tarpusavyje susipina. Vis dėlto iš viso išskiriami keturi konceptai – tai DAIKTAS, SKYSTIS, JUDANTIS OBJEKTAS ir KELIONĖ. KARTUS KVAPAS yra suvokiamas kaip DAIKTAS, SKYSTIS, JUDANTIS OBJEKTAS ir ŽMOGUS. RŪGŠTUS KVAPAS metaforiškai projektuojamas šaltinio sričiai JUDANTIS OBJEKTAS.

SALDUS KVAPAS – TALPYKLA. SALDUS KVAPAS gali atlikti TALPYKLOS funkciją (86), (87). Šie pavyzdžiai įdomūs tuo, kad leksema *saldus* apibūdina neigiamą konotaciją turintį referentą *tvaikas* – nemalonų kvapą. Kaip matyti, pavyzdžiui, (87) pasakyme, žmogui, esančiam tokioje erdvėje, yra nemalonu valgyti net ir skaniausią patiekalą, taigi saldumas įprasto teigiamo atspalvio šiame koncepte nesuteikia.

(86) *Saldžiame tvaike prislopintai skambėjo <...>*

(87) *Saldžiame žmonių kūnų tvaike jis neragausiąs net gardžiausio kepsnio.*

SALDUS KVAPAS – DAIKTAS. SALDŽIU KVAPU galima trenkti kitam (88), jis gali turėti ir temperatūrą – šilumą (89). Nors visame tyrime galima rasti atvejų, kad ir SKYSTIS gali užpildyti erdvę – TALPYKLĄ, (90) atvejis aiškiai nenurodo, kad KVAPAS yra skystos konsistencijos, taigi čia jis suvokiamas kaip DAIKTAS, užpildantis erdvę. DAIKTO ir SKYSČIO šaltinio sritys tampa panašios ir (91) pavyzdyje: kvapas yra alkoholinio gėrimo (apibendrinant, SKYSČIO) dalis, tačiau turi ir fizinį (DAIKTUI, o ne SKYSČIUI įprastesnį), atributą – lipnumą.

(88) *stipriu, saldžiu gardenijų kvapu man į nosį trenkė briliantinas*

(89) *Šilti ir saldūs jazmino kvapai*

(90) *pilna saldaus liepžiedžių kvapo*

(91) *užuodžiau jos išgerto chereso saldų lipnų kvapą*

SALDUS KVAPAS – SKYSTIS. SALDUS KVAPAS gali turėti ir skystos konsistencijos objektui artimų ypatybių: jis gausiai teka, liejasi, kitaip tariant, plūsta (92), nejudėdamas užpildo erdvę – tvyro, ir kaip alkoholinis gėrimas svaigina (93). SALDUS KVAPAS, siejamas su gėlėmis, gali ir ištirpti (94) ar būti panašios į aliejų konsistencijos, pritvinkti ir taip savo tirštumu užpildyti erdvę (95).

(92) *pro pravirus langus plūste užplūsta jų sodrus, saldus aromatas*

(93) *aplink tyrantis puvėsių kvapas savaip net saldus, svaiginantis*

(94) *ištirpo saldus jazminų kvapas*

(95) *erdvė, pritvinkusi jų saldaus, tiršto, aliejingo aromato*

SALDUS KVAPAS – JUDANTIS OBJEKTAS. Iš esmės ši konceptualioji metafora yra panaši į SKYSČIO kaip šaltinio srities metaforą, tačiau SALDUS KVAPAS kaip JUDANTIS OBJEKTAS yra įvardijamas kiek abstrakčiau. Jis gali skliti po erdvę (96), artėti link kalbėtojo ar kito objekto (97), suktis aplink (98) ar skverbtis (99). Čia reikia paminėti ir tai, kad (96) pasakyme referentas *kvepalai* nėra laikomas fizinį pavidalą turinčiu objektu, t. y. kvepalų buteliuku ar kvapiu skysčiu jame – šiuo atveju referentu *kvepalai* įvardijamas būtent skysčio skleidžiamas kvapas.

(96) *Džimbymas užuodė nuo jo sklindant saldžius kvepalus*

(97) *jausdamas artėjantį saldų kraujo kvapą*

(98) *saldus medaus kvepėjimas vis tebasisuko*

(99) *šleikščiai saldu, visur prasiskverbiantį katakombų tvaiką*

SALDUS KVPAS – ŽMOGUS. SALDŽIAM KVAPUI gali būti priskiriama žmogaus savybė, t. y. malonus charakteris (100), jis gali kitą žmogų ir suvilioti (101). Nors konceptualiosios metaforos SALDUS KVPAS – TALPYKLA atveju dėl leksemos *tvaikas* buvo galima matyti neigiamą saldumo vertinimą, čia leksema *saldus* vėl įgyja teigiamą atspalvį – saldumas laikomas geru būdo bruožu ar siekiamybe, noru.

(100) *pajuto labai saldu ir malonų kvapą*

(101) *išlindo ir Tigras, išviliotas saldaus pieno kvapo*

SALDUS KVPAS – DAIKTAS, SKYSTIS, ŽMOGUS. Visame konceptualiųjų metaforų tyrime matyti, kad jų šaltinių sritys yra linkusios tarpusavyje sietis. Galima rasti ir daugiau atvejų, kai akivaizdi gausesnė įvairių konceptų kaip konceptualiosios metaforos šaltinių samplaika – čia SALDUS KVPAS yra ir DAIKTAS (turi spalvą, yra minkštas), ir SKYSTIS (tirštos konsistencijos), ir ŽMOGUS (gali judinti, virpinti) (102).

(102) *Šnirpšles vis tebevirpina ką tik sužydusių ievų kvapas, baltas, saldus, minkštas, toks tirštas.*

SALDUS KVPAS: bendresni atvejai. Ir konceptualiųjų metaforų tyrimas parodė, ir iš bendresnių atvejų matyti, kad SALDUS KVPAS yra vertinamas ir teigiamai, ir neigiamai. Viena vertus, jis yra siejamas su maloniais žmogui aplinkos objektais, ypač gamta, gėlių ir medžių žydėjimu (88)–(90), (103), (104). Kita vertus, SALDAUS KVAPO yra ir vengiama (105), nuo jo galima uždusti (106), jis laikomas šlykščiu, nemaloniu (99), (107), netgi keliančiu nuovargį (108).

(103) *saldus žydinčių medžių ir gėlių dvelksmas*

(104) *kone užuodžia saldu viržyno kvapą*

(105) *vengiu saldžių kvapų*

(106) *dusdamas nuo neįmanomai saldaus kažkokių tamsos gėlių aromato*

(107) *su šleikščiu saldžiu aromatu*

(108) *aš pavargau nuo visų jūsų saldžių kvapų*

SŪRUS KVPAS – DAIKTAS. DAIKTO šaltinio sritis SŪRAUS KVAPO konceptui įvardyti išryškėja (109) pavyzdyje: jūros kvapas yra atnešamas vėjo. Čia ir toliau vėlgi matyti vienas iš prototipinių kategorijos *sūrus* narių – tai įvairūs vandens telkiniai (šiuo atveju – vandenynas).

(109) *sūraus vandenyno aromato, kurį kiekvienas vėjo dvelktelejimas nekaltai neša pro medžius*

SŪRUS KVPAS – SKYSTIS. SŪRUS KVPAS, siejamas su jūra, gali tekėti, užpildyti to SKYSČIO kupiną naktį (110).

(110) *Karšta naktis buvo persisunkusi gėlių aromato ir sūraus jūros kvapo*

SŪRUS KVPAS – JUDANTIS OBJEKTAS. Jis gali sklisti (111) ar dvelkti (112). (111) pavyzdyje matyti, kad sąsaja su prototipiniais sūriais vandens telkiniais kuriama tik iš dalies –

pasitelkiant leksemą *dumblina* ir iš bendrųjų žinių numanant, kad dumblių būna prie vandens. Kaip matyti, pavyzdžių vandens telkinių kvapu yra gausu, tačiau (112) pavyzdyje ši sąsaja iš viso nėra atskleidžiama – čia būdvardis *sūrus* pasitelkiamas norint apibūdinti daug druskos turintį su maistu susijusį skystį.

(111) *Dumblina tėkmė skleidė sūrų kvapą*

(112) *į šnerves padvelkė sūrus kvapas marinato*

SŪRUS KVAPAS – DAIKTAS, KELIONĖ. Visų pirma, konceptualioji metafora SŪRUS KVAPAS yra DAIKTAS išryškėja (113) pavyzdyje: kvapas gali prilipti prie nosies. Žvelgiant plačiau, šis atvejis gali būti priskiriamas ir išplėtotam KELIONĖS konceptui, SŪRŲ KVAPĄ suvokiant kaip KELIO NUORODĄ ar patį KELIĄ, kuriuo žmogui reikia eiti.

(113) *patraukėm prie jūros. <...> Ėjom pagal kvapą, sūrią smarvę, prilipusių prie šnervių*

SŪRUS KVAPAS – SKYSTIS, JUDANTIS OBJEKTAS. Tarpusavyje artimos yra ir šios šaltinio sritys. SŪRUS KVAPAS užpildo TALPYKLĄ – galima spėti, kad kambarį, – tačiau jį siekiama išvėdinti, priversti išeiti, taigi ir judėti (114). Kaip matyti, KVAPUI šiuo atveju priskiriamas ir SKYSČIO atributas *tirštas*. Čia būdvardžio *sūrus* vartoseną apibūdinant KVAPĄ vėlgi iš dalies atitinka prototipų tyrimo rezultatus – buvo matyti, kad SŪRUS KVAPAS dažniausiai siejamas su jūra ar kitais vandens telkiniais, taigi šį kvapą gali turėti ir pajūryje esantys objektai, pavyzdžiui, jau aptarti dumbliai (111) ar jūros gėrybės (114).

(114) *Langas virš spintelės atvertas, kad išsivėdintų sūrus, tirštas krabų kvapas*

KARTUS KVAPAS – DAIKTAS. Kaip DAIKTAS KARTUS KVAPAS užpildo erdvę – orą, laikomą TALPYKLĄ (115).

(115) *kraujas varvėjo į liepsnas, taukų masė šnypštė, ore tvyrojo kartus kvapas*

KARTUS KVAPAS – SKYSTIS. Nors paskutinis pavyzdys rodo, kad KARTUS KVAPAS yra ne judantis, o tik erdvę užpildantis objektas, visgi kaip SKYSTIS jis gali užplūsti, užlieti veidą (116).

(116) *plūsteldamas į veidą karčiu atšokusios žievės ir spyglių kvapu*

KARTUS KVAPAS – JUDANTIS OBJEKTAS. Visų pirma, kaip JUDANTIS OBJEKTAS jis gali maišytis su kitu objektu, šiuo atveju, su kylančiais garais (117). Netikslu būtų teigti, kad kartumas yra vertinamas tik neigiamai – žvelgiant į paskutinius aptartus atvejus atrodo, kad KARTUS KVAPAS, ypač sklindantis miške, žmogui yra suprantamas kaip įprastas, natūralus, nekeliantis neigiamų emocijų (116), (117).

(117) *sunkus garas kyla nuo šnervių ir susimaišo su karčiu miško medžių kvapu*

KARTUS KVAPAS – ŽMOGUS. Kiek kitaip suvokiamas alkoholio kvapas: neigiamos konotacijos referentas *tvaikas* yra įvardijamas kaip ŽMOGUS, galintis fiziškai pakenkti (trenkti) kitam žmogui (118).

(118) *Benui į nosį trenkė kartus alkoholio tvaikas*

KARTUS KVAPAS: bendresni atvejai. Panašių pavyzdžių, atskleidžiančių įvairiapusį kartumo vertinimą, galima rasti daugiau – kartumas siejamas ir su eglių (119) ar apynių (120) kvapu, taigi su natūralia žmogų supančia aplinka, kurios vertinimas nėra tiksliai atskleidžiamas. Kita vertus, neigiama KARTAUS KVAPO konotacija matyti (121) atveju – kartus dūmas kenkia žmogui, apsunkina kvėpavimą, jį dusina.

(119) *Tebejunta kedro šerdies vėsq ir baltųjų eglių karčių kvaptį*

(120) *alsuoja karčiu apynių ir juodųjų serbentų kvapu*

(121) *tarsi uždusdama nuo kartaus dūmo*

RŪGŠTUS KVAPAS – JUDANTIS OBJEKTAS. Jis gali skliti aplink erdvę (122), (123), taip pat gali maišytis su kitu kvapu ir taip iš dalies kaip alkoholis svaiginti (124). Dėl sąsajos su alkoholiu čia galėtų būti priskiriama ir SKYSČIO metafora, tačiau ji šiuo atveju nėra tiriamą: *svaigiu* čia vadinamas žmogaus kvapas (*jos kvapas*), neapibūdintas tiriamąja leksema *rūgštus*.

(122) *aplink sklido šlykštus kvapas, rūgštus nepažįstamas tvaikas*

(123) *po visą račiaus Herberto dirbtuvę sklinda rūgštus vyno ir salsvas alaus kvapas*

(124) *Jos kvapas, sumišęs su rūgščiu vyno aromatu, buvo neįprastai svaigus*

RŪGŠTUS KVAPAS: bendresni atvejai. Iš pavyzdžių matyti, kad RŪGŠTUS KVAPAS yra siejamas su alkoholiu (123), (124), tačiau natūralu, kad atsiranda ir vykstant rūgimo procesui (125), (126). Reikia paminėti ir tai, kad KVAPO rūgštumas lietuvių pasaulėvaizdyje yra laikomas neigiamu dalyku: jis dvokia (127) ar yra laikomas prasta, nemalonia maisto produkto ypatybe, yda (128).

(125) *vyraujant rūgimo procesams - rūgštus kvapas*

(126) *šiltame vandenyje <...> raugina pusanteros paros. Atsiradus rūgščiam kvapui, perkošia*

(127) *Gražuolė dvokė rūgščiu peregaru*

(128) *Rūgštus skonis /kvapas/ – sūrio yda*

SPALVA

SKONIO koncepto būdvardžiu *saldus* lietuvių kalboje apibūdinama ir tai, ką galima priskirti regos fiziologiniam jutimui – tai SPALVA. Nors pavyzdžių rasta labai nedaug, vis dėlto spalvai priskiriamas ne tik šis SKONIO koncepto būdvardis, bet išryškėjo ir konceptualiosios metaforos šaltinio sritis ŽMOGUS.

SALDI SPALVA – ŽMOGUS. Šios metaforos kalbinė išraiška rodo, kad SALDŽIAI SPALVAI apibūdinti pasitelkiama palankiai vertinama žmogaus ypatybė – mielumas, malonus charakteris (129). Iš šio pavyzdžio taip pat galima suprasti, kad saldžia yra laikoma geltona (pienių) spalva.

(129) *Pylimas liūliavo pražydusiom pienėm <...>. Saldi ir meili buvo žiedelių spalva*

SALDI SPALVA: bendresni atvejai. Kitas, (130), atvejis taip pat iš dalies leidžia plačiau aprašyti SALDŽIAS SPALVAS: jos yra ryškios, „disneilendiškos“, taigi remiantis patirtimi ir žiniomis galima spėti, kad čia priskirtinos tradicinę Disnėjaus pramogų parko pilį apšviečiančios žydra ir rožinė spalvos. Kaip matyti, pastarieji atvejai nerodo nepalankaus SALDŽIŲ SPALVŲ vertinimo, tačiau (131) pavyzdyje jos yra vadinamos *kičinėmis* – neskoningomis, dirbtinėmis ir pan.

(130) *dabar nepersiorientuojame <...> į "disneilendiškąjį" saldžių ir ryškių spalvų pasaulį*

(131) *„sukonstruotais" iš kičinių, saldžių spalvų žiedlapių*

4.2.4. Kalbos sritis

Kalbos sričiai priskiriami penki konceptai: BALSAS, kai yra nurodomas ne garsas, bet kalbėjimo būdas (šiam konceptui priklausantys referentai – *balsas, falcetas, tonas*), IRONIJA (*ironija, pašaipa*), KALBA (*guodėja* (poezija), *kalbos, komplimentas, kritika, miniatiūra, pasaka, pastaba, pažadas, priekaištas, skundai, (pa-)sveikinimai, šnabždesys, šneka, tekstas, vardas, žodžiai*), MELAS ir TIESA (*tiesa, teisybė*). Iš viso buvo rasta ir tiriama 113 atvejų, o 23 iš jų žymi konceptualiųjų metaforų kūrimą.

BALSAS

BALSAS, jį laikant kalbėjimo būdu, o ne garsu, yra apibūdinamas būdvardžiu *saldus* ir lietuvių pasaulėvaizdyje suvokiamas kaip DAIKTAS.

SALDUS BALSAS – DAIKTAS. Žmogaus konceptualiojoje sistemoje SALDUS BALSAS yra siejamas su DAIKTU: (132) atveju jam priskiriama fizinio objekto ypatybė – tai slidus paviršius. Čia reikia atkreipti dėmesį ir į visą pasakymo kontekstą: saldus ir slidus balsas žmogų paveikia, jį išgąsdina, taigi SALDUS BALSAS rodo ne sklindantį garsą, o nenuoširdų kalbėjimo būdą, neigiamą kalbėtojo vertinimą ir nepasitikėjimą kalbančiu žmogumi.

(132) *Sustingdavo kaip triušis prieš kobra, kuomet JoJo saldžiu ir slidžiu balsu jai kartodavo: – Kas valdo kalbą, valdo ir žmones, ar ne?*

SALDUS BALSAS: bendresni atvejai. Panašus kalbėjimo būdo suvokimas atsispindi ir kituose pavyzdžiuose: SALDUS BALSAS dažniausiai rodo nemalonų meilikavimąsi ir pasitikėjimo nevertą balso turėtoją (133), tokiu balsu bloga daroma ir kitam žmogui, trumpiau tariant, juo skundžiama (134), jis kelia pasišlykštėjimą (135). Saldžiai kalbama ir norint įsiteikti ar kažko paprašyti – itin malonus balsas gali paskatinti ar tarsi priversti klausytoją prašymą įvykdyti (136).

(133) *susuokė pamaiva starucha saldžiu balseliu, kaip ta pasiploninusi liežuvį ragana*

(134) *šneka ji labai saldžiu balsu, skundžia Rūtenį*

(135) *senis nuleido laikraštį ir tarė šleikščiai saldžiu balsu*

(136) *Nagi, padaryk tai dėl manęs, – saldžiu balseliu įtikinėjo Monika. Nusileidau, ką darysi.*

IRONIJA

Šis reiškinytis lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje metaforiškai apibūdinamas tik būdvardžiu *kartus* ir yra suprantamas kaip DAIKTAS arba SKYSTIS.

KARTI IRONIJA – DAIKTAS. Šiuo atveju KARTI IRONIJA yra laikoma objektu, galinčiu užpildyti žmogaus kūną, kitaip tariant, TALPYKLĄ (137). Nors žmogaus kūnas kaip TALPYKLA dažniausiai suvokiamas, kai jį užpildo emocijos, šis atvejis rodo, kad tai pritaikoma ir Kalbos sričiai.

(137) *kupinas karčios ironijos paklausė*

KARTI IRONIJA – SKYSTIS. Kaip matyti, KARTI IRONIJA gali būti ir atskiriama nuo pačių žodžių, kaip SKYSTIS ji gali sunktis pro juos (138).

(138) *tokius karčia ironija persunktus žodžius 1933 m. parašė <...> gerbėjas*

KARTI IRONIJA: bendresni atvejai. Apskritai ironija dažniausiai rodo sąmoningą kalbėtojo pašaipą, skiriamą kitam asmeniui, o būdvardžio *kartus* vartojimas šiai leksemai apibūdinti dažniausiai suvokiamas tik iš bendrų kognityvinių žinių – žinojimo, kad *kartus* dažnai yra *nemalonus*. Žinoma, galima pastebėti ir paties kalbėtojo neigiamą vertinimą – nemalonią jo savijautą kalbant karčiais ir ironiškai (139).

(139) *<...> ir su Dievu atsisveikinai? – vemtelėjau su karčia ironija*

KALBA

Kadangi KALBAI priskiriama daugiausia leksemų, tai yra išsamiausias šios srities konceptas. Čia išryškėja dvi atributinės metaforos, susijusios su SKONIO konceptu: įvairūs žodžiai gali būti *saldūs* arba *kartūs*. SALDŽIAI KALBAI suvokti yra kuriamos trys metaforinės konstrukcijos, kurių šaltinio sritimi tampa konceptai DAIKTAS, SKYSTIS ir ŽMOGUS. KARČIAI KALBAI suvokti žmogaus sąmonėje taikomos įvairių konceptų samplaikos – tarpusavyje susipina DAIKTAS, GYVŪNAS, LIGA ir ŽMOGUS.

SALDI KALBA – DAIKTAS. SALDŽIĄ KALBĄ kaip realaus pasaulio objektą galima gauti (140), ja kaip dovana galima žmogų ir vilioti (141). Saldiems žodžiams projektuojama fizinė išraiška taip pat yra matoma (142) ir įgyja daikto ypatybę būti smulkiam, taigi juos tarsi smulkius daiktus galima greitai berti (143).

(140) *gavus kokį nors saldų pažadą nutilti*

(141) *saldžiais pažadais suviliojo kai kuriuos lengvabūdžius mūsų tautiečius*

(142) *prieš gražias akis ir saldžius žodžius užsimerksime*

(143) *vis bėrė jai savo greitakalbe saldžius žodžius*

SALDI KALBA – SKYSTIS. Ši kognityvinė metafora rodo, kad SALDI KALBA gali kristi lašais nuo fizinio objekto, kurį iš dalies užpildo (144), ar liūliuoti žmogų ar kitą objektą (145). Šis atvejis įdomus tuo, kad leksemos *liūliuoti* pirmoji reikšmė DLKŽe nurodoma kaip ‘1. banguoti,

vilnyti', taigi SALDI KALBA yra laikoma SKYSČIU, bet šio pavyzdžio metaforinės reikšmės motyvaciją tikslina ir kitos žodyninės reikšmės, t. y. '2. supti (su daina)' ir '4. būti bangu supamam'. Nors, pavyzdžiui, migdomi vaikai nėra supami vandenyje, tačiau lopšio judinimas į šonus iš esmės yra panašus į valties ar kitos transporto priemonės siūbavimą vandenyje. Atsižvelgiant į tai galima daryti prielaidą, kad (145) pavyzdyje akcininkai yra savotiškai migdomi SALDŽIOJE KALBOJE kaip banguojančiame SKYSTYJE – taigi SALDI KALBA, o ypač pažadai, yra nenuoširdi, pasitelkiama norint žmones suvilioti, įtikinti, tarsi užmigdyti ir priversti nesužinoti tiesos.

(144) *visi saldžiais pažadais varvantys Nelabojo laišakai*

(145) *saldžiais pažadais liūliuotiems akcininkams*

SALDI KALBA – ŽMOGUS. SALDI KALBA pati gali ateiti (146) ar suvilioti žmogų (147). Šis atvejis atrodo panašus į jau aptartą (141) pavyzdį, nes abiejuose kalba pasitelkiama siekiant sudominti žmogų, jį pritraukti. Kita vertus, (141) atveju vartojamas įnagininko linksnis implikuoja kalbos kaip viliojimo įrankio funkciją (junginį galima lengvai pakeisti į *dovanomis suviliojo*), o (147) atveju *saldūs žodžiai* yra galimi interpretuoti kaip situacijoje veikiantis dalyvis – žmogus, žavintis ir viliojantis kitą (plg. *priėjo paviliotas moters* – moteris suviliojo ir jis priėjo, taigi ir *saldūs žodžiai* suviliojo ir jis balsavo). Išskiriant metaforą SALDI KALBA yra ŽMOGUS taip pat paminėtinos ir žmogaus savybės: kadangi tokios charakterio ir elgesio savybės kaip meilumas, lipšnumas ir pan. yra laikomos žmogaus dalimi, saldūs žodžiai kaip asmuo gali būti malonūs (148) ar lipšnūs (149). Žinoma, galima teigti, kad gyvūnas taip pat gali būti, pavyzdžiui, lipšnus, tačiau šiuo atveju vėlgi galima taikyti kūniškumo teoriją: tai, kas sava žmogui, yra pritaikoma ir kitiems gyviams ar negyviems objektams, reiškiniams ir pan.

(146) *Ateik, ateik, poezija, saldi guodėja! Ji neskubėjo šįsyk, bet galiausiai atėjo*

(147) *balsavo paviliotas turtingos reklamos ir saldžių žodžių*

(148) *Žinai, žmonės mėgsta kito klausytis tik apie save. Ir tai tik malonius, saldžius žodžius,*

(149) *mergina tikėjosi lipšnaus, saldaus ir išraiškingo komplimento*

SALDI KALBA: bendresni atvejai. Apskritai SALDI KALBA gali turėti teigiamą konotaciją: jais, kaip jau buvo minėta, galima žmogų ne tik vilioti, įtikinėti, bet ir pamaloninti (150). Kita vertus, šis konceptas siejamas ir su neigiamais dalykais: SALDI KALBA yra paslaptinga, gąsdinanti (151), žmogui klausytis saldžių žodžių nėra malonu – jie kelia pasibjaurėjimą (152), (153).

(150) *niekas net vienu saldžiu žodeliu nebuvo pamaloninęs*

(151) *pavirsti paslaptingu, saldžiu, o kartais bauginančiu šnabždesiu*

(152) *per saldūs žodžiai net romantiškiausią meilę apkartina*

(153) *vienas kitą vadinate <...> iki šleikštulio saldžiais vardais*

KARTI KALBA – DAIKTAS, ŽMOGUS. Pasitelkiant pastaruosius konceptus, žodžiai gali būti suvokiami kaip ontologinei šaltinio sričiai priskiriamas DAIKTAS, iki pat viršaus užpildantis TALPYKLĄ, paverčiantis ją gausia (šiuo atveju, konstrukcijoje KNYGA – TALPYKLĄ) (154). Šiame pavyzdyje išryškėja ir konsteliacinė metafora – tai ŽMOGAUS šaltinio sritis. Žmogaus charakterio savybė – negailestingumas – čia priskiriamas KARČIOS KALBOS sferai, taip kuriant sąsają tarp dviejų neigiamai vertinamų ypatybių.

(154) *šioje knygoje gausu karčios ir negailestingos kritikos*

KARTI KALBA – DAIKTAS, GYVŪNAS, LIGA. Kalbos kartumas išryškėja ir kelių kitų konceptų kaip metaforos šaltinių samplaikoje. Kaip ir ankstesniame pavyzdyje, KARTI KALBA metaforiškai projektuojama ne tik ontologinėms metaforoms, t. y. DAIKTO sričiai (žodžiai kaip aštrus objektas gali rėžti), bet ir konsteliacinėms: GYVŪNO (gali įgelti) ar LIGOS (nuo jų gali skaudėti) šaltinio sritims (155). Šį pasakymą iš dalies galima priskirti ir TIESOS konceptui, nes KALBA, t. y. žodžiai, yra pasakomi to žmogaus, kuris nemeluoja (*tiesą sakančiojo*).

(155) *tiesą sakančiojo [žodžiai] – skaudūs, kartūs, akis rėžiantys, įgeliantys*

KARTI KALBA: bendresni atvejai. Galima nesunkiai pastebėti, kad šis konceptas siejamas su įprastai neigiamais dalykais, pavyzdžiui, skausmu. Kalbos kartumas taip pat atskleidžiamas per asmeniui nemalonią šneką – tai priekaištus (156), skundus (157) ar pralaimėjimo žodžius (158).

(156) *Kartūs priekaištai jam buvo skirti dėl arogantiškos reakcijos*

(157) *Taip norėtusi tikėti, kad jo <...> kartūs skundai dėl karo beprotybės buvo nors šiek tiek veiksmingi*

(158) *kartūs pralaimėjimo žodžiai, prieš daugelį amžių dainingu balsu išstarti Vanui Fo*

MELAS

MELAS lietuvių kalboje yra apibūdinamas SKONIO koncepto leksema *saldus* ir metaforiškai suvokiamas viena šaltinio sritimi, t. y. kaip ŽMOGUS.

SALDUS MELAS – ŽMOGUS. Kuriamą pastarąją projekciją vaizduoja (159) atvejis – tai reiškia, kad jam, kaip kitam žmogui, galima pataikauti, pripažinti jo pirmenybę.

(159) *dvilinki lankstotės saldžiam melui*

SALDUS MELAS: bendresni atvejai. Žvelgiant labiau apibendrintai matyti, kad SALDUS MELAS lietuvių pasaulėvaizdyje yra įdomus reiškinytis: nors MELAS yra visuotinai supratamas kaip neigiamas fenomenas, saldumas jį tarsi pateisina. Kaip malonu yra saldžiai valgyti, taip patogiu yra ir saldžiai meluoti (160). Kita vertus, beveik visuose tekstyne rastuose ir šiam konceptui priskiriamuose pavyzdžiuose galima matyti, kad už saldų melą geriau yra pasakyti karčią tiesą (161). Tai rodo neprototipinę vartoseną su būdvardžiu *kartus* – kartumas (KARTI TIESA) šiuo atveju suvokiamas kaip geresnis skonis už saldumą (SALDŲ MELĄ), nors apskritai ir kartūs

realaus pasaulio objektai, ir kartūs abstraktūs fenomenai yra vertinami neigiamai, o saldūs – dažniausiai teigiamai.

(160) *Saldus melas, fariziejiška demagogija daug kam tapo didesne vertybe*

(161) *Bet, žinoma, geriau karti tiesa nei saldus melas, tad klausimai vis dėlto buvo užduoti*

TIESA

Kitas kalbos sričiai priklausantis konceptas, gausus pavyzdžių, yra TIESA. Tyrimo medžiaga rodo, kad šis konceptas yra suprantamas tik kaip *kartus*, kuriant priešpriešą junginiui *saldus melas*, kaip jau buvo matyti ir anksčiau. Konceptualiųjų metaforų tikslo sritis KARTI TIESA kyla iš šaltinių DAIKTAS ir UGNIS.

KARTI TIESA – DAIKTAS. Visais atvejais KARTI TIESA yra laikoma nepatogiu reiškiniu: kaip DAIKTĄ ją norima paslėpti (162), nes ji žmonėms gali būti nepalanki, nemaloni. KARČIĄ TIESĄ kaip purvą galima nemandagiai mesti į kitą žmogų (163) ar ją iškloti, nors tai reikalauja daug ryžto (164).

(162) *verslininkai dažniausiai slepia karčių tiesą*

(163) *sūnus nesivaržydamas drebia jai į akis karčių tiesą*

(164) *staiga atsisuko, tarsi pagaliau pasiryžęs iškloti karčių tiesą*

KARTI TIESA – DAIKTAS, UGNIS. Kognityvinės metaforos KARTI TIESA yra UGNIS kalbinė išraiška (165) rodo, kad KARTI TIESA yra tokia skaudi ir nemaloni, kad gali deginti, svilinti ir pan. Vis dėlto šiame pavyzdyje matyti ir DAIKTO koncepto ypatybių: KARČIĄ TIESĄ tarsi įvairias prekes galima skaičiuoti, ir jos gali pritrūkti – tą rodo leksema *deficitas*.

(165) *karti, akis svilinti tiesa šiandien yra didžiausias deficitas*

KARTI TIESA: bendresni atvejai. Matyti, kad KARTI TIESA yra prieštarinai vertinamas fenomenas: TIESOS yra norima, tačiau jos kartumas žmogui nėra malonus. Įvairi kalbinė vartosena taip pat atskleidžia, kad KARTI TIESA skaudina žmogų (166), o toks neigiamas poveikis skatina iš viso ją ignoruoti (167). Kita vertus, KARTI TIESA yra vertinama palankiau, kai ji lyginama su anksčiau aptartu SALDŽIU MELU.

(166) *skaudžiai pasakyta, karti teisybė*

(167) *pasakė daug karčios ir Europoje vis dar negirdimos bei ignoruojamos tiesos*

4.2.5. Tarpusavio santykių sritis

Lyginant su kitomis sritimis, Tarpusavio santykių sritis yra labai neišsami. Šioje srityje išskiriami trys konceptai: tai KERŠTAS (išreiškiamas referentais *jausmas, kerštas, revanšas*), LAISVĖ (*laisvė, žodis*) ir kiek bendresni TARPUSAVIO SANTYKIAI (*išpuolis, nesantaika*). Čia reikia paminėti, kad norint iširti žodžių, pasakymų ar pan. semantiką, reikia atsižvelgti ne tik į referentus – svarbus yra ir pragmatinis aspektas, t. y. tai, ką kalbėtojas nori pasakyti. Tokiu principu remtasi ir šiuo atveju – kai kurie atvejai nenurodo tikslaus ar būtent šiam konceptui priklausančio

referento, tačiau bendrame pasakymo kontekste juos galima laikyti tinkamais pavyzdžiais. Iš viso buvo rasta 20 atvejų, iš kurių 6 čia tiriama remiantis konceptualiųjų metaforų teorija.

KERŠTAS

Visų pirma, KERŠTAS lietuvių pasaulėvaizdyje yra suvokiamas kaip *saldus* reiškinys, o metaforinės konstrukcijos rodo, kad jis yra laikomas ir MAISTU, SKYSČIU ar KELIONE.

SALDUS KERŠTAS – MAISTAS. Kaip buvo matyti prototipų tyrime, saldūs maisto produktai, apibendrinant laikomi MAISTU, daugiausia kelia pasimėgavimą. Atsižvelgiant į tai, malonus ir saldus skonio jautimas metaforiškai projektuojamas KERŠTUI kaip tikslo sričiai (168).

(168) *kai jam pagaliau pavyks pasimėgauti saldžiu kerštu*

SALDUS KERŠTAS – SKYSTIS. Saldaus keršto malonumas su žmogaus jutimais siejamas ir SKYSČIO metafora – nemalonus troškulių jaučiantis žmogus gali pasijusti geriau tik jį numalšinęs, taigi SALDAUS KERŠTO yra norima (169).

(169) *pasmerki jį kančiai bei saldaus keršto troškuliui per amžių amžius*

SALDUS KERŠTAS – KELIONĖ. Trečioji metaforinė konstrukcija yra sietina su sporto sfera ir rodo, kad KERŠTAS projektuojamas KELIONĖS sričiai ir konkrečiau laikomas KELIONĖS TIKSLU – jos paskutiniu tašku, kurį tikimasi prieiti (170).

(170) *Vokietijos futbolo aistruoliai džiūgauja. Iki saldaus keršto liko žingsnis.*

SALDUS KERŠTAS: bendresni atvejai. Kerštą apskritai įprasta laikyti neigiamu ir santykius griaušančiu reiškiniu, tačiau SALDUS KERŠTAS kaip KELIONĖS TIKSLAS ar kaip kitos jau aptartos šaltinio sritys rodo teigiamą vertinimą jo atžvilgiu: SALDUS KERŠTAS yra laikomas siekiamybe, malonumu. Tokia pati pasaulėžiūra akivaizdi ir kitais atvejais: jau buvo matyti, kad kerštas tampa saldus sporte – pergalių prieš anksčiau laimėjusią komandą atveju (170), (171). Pastarajame pavyzdyje matyti ir leksema *revanšas* – jeigu būtų atsižvelgiama tik į sporto kontekstą, kuriame *revanšas* minimas, būtų galima pasitikėti DLKŽe teikiamomis reikšmėmis ‘1. pakartotinė kova su savo nugalėtoju, atpildas už pralaimėjimą’ ir ‘2. pakartotinės rungtynės ar varžybos su savo nugalėtoju, pergalė prieš jį’. Vis dėlto galima nesunkiai pastebėti, kad *saldus revanšas* ir kontekstas, kuriame jis minimas, yra labai panašūs į norą atkeršyti, taigi siejant KERŠTO konceptą ir leksemą *revanšas* verta remtis ir Tarptautinių žodžių žodyne skiriama reikšme ‘atsilyginimas už ką nors panašiu būdu’ (TŽŽ 2001, 848; plg. DLKŽe *kerštas* ‘atsilyginimas piktu už padarytą skriaudą, įžeidimą ir pan.’). Panašus pasaulėvaizdis atskleidžiamas ir toliau – saldu keršyti ir norint pakenkti kitam už tai, kad pačiam buvo pakenkta (172). Kita vertus, neigiama leksemos *kerštas* konotacija vis dėlto nedingsta – jo gali būti trokštama, tačiau iš tikrųjų jis sukelia vidinį skausmą (173).

(171) *JAV rinktinei šis laimėjimas tapo saldžiu revanšu už 1998 metų Federacijų taurės finalą*

(172) *Tai buvo saldus Danutės kerštas ir jam, ir jai, nes jo iniciatyva Danutė buvo pašalinta.*

(173) *Kerštas tik svajonėse saldus, o įvykdytas kelia begalinį liūdesį*

LAISVĖ

Tarpusavio santykių sričiai priskiriant konceptą LAISVĖ remiamasi tuo, kad šis reiškinys reikalauja bent dviejų situacijos dalyvių, t. y. tam, kad žmogus galėtų būti laisvas, turi būti ir kažkas – dažniausiai, žmogus, – kas jį varžytų ar laisvę suteiktų. LAISVĖ lietuvių kalboje yra apibūdinama būdvardžiu *saldus*, o jai nusakyti lietuvių kalboje pasitelkiamos DAIKTO, SKYŠČIO ir ŽMOGAUS konceptualiųjų metaforų šaltinio sritys.

SALDI LAISVĖ – DAIKTAS. Kaip DAIKTAS, ji gali turėti svorį – sunkiai sverti (174), tačiau žmogui laisvės svoris, kitaip nei, pavyzdžiui, sunkus krepšys, nepatogumų nesukelia. Tai galima sieti su saldumu – nepaisant sunkaus svorio, SALDŽIOS LAISVĖS atsisakyti nėra norima.

(174) *pasikeitimai, kurie įvyko, man patinka. Laisvė – sunki, bet saldi. Nenorėčiau ko nors keisti*

SALDI LAISVĖ – SKYSTIS, ŽMOGUS. Kai SALDI LAISVĖ yra suvokiama kaip SKYSTIS, ja galima numalšinti žmogaus troškulį – akivaizdžiai matyti, kad jos yra norima ir siekiama. Kita vertus, kaip ŽMOGUS ji gali kankinti: smaugti, neleisti kvėpuoti (175).

(175) *Viską pasakyk ir tave paleis. Tu gi nekaltas". Saldus laisvės troškulys smaugia gerklę*

SALDI LAISVĖ: bendresni atvejai. Iš jau aptartų ir iš tolimesnių pavyzdžių matyti, kad saldumas šiame koncepte veikia kaip malonią, trokštamą ypatybę nusakantis skonis. Verta pridurti, kad SALDI LAISVĖ tampa dar saldesne tada, kai žmogus nėra laisvas (galima nuspėti, kad vienas iš situacijos dalyvių yra kalėjime), o tik to siekia, taigi šis troškimas virsta dar intensyvesniu (175). Už SALDŽIĄ LAISVĖ, kaip už svarbią vertybę, yra ir kovojama (176).

(176) *visa tai galima pavadinti vienu saldžiu žodžiu - laisvė. Už ką ir kovojome.*

TARPUSAVIO SANTYKIAI

Nors tyrimas rodo, kad tokie reiškiniai kaip KERŠTAS ir LAISVĖ lietuvių kalboje yra suvokiami tik kaip *saldūs*, TARPUSAVIO SANTYKIAI yra *kartūs*. Iš anksčiau pateiktų referentų matyti, kad taip dažniausiai įvardijami įvairūs nesutarimai, kurie metaforiškai yra suvokiami kaip TALPYKLA.

KARTŪS TARPUSAVIO SANTYKIAI – TALPYKLA. Nemalonūs išgyvenimai, patiriami situacijose, priklausančiose KARČIŲ TARPUSAVIO SANTYKIŲ konceptui, vaizduojami kaip TALPYKLA – erdvė, kurioje kažkas (šiuo atveju, pavyzdžiui, kitas abstraktus reiškinys *tiesa*) gali būti laikoma (177).

(177) *tiek stiprios aistros, tai yra tiesos, glūdi šiame karčiame išpuolyje*

KARTŪS TARPUSAVIO SANTYKIAI: bendresni atvejai. Būdvardžio *kartus* vartojimas neigiamoms asociacijoms apibūdinti TARPUSAVIO SANTYKIŲ koncepte akivaizdus ir (178), (179) pavyzdžiuose: karti yra nesantaika arba nebendravimas su žmogumi, tarpusavio nesutarimai.

(178) *ji prasitardavo apie jų karčių nesantaiką*

(179) *per ištisą dešimtmetį nesam pasimatę. Ir nė žodelio katras katram. Kartūs vienas antram.*

4.2.6. Veiklos sritis

Veiklos sritis šiame tyrime apima ne tik įvairias žmogaus gyvenimo patirtis ir įvykius, bet ir jų rezultatus – tuo remiantis šią sritį galima skirti į dvi dalis. Visų pirma, čia išskiriami šie konceptai – tai MIEGAS (*apsnūdimas, kiaulamiegis, miegas, valandos, poilsis, snūdas, snūdulys, užsimiršimo tarpsnis*) ir POLITIKA (*korupcijos liūnas, žodis*; arba tam tikri raktiniai žodžiai pasakymuose, kurie, remiantis turimomis žiniomis ir patirtimi, priskiriami šiam konceptui: *A. Paulauskas, kompensacija, politika, reforma, valdžia*).

Antroji Veiklos srities grupė skiriama atsižvelgiant į tai, kad tam tikra veiklos dalimi galima laikyti ir jos pasekmes. Nors čia galėtų būti skiriamas gana abstraktus konceptas REZULTATAI, vis dėlto laikantis nuomonės, kad patiriamos sėkmės ir nesėkmės apibrėžia konkretesnes reikšmes, skiriami du tikslesni šios srities konceptai – tai PERGALĖ (*jausmas, laimėjimas, pergalė, pergalės skonis, triumfo skonis, žodis*) ir PRALAIMĖJIMAS (*nesėkmė, pralaimėjimas*). Galų gale, kadangi kartais tam tikra veikla yra uždrausta, neteisėta ar pan., tačiau vis tiek vykdoma, čia skiriamas ir NUODĖMĖS konceptas (*nuodėmė, nuodėmės skonis*). Šioje srityje analizuojami 59 atvejai (22 kalbinės išraiškos rodo konceptualiųjų metaforų struktūras).

MIEGAS

Nors MIEGAS yra laikomas poilsio būseną, žmogui esant iš dalies nejudriam, jis, kaip tam tikras vykdomas veiksmas, taip pat priskiriamas Veiklos sričiai, o ši būseną yra apibūdinama tik būdvardžiu *saldus*. SALDUS MIEGAS lietuvių pasaulėvaizdyje yra suvokiamas kaip TALPYKLA, DAIKTAS, SKYSTIS ir ŽMOGUS.

SALDUS MIEGAS – TALPYKLA. Ši pirminė kognityvinė metafora yra atskleidžiama tais atvejais, kai MIEGAS turi talpykloms būdingų matmenų – ilgį (180) ar gylį (181), t. y. kai pats miego proceso intensyvumas yra suvokiamas kaip einantis žemyn ar tolyn nuo talpyklos paviršiaus – nemiegojimo. Kadangi miegas yra būseną, kai žmogaus sąmonė neveikia bent iš dalies, tokia metafora rodo ir tai, kad kuo miegas yra gilesnis (t. y. kuo gilesnė TALPYKLA), tuo žmogus yra labiau atsipalaidavęs. Kaip tam tikroje erdvėje jame galima ir lepintis, taigi jis sukelia teigiamus jausmus (182) arba iš jo galima atsibusti, t. y. išeiti kaip iš tam tikros TALPYKLOS – erdvės (183).

(180) *suvirsdavo ilgam, saldžiam kiaulamiegiui*

(181) *paduodavo geidžiamą prekę, palinkėdavo saldaus ir gilaus miego.*

(182) *Lepiniesi saldžiame snūdulyje, dar neišsibudinęs, bet ir nebemiegantis*

(183) *Iš saldaus paryčių miego prižadino dar vienus žmones.*

SALDUS MIEGAS – DAIKTAS. DAIKTAS kaip konceptualiosios metaforos šaltinis turi tik vieną pavyzdį, taip pat rodantį, kad SALDUS MIEGAS užpildo uždara erdvę – mylimojo glėbį

(184). Šis atvejis taip pat rodo, kad geram ir kokybiškam, kitaip tariant, saldžiam, miegui yra būtina ir maloni aplinka.

(184) *iš jo išstremti tai, kas visiškai nesisieja su saldžiu miegu mylimojo glėbyje.*

SALDUS MIEGAS – SKYSTIS. Taip SALDUS MIEGAS suvokiamas tada, kai į jį galima pasinerti, kaip į vandens telkinį panirti (185), (186). Pastaruosius atvejus galima laikyti ir TALPYKLOS su SKYSČIU metafora, tačiau kaip matyti visame tyrime, SKYSČIO šaltinio sritis yra analizuojama atskirai, kaip apskritai svarbi ir dažna SKONIO koncepto sampratos dalis.

(185) *atsidūsta Kotryna, kylant užuolaidai, ir panyra į saldų saldų snūdą.*

(186) *be ašarėlių ir ilgai nevargstant pasinerti į saldų miegą.*

SALDUS MIEGAS – ŽMOGUS. Asmens savybės ar elgesys atsispindi SALDAUS MIEGO koncepte tada, kai jį galima pakviesti (187), jis gali pamažu ateiti (188) ir apimti¹⁷ žmogų (189). SALDUS MIEGAS kaip ŽMOGUS taip pat gali būti ir ramaus būdo (190) ar būti nugalėtas kitos ŽMOGUMI laikomos abstrakčios žmogaus savybės – atkaklumo (191).

(187) *ir prisišauktų saldų miegą su žemiškais sapnais*

(188) *Nepajusdavau, kaip atsėlindavo miegas, saldus užsimiršimo tarpsnis*

(189) *atsigulus ant rankšluosčio, mane apėmė saldus apsnūdimas*

(190) *ramios saldaus miego valandos ant kilimėlių ar minkštų krėslų.*

(191) *Kai pagaliau tavo atkaklumas nugalė saldų šeimnininko miegą*

SALDUS MIEGAS: bendresni atvejai. Apskritai SALDUS MIEGAS, kaip galima numatyti atsižvelgiant į kitus būdvardžio *saldus* vartosenos atvejus, yra vertinamas teigiamai – kai miego nepakanka, jis maloniai užpildo laisvą laiką (192), saldžiai miegama su mylimu žmogumi (184), (193), pasaldinti šią būseną gali ir realus saldus objektas *medus* (194). Nors ir (187), ir (195) atvejai rodo, kad SALDUS MIEGAS yra siejamas ir su Žmogaus vidinio pasaulio sričiai priskiriamais SAPNAIS, saldžiai miegama ir nieko nesapnuojant (196).

(192) *Laisvalaikį daugelis išnaudoja saldžiam miegui, kurio ypač trūksta*

(193) *ir, susiglaudę karštais kūnais, užmigome saldžiu miegu*

(194) *Ir miegas nuo medaus būdavo saldus, ir sapnai dar saldesni.*

(195) *užmigau saldžiu paryčio miegu, kai sapnuojasi patys gražiausi sapnai*

(196) *užmigti saldžiu miegu be sapnų*

POLITIKA

POLITIKOS konceptas, kaip dažna šiame tyrime, yra laikomas *saldžiu*. SALDŽIAI POLITIKAI metaforiškai priskiriamos savybės iš SKYSČIO koncepto.

SALDI POLITIKA – SKYSTIS. Šios konceptualiosios metaforos kalbinė išraiška rodo, kad POLITIKA yra įsivaizduojama kaip pelkė, į kurią yra klimpstama, nebeįmanoma išlipti ar nuo jos,

¹⁷ DLKŽe: *apimti* '1. apkabinti'

t. y. korupcijos, išsisukti (197). Sąsaja tarp dažniausiai teigiamą konotaciją turinčio būdvardžio *saldus* ir neigiamai vertinamo reiškinio *korupcija* gali būti aiškinama teigiant, kad nors vieniems žmonėms korupcija atneša materialinės žalos, kitiems tai yra saldu – naudinga ir nenuostolinga.

(197) *nesipriešindama vis labiau klimpsta į saldų korupcijos liūną*

SALDI POLITIKA: bendresni atvejai. Atsižvelgiant į (197) pavyzdį galima teigti, kad SALDI POLITIKA yra siejama su materialine nauda. Tai matyti ir (198) pavyzdyje – saldžia yra laikoma ir kompensacija (galima spėti, finansinė). Apskritai SALDI POLITIKA yra viliojantis fenomenas, būdvardžiu *saldus* kuriantis ir teigiamą jo konotaciją: dėl politikos ir valdžios galima bet ką padaryti (199), tai yra ypatingas, nepaprastas reiškinys (200).

(198) *Tas saldu žodis kompensacija*

(199) *Bet ko nepadaro dėl to saldaus žodžio - politika.*

(200) *žodis ‚valdžia‘ yra nepaprastai saldu*

PERGALĖ

Kaip jau minėta, įvairūs įvykiai ir procesai turi savų padarinių, kurie gali būti ne tik neutralūs, bet ir neigiami ar teigiami. Atsižvelgiant į tai, šioje srityje išskiriamas PERGALĖS konceptas, lietuvių kalboje apibūdinamas būdvardžiais *saldus* ir *sūrus*. SALDI PERGALĖ itin dažnai yra metaforiškai projektuojama konceptui AUGALAS (pavyzdžiui, *saldūs pergalės vaisiai*), tačiau šioje tyrimo dalyje analizuojami tik referentai, nurodantys abstrakčius fenomenus, tad konceptualiųjų metaforų nebuvo išskirta. SŪRI PERGALĖ lietuvių kalboje yra suvokiama kaip DAIKTAS.

SALDI PERGALĖ: bendresni atvejai. Atsižvelgiant į tekстыne rastus pavyzdžius, SALDI PERGALĖ yra teigiamas emocijas sukeliantis reiškinys, nes žmogui suteikia galimybę išgarsėti (201) arba būti pasveikintam (202).

(201) *Bet kitas, tarkim, treniruojasi, kol pasiekia pasaulio rekordą. Saldu jausmas - visas pasaulis apie tave sužinos.*

(202) *O kokia saldi būdavo pergalė! Žmonės spausdavo vienas kitam rankas, bučiuodavosi*

SŪRI PERGALĖ – DAIKTAS. Šios kognityvinės metaforos kalbinė išraiška yra susijusi su tam tikros veiklos metu žmogaus išliejamu prakaitu (203). Galima matyti, kad SŪRI PERGALĖ šiuo atveju yra laikoma DAIKTU – ji gali būti didelės apimties, kitaip tariant, žmogui daug reikšti. Vis dėlto tam, kad būtų pasiektas toks laimėjimas, reikia įdėti daug darbo ir fizinių jėgų.

(203) *apie išlietą prakaitą neverta ir kalbėti - didelių pergalų skonis visada sūrus.*

PRALAIMĖJIMAS

Neigiami įvairios veiklos padariniai priklauso PRALAIMĖJIMO konceptui ir lietuvių pasaulėžiūroje laikomi *karčiais*. Čia išryškėja du konceptualiųjų metaforų šaltiniai: KARTUS PRALAIMĖJIMAS yra DAIKTAS ir MAISTAS.

KARTUS PRALAIMĖJIMAS – DAIKTAS. KARTUS PRALAIMĖJIMAS yra matomas, kitų įvykių, taip pat suvokiamų kaip DAIKTAS, paviršiuje – jame matomame atspindyje (204).

(204) *Istorijoje, kaip ir gyvenime, atsispindi ne tik pergalės, bet ir kartūs pralaimėjimai, nesėkmės.*

KARTUS PRALAIMĖJIMAS – MAISTAS. Jis gali būti suvalgytas, prarytas (205), taip norint pasakyti, kad su nesėkme yra susitaikoma, kad ir kaip kartu ir nemalonu bebūtų.

(205) *Amalija praryja karčių nesėkmę, bet neišsižada savo klausimų*

NUODĖMĖ

Kartais tam tikra veikla reikalauja ir nusižengimo taisyklėms – šiuo pagrindu skiriamas konceptas NUODĖMĖ, lietuvių kalboje apibūdinamas būdvardžiu *saldus*. SALDI NUODĖMĖ, panašiai kaip PERGALĖ, dažniausiai įvardijama pasitelkiant AUGALO konceptą – tai *saldus uždraustas vaisius*. Kaip jau minėta anksčiau, šios tyrimo dalies objektas yra tik abstraktūs referentai, taigi buvo išskirta tik viena konceptualioji metafora: SALDI NUODĖMĖ – KELIONĖ.

SALDI NUODĖMĖ – KELIONĖ. Kaip matyti tyrimo medžiagoje, ši skirtingų konceptų sąsaja yra labai reta lietuvių kalboje. Pastaroji kognityvinė metafora išryškėja tuo atveju, kai NUODĖMĖ suvokiama kaip KELIONĖS koncepto konkretesnė dalis. Ji tampa KELIONĖS TIKSLU – į SALDŽIĄ NUODĖMĘ yra einama, vedama (206). Šiuo atveju NUODĖMĖS ir KELIONĖS konceptų ryšį galima sieti ir su MEILE – pažintimi, tolimesniais santykiais. Kelionės pradžioje susipažinę žmonės pamažu keliauja – vysto savo santykius, o tai juos nuveda iki malonios saldžios nuodėmės – galima spėti, kad taip čia vadinama jų fizinė meilės išraiška.

(206) *pagrindinis jų tikslas – supažindinti žmones, o kiekviena pažintis veda į saldžių nuodėmę*

4.2.7. Žmogaus išorės sritis

Nors šios tyrimo dalies objektas yra abstraktūs ir fiziškai neapčiuopiami reiškiniai, įtraukiama ir Žmogaus išorės sritis. Nors analizuojant tyrimo medžiagą buvo rasta pavyzdžių, nurodančių realų fizinį pavidalą turinčius referentus (pavyzdžiui, *saldi gražuolė*), kai kurie čia analizuojami konceptai iš tiesų yra neapčiuopiami – tai, pavyzdžiui, ŠYPSENA, kuri realiai negali būti paliesta (paliestos gali būti nebent ją suformuojančios lūpos ir burna).

Atsižvelgiant į tai, Žmogaus išorės srityje yra išskiriami keturi konceptai: tai ŠYPSENA (referentai *šypsena, šypsnyš*), VEIDO IŠRAIŠKA (*fizionomija, grimasa, (veido) išraiška, mina,*

veidas) ir ŽVILGSNIS. Iš visos tyrimo medžiagos šiai daliai buvo priskirti 69 pavyzdžiai, iš kurių 12 yra konceptualiųjų metaforų kalbinės išraiškos.

ŠYPSENA

ŠYPSENĄ lietuvių kalboje įprasta apibūdinti SKONIO koncepto būdvardžiais *saldus, kartus* ir *rūgštus*. Visų pirma, konceptas SALDI ŠYPSENA yra suvokiamas konceptualiųjų metaforų šaltinio sritimis DAIKTAS, SKYSTIS ir UGNIS. Kitas tiriamasis konceptas – KARTI ŠYPSENA – yra laikomas DAIKTU, LIGA ir ŽMOGUMI. RŪGŠTI ŠYPSENA yra nedažnas konceptas lietuvių pasaulėvaizdyje, taigi kognityvinių metaforų čia nebuvo rasta.

SALDI ŠYPSENA – DAIKTAS. Kalboje ši kognityvinė metafora atskleidžiama, kai ŠYPSENĄ galima liesti (207), kai ji užpildo TALPYKLA laikomą žmogaus veidą (208) ar tuo atveju, kai už jos kaip už fizinio objekto galima kažką nedoro laikyti, slėpti (209).

- (207) *Ir noriu šerti iš visų jėgų per tą išsišiepusį snukį, per saldžią šypseną, per iškreiptas lūpas!*
- (208) *Dirigento veide - saldi šypseną.*
- (209) *Tomas džiaugdamasis, bet kartu ir sunerimęs, ar kartais neslypi už tos jo saldžios šypsenėlės vėl kokia nors nauja klasta.*

SALDI ŠYPSENA – DAIKTAS, SKYSTIS. Šių dviejų ontologiniam metaforų tipui priskiriamų konceptų samplaika matyti (210) pavyzdyje. SALDI ŠYPSENA gali būti įteikta kitam žmogui kaip dovana (abstrakčiau tariant, DAIKTAS) – tokiu atveju galima teigti, kad taip siekiama žmogui sukelti teigiamus jausmus, jį pamaloninti. Atsižvelgiant į pastarajame pavyzdyje vartojamą leksemą *svaiginančiai* ir SKYSČIO konceptui priskiriant ir apsvaigimą sukeliančius alkoholinius gėrimus, paskutinį pavyzdį iš dalies galima laikyti ir kognityvinės metaforos šaltinio srities SKYSTIS kalbine išraiška.

- (210) *Ji išėjo, apdovanojusi mane svaiginančiai saldžia šypsena*

SALDI ŠYPSENA – DAIKTAS, UGNIS. Įprasta manyti, kad daugiausia šilumos ar karščio sukelia ugnis. Atsižvelgiant į tai, galima išskirti konceptualiąją metaforą SALDI ŠYPSENA yra UGNIS – čia ji gali tirpinti kitą objektą (211). SALDI ŠYPSENA šiuo atveju yra siejama ir su DAIKTU, kurį galima kitam nusiųsti.

- (211) *Burna - sodri vyšninė dėmė - tirpo nuo saldžios, jam siunčiamos šypsenos.*

SALDI ŠYPSENA: bendresni atvejai. Aptarus visus šiuos pavyzdžius matyti, kad SALDI ŠYPSENA yra vertinama labai įvairiai. Nors ji atrodo ir maloni, džiuginanti (210), (211), vis dėlto dažniau sukelia neigiamas emocijas ir vertinimą: nuo jos žmogui tampa nesmagu (212), (213), tokia šypseną apibūdinama ir kaip keista, pašaipi (214), ją netgi norima pašalinti, t. y. trenkti besišypsančiam žmogui (207).

- (212) *Kitų kolegų šypsenos irgi buvo saldžios. Lėja iš to meilumo gero nelaukė.*
- (213) *senukas man sukėlė nesmagią nuotaiką (galbūt dėl nuolatinės saldžios savo šypsenos)*

(214) *Ji nusišypso jam – keista, pašaipiai saldžia šypsena.*

KARTI ŠYPSENA – DAIKTAS. DAIKTO pavidalo ŠYPSENA yra lūpų dalis, prilipusi iš išorės, švelnaus paviršiaus (215).

(215) *Aiškiai atpažino tą švelnią, karčią šypseną, juto, kad ji prilipusi prie lūpų ir kad jis negali ja atsikratyti*

KARTI ŠYPSENA – DAIKTAS, ŽMOGUS. Kaip jau minėta, SALDI ŠYPSENA yra vertinama ir teigiamai, ir neigiamai – tokį patį reiškinį galima matyti ir KARČIOS ŠYPSENOS koncepte. Ji gali būti suvokiama kaip DAIKTAS ir taip pat, kaip (215) atveju, gali būti apibūdinama kaip švelni, tačiau KARTI ŠYPSENA tuo pačiu metu yra ir ironiška (216) – galima teigti, kad čia jai priskiriama ŽMOGAUS būdo savybė. Pastarajame pavyzdyje aktualus ir ŽMOGAUS konceptą atspindintis ir būdvardis *abejingas*, dažniausiai apibūdinantis žmogaus charakterį ar nuotaiką, o šiuo atveju patvirtinantis kartumo ir neigiamai vertinamų būdo bruožų ryšį.

(216) *galima skaityti ir su švelnia, karčia, ironiška, abejinga šypsena*

KARTI ŠYPSENA – DAIKTAS, LIGA, ŽMOGUS. Galima matyti ir atveji, kai KARČIAI ŠYPSENAI išreikšti kalboje supinami net trys šaltinio srities konceptai. Visų pirma, (217) pavyzdys rodo, kad kaip DAIKTAS šypsena gali užpildyti lūpas (TALPYKLĄ). Antra, akivaizdu, kad KARTI ŠYPSENA yra siejama ir su LIGOS konceptu – ji žmogui tokia nepriimtina, kad netgi kelia skausmą. Trečia, panašiai, kaip anksčiau jau aptartu atveju, kaip ŽMOGUS ji gali būti ironiška.

(217) *dieną nei iš šio, nei iš to sustingti su karčia (kartais - ironiška, net skausminga) šypsena lūpose*

RŪGŠTI ŠYPSENA: bendresni atvejai. Kaip matyti tekstyno medžiagoje, vartosena, priskiriama šiam konceptui, lietuvių kalboje yra gana retas reiškinys. Vis dėlto iš randamų pavyzdžių atrodo aišku, kad RŪGŠTI ŠYPSENA rodo blogą besišypsancio žmogaus nuotaiką: jo nepasitenkinimą (218) ar įtampą (219), ir ironišką, gana pikta požiūrį į šalia esantį žmogų (220).

(218) *Seržanto veide pasirodė rūgšti šypsena. – Šitie neturi žalio supratimo apie drausmę.*

(219) *Reino įtemptai šyptelėjo rūgščia šypsena*

(220) *į policijos komisariatą atėjusį buvusį kalinį tvarkos saugotojas pasitinka rūgščia šypsena ir klausimu: "Ko čia atėjai, jei nepadarei nieko blogo?"*

VEIDO IŠRAIŠKA

Konceptas VEIDO IŠRAIŠKA, apibūdinamas leksemomis *saldus*, *kartus* ir *rūgštus*, gali būti laikomas šiek tiek išsamesniu už ŠYPSENĄ, nes yra siejamas ne tik su lūpomis, bet su visu žmogaus veidu ar jo dalimis. SALDI ir KARTI VEIDO IŠRAIŠKA nėra dažni konceptai lietuvių pasaulėvaizdyje, o jiems suvokti pasitelkiamų konceptualiųjų metaforų taip pat nebuvo rasta, tad juos aprašyti galima tik žvelgiant į bendresnius atvejus. Žodžių junginiai, priklausantys konceptui

RŪGŠTI VEIDO IŠRAIŠKA kalboje vartojami daug dažniau, o pats konceptas yra suvokiamas kaip DAIKTAS ir kaip LIGA.

SALDI ir KARTI VEIDO IŠRAIŠKA: bendresni atvejai. Visų pirma, SALDI VEIDO IŠRAIŠKA erzina žmogų, tačiau taip pat ji rodo ir kito žmogaus gerinimąsi, pataikavimą kitam (221). Taip pat neigiamai vertinama ir KARTI VEIDO IŠRAIŠKA: ja reiškiamas irzlumas ir nepasitenkinimas pakeičia buvusį malonų ir besišypsantį veidą (222).

(221) *Mane be galo erzino jo nevalyva marmūzė su įsiteikiančia saldžia mina.*

(222) *merginos už prekystalio šypsena ūmai išblėso, virto karčia grimasa.*

RŪGŠTI VEIDO IŠRAIŠKA – DAIKTAS. Kaip DAIKTAS ji gali užimti vietą TALPYKLA laikomuose žmonių veiduose (223).

(223) *Dabar suprantu, kodėl radosi ta rūgšti išraiška auksinių futbolo berniukų veiduose*

RŪGŠTI VEIDO IŠRAIŠKA – LIGA. LIGOS konceptas vėlgi atskleidžiamas per sukeltą skausmą – kadangi iš sukauptos patirties ir žinių liga yra laikoma reiškiniu, sukeliančiu skausmą, RŪGŠTI VEIDO IŠRAIŠKA, apibūdinama ir leksema *skausminga*, taip pat rodo besišypsančio žmogaus kentėjimą, nemalonią būseną (224).

(224) *jos veido išraiška buvo rūgšti ir skausminga. Ką jie padarė tai mergaitei?*

RŪGŠTI VEIDO IŠRAIŠKA: bendresni atvejai. Žmogaus akys, kaip ir veido išraiška, gali parodyti jo nuotaiką ir nusiteikimą – (225) atvejis rodo, kad kai žmogus būdavo laimingas, tai atsispindėdavo ir jo akyse, tačiau dabar RŪGŠTI VEIDO IŠRAIŠKA su referentu *akys* rodo blogą žmogaus nuotaiką ar baimę. Pavyzdžių, rodančių neigiamą būdvardžio *rūgštus* konotaciją šiame koncepte, gausu: RŪGŠTI VEIDO IŠRAIŠKA žmonėms nepatinka, nes tai reiškia, kad pašnekovas yra paniuręs, nepatenkintas prieš tai pasakytais žodžiais (226), (227), nuo tokios išraiškos gali pradėti netgi pykinti (228). Rūgštaus veido žmogus yra ir tas, kuris tyli, ignoruoja pokalbio dalyvius (229), negražus, nes susiraukęs (230) ar tas, kuriam nepatinka net ir kitų žmonių vertinami kaip smagūs dalykai (231). Visą šią metaforizaciją tarp SKONIO koncepto ir VEIDO IŠRAIŠKOS iš esmės galima motyvuoti tuo, kad žmogaus irzlumas siejamas su susiraukusiu, nepatenkintu veidu, kuris natūraliai atsiranda ne tik valgant neskaniai, bet ir paragavus rūgštaus maisto.

(225) *akys susitikus būdavo smagios, kaitrios, o dabar - rūgščios: tokių dar niekad nebuvo ir matęs. Nenudžiugusi, nelinksma, lyg su kažkokia baime, galbūt todėl ir atrodo vyresnė.*

(226) *Kuo labiau stengdavosi, tuo tasai veidas kitiems nepatikdavo. Per rūgštus. Per saldus. Pernelyg surūgęs arba nemaloniai išsišiepęs.*

(227) *– Liaukis, Patrikai – tu nužudei du žmones. – Taip, žinau, – jis nutaisė rūgščių miną.*

(228) *taip bjauriuosi, jog net po tiek metų išvydus jo rūgštų veidą mane supykina*

(229) *Bet rūgštaus veido raitelis tebetyli, net nekrenkšteli.*

(230) *Ji buvo šviesiaplaukė ir graži. Arba galėjo būti graži, jei ne rūgšti veido išraiška.*

(231) *Marijus, kad ir labai stengiasi būti mandagus, nutaiso rūgščią miną; tokie pokštai jam nepatinka.*

ŽVILGSNIS

ŽVILGSNIO konceptas, remiantis tuo, kad yra matomas ir kitų žmonių, taip pat priskiriamas Žmogaus išorės sričiai ir lietuvių kalboje apibūdinamas būdvardžiais *saldus*, *kartus* ir *rūgštus*. Nors pavyzdžių visiems trimis atvejams yra vos po vieną, matyti, kad SALDUS ŽVILGSNIS nėra įvardijamas konceptualiosiomis metaforomis, o KARTŲ ir RŪGŠTŲ ŽVILGSNĮ galima priskirti SKALĖS šaltinio sričiai.

SALDUS ŽVILGSNIS lietuvių kalboje, kaip neretai žodžių junginiuose su leksema *saldus*, yra vertinamas teigiamai – jis suvokiamas kaip švelnus ir rodantis meilę (232).

(232) *Karalius švelniai žvelgė į karalienę, o jo žvilgsnis buvo be galo saldus.*

KARTUS ir RŪGŠTUS ŽVILGSNIS – SKALĖ. Pirminis SKALĖS konceptas, dažniausiai reiškiamas vertikale, gali būti išskirtas ir KARTAUS bei RŪGŠTAUS ŽVILGSNIO konceptuose. Pastarieji konceptai veikia labai panašiai. Jie – tarsi nuorodos, rodančios kryptį – abiem atvejais yra žiūrima iš aukščiau ir akimis vedama žemyn (233), (234). Čia svarbu paminėti jau aptartą KRYPTIES metaforą, kuri iš esmės sutampa su SKALĖ. Kaip buvo teigta, kognityvistai skiria konceptualiąją metaforą LAIMĖ yra KRYPTIS AUKŠTYN. Ši metafora – ne tik viena iš pačių universaliausių visoms kalboms, bet ji yra pritaikoma ir atvirkščiai (t. y. LIŪDESYS yra KRYPTIS ŽEMYN, o šią metaforą yra tyrusi, pavyzdžiui, Papaurėlytė-Klovienė 2006). Kaip matyti iš pavyzdžių, tai susiję ir su SKALĖ, ir su SKONIO konceptu: kadangi akyse dažnai atsispindi žmogaus emocijos, atsižvelgiant į anksčiau darytas prielaidas apie būdvardžių *kartus* ir *rūgštus* neigiamą konotaciją, galima teigti, kad žmonės yra linkę nuleisti akis, kai kalbėti ar būti su pašnekovu jiems pasidaro liūdna, nemalonu ar jo nuomonei yra nepritariama.

(233) *atsiduso ir pasižiūrėjo žemyn į arbatos puodelį karčiu, kaip man pasirodė, žvilgsniu*

(234) *Pliopa žvilgtelėjo į Lėją, paskui nuvedė akimis žemyn, tuo kreivu ir rūgščiu žvilgsniu tarsi parodydamas, kur ji tą nuomonę turėtų susikišti.*

4.2.8. Žmogaus vidinio pasaulio sritis

Žmogaus vidinio pasaulio – jausmų, išgyvenimų, minčių ir pan. – apibūdinimas SKONIO koncepto būdvardžiais yra viena išsamiausių tyrimo sričių. Visų pirma reiškiniai, suvokiami kaip esantys žmogaus sąmonėje, yra skiriami į keturis konceptus: EMOCIJAS, žmogaus vidinės būsenos FIZINĘ IŠRAIŠKĄ, MINTIS ir SAPNUS. Pastebėjus, kad ryšys tarp neigiamą ar teigiamą atspalvį turinčių būdvardžių ir emocijų yra akivaizdus, o pavyzdžių gausu, EMOCIJŲ konceptas buvo klasifikuojamas kiek smulkiau. Tyrime atsižvelgta į mokslininko Phillipa Shaverio ir kitų žmogaus psichologijos tyrinėtojų sudarytą pirminių ir iš jų kylančių kitų emocijų klasifikaciją (Shaver et al.

2001, 34–35) – pagrindinėmis žmogaus emocijomis joje laikomos džiaugsmas, meilė, liūdesys, baimė, nuostaba ir pyktis. Reikia paminėti, kad Žmogaus vidinio pasaulio sričiai priklausančiuose pavyzdžiuose iš visos tyrimo medžiagos nebuvo rasta atvejų, kurie rodytų NUOSTABOS ir PYKČIO konceptus, taigi šios dalys nėra išskiriamos.

Iš viso buvo tiriami 128 atvejai (52 konceptualiųjų metaforų kalbinės išraiškos), kurie buvo priskirti šiems konceptams – EMOCIJOS: DŽIAUGSMAS (*džiaugsmas, džiugesys, jausmas, malonumas, palaima, palaimos jausmas, palengvėjimas, pasididžiavimas, pasimėgavimas, pasitenkinimas*), MEILĖ (*bučinys, geismas, gerumas, glėbys, jausmas, meilė, pasibučiavimas, romanas, sentimentalumas, susitaikymas, šiluma*), LIŪDESYS (*apmaudas, graudumas, ilgesys, jausmas, melancholija, nuoskauda, nusivylimas, širdgėla*), BAIMĖ (*baimė, jaudulys, nerimas, siaubas*); FIZINĖ IŠRAIŠKA (*alpulys, lengvumas, nuovargis, pasiutimas, pojūtis, ramybė, silpnumas, skausmas, tingulys, virpulys*), MINTYS (*fantazija, mintis, pagunda, svaja, svajonė*), SAPNAI (*košmaras, sapnas*).

EMOCIJOS: DŽIAUGSMAS

Viena iš pagrindinių ir svarbiausių žmogaus emocijų – DŽIAUGSMAS – lietuvių kalboje yra apibūdinama būdvardžiais *saldus, kartus* ir *rūgštus*. Tyrime išryškėjo, kad SALDUS DŽIAUGSMAS gali būti suvokiamas kaip DAIKTAS, SKYSTIS ir ŽMOGUS. Konceptams KARTUS DŽIAUGSMAS ir RŪGŠTUS DŽIAUGSMAS priklausančios kalbinės išraiškos lietuvių kalboje yra retos – šie konceptai suvokiami šaltinio sritimi pasitelkiant tik DAIKTO požymius.

SALDUS DŽIAUGSMAS – DAIKTAS. DAIKTO ypatybės priskiriamos SALDŽIAM DŽIAUGSMUI tais atvejais, kai jis užpildo žmogaus kūną, suvokiamą kaip TALPYKLA, jį taip pat galima ir išmatuoti (235). Taip pat SALDŲ DŽIAUGSMĄ galima duoti kitam kaip materialų pavidalą turintį objektą (236).

(235) *Visa tuo saldžiu kūno džiaugsmu tegalėjau matuoti.*

(236) *fokusininko skrybėlės, teikusios Benui vaikiškai saldaus džiaugsmo.*

SALDUS DŽIAUGSMAS – SKYSTIS. Ši konceptualioji metafora rodo, kad DŽIAUGSMAS gali judėti: sklįsti po kūną (237), per kūną bėgti, tekėti (238), (239), jį užlieti (240).

(237) *kol po visą kūną pasklisdavo pasitenkinimas*

(238) *kūnu sruvo saldus pasitenkinimo jausmas*

(239) *Jutau, kad saldus malonumas teka jos pirštų galais.*

(240) *visą jo sielą buvo užliejęs džiaugsmas, ir jis nenorėjo nei savo krūtinėje, nei lūpose apkartinti to saldaus jausmo*

SALDUS DŽIAUGSMAS – ŽMOGUS. ŽMOGAUS ypatybės koncepte SALDUS DŽIAUGSMAS atskleidžiamos, kai emocija gali apimti, apkabinti žmogų (241) arba nuvežti, nugabinti jį kur nors, tuo pačiu ir viliodama (242).

(241) *man šilta, apima saldus, nepakartojamas dangiškos palaimos jausmas*

(242) *Kokia viliojanti ir saldi palaima Joriui užsimerkus nugabendavo jį į ramų Šešuvies slėnį*

SALDUS DŽIAUGSMAS – DAIKTAS, SKYSTIS. Šiuo atveju DŽIAUGSMĄ galima laikyti ir DAIKTU, kurį galima duoti kitam, teikti (243). Čia matyti ir tai, kad DŽIAUGSMĄ, praskiedus jį su kita, neigiamai vertinama ir SKYSČIU suvokiama vidine žmogaus būseną (PAVYDU), galima sumažinti, susilpninti.

(243) *Briedui šiek tiek pavydu atmieštą, bet saldų malonumą teikdavo*

SALDUS DŽIAUGSMAS: bendresni atvejai. Iš visų pateiktų pavyzdžių matyti, kad teigiamos konotacijos būdvardis *saldus* tik patiprina jau savaime palankiai vertinamą emociją. Taip ji tampa suvokiama kaip dar malonesnė ir geresnė, jos yra siekiama (244), o, pavyzdžiui, dirbti kažką, kas nekelia nuovargio ir, galima spėti, žmogui patinka, teikia daug laimės (245).

(244) *Kaip patirt malonumą ir saldų vidinį džiaugsmą?!*

(245) *Tai buvo ne darbas, o saldus malonumas.*

KARTUS DŽIAUGSMAS – DAIKTAS. Žmogui maloni emocija, siejama su, kaip galima matyti tyrime, dažniausiai neigiamą konotaciją turinčiais būdvardžiais, yra vertinama priešingai – neigiamai. KARTUS DŽIAUGSMAS išryškėja tada, kai žmogus mato tikro džiugesio nekeliančią situaciją (susmukusią moterį), tačiau vis tiek jį jaučia (246). Panašų KARTUS DŽIAUGSMO vertinimą galima matyti ir toliau analizuojamame (247) pasakyme.

(246) *ji susmuko ant kilimo. Žiūrėdamas į jos <...> nugarą, į <...> sėdmenis jaučiau keistą kartų pasitenkinimą*

KARTUS ir RŪGŠTUS DŽIAUGSMAS – DAIKTAS. (247) atveju DŽIAUGSMĄ nedžiuginančiu paverčia ir kaip DAIKTĄ gali duoti PYKČIO konceptui priskiriama pagieža. Matyti, kad čia neišskiriamos dvi bent jau jutimine, realia patirtimi skirtingos SKONIO koncepto leksemos – pasakyme joms abiems suteikiama neigiama konotacija, taip pat perduodama ir DŽIAUGSMO konceptui. Atsižvelgiant į pastaruosius atvejus galima spėti, kad DŽIAUGSMAS laikomas maloniu ir saldžiu tada, kai yra nuoširdus, o ne kupinas pagiežos ar kitų piktybių emocijų.

(247) *Tokia pagieža teikia tam tikro rūgštaus pasimėgavimo ar net kartaus džiugesio*

EMOCIJOS: MEILĖ

Su laimę teikiančiomis emocijomis neretai susijusi ir MEILĖ. Žmogaus vidinio pasaulio sričiai ji priskirta dėl to, kad yra siejama su žmogaus vidiniais išgyvenimais, tačiau ją būtų galima laikyti ir Tarpusavio santykių srities dalimi. Vis dėlto, atsižvelgiant į minėtą Shaverio ir kt. klasifikaciją, MEILĖ yra priskiriama Emocijų grupei, o jai apibūdinti lietuvių kalboje vartojamas būdvardis *saldus*. Ji lietuvių kalboje yra suvokiama kaip DAIKTAS, SKYSTIS ir ŽMOGUS.

SALDI MEILĖ – DAIKTAS. Kaip DAIKTĄ šią saldžią emociją galima apibūdinti, kai pabrėžiamas jos sunkus svoris (248), kai kaip DAIKTAS ji gali ne tik skleisti kvapą, bet ir ją galima

užmegzti – tarsi siūlo, t. y. romano eigos, pradžioje užrišti mazgą prieš pradedant siūti (249). SALDI MEILĖ gali ir užpildyti TALPYKLĄ – erdvę, kurioje žmogus gyvena, jo palaimingą pasaulį (250).

(248) *jos meilė buvo ne tik saldi, bet ir slegianti*

(249) *prisipažinti, kad užmezgei saldų, bet išdavyste kvepiantį romaną.*

(250) *aš gyvenau saldžių geismų ir nuolatinės palaimos pasaulyje.*

SALDI MEILĖ – SKYSTIS. Kaip SKYSTIS ši emocija gali lietus (251), plūsti kaip banga (252), ją galima atskiesti (253) ar matuoti lašais (254).

(251) *ją užliedavo saldi šiluma žiūrint į žavingą rubuilį kūdikį*

(252) *Mane užplūdo kažkokia saldaus rožinio gerumo banga, nusprendžiau padėti tai mergaitei.*

(253) *dabar jos buvo atskiestos tokiu saldžiu sentimentalumu*

(254) *Juose nebuvo nė lašo saldaus sentimentalumo*

SALDI MEILĖ – ŽMOGUS. Šiai metaforinei konstrukcijai priklauso tie atvejai, kai MEILĖ suvokiama kaip galinti ateiti (255), būti pažadinta ar turėti neigiamai vertinamą žmogaus charakterio savybę – negailestingumą (256).

(255) *koks paskui ateina saldus susitaikymas...*

(256) *štai ji, tavo moteris! – pažadindami saldų ir negailestingą geismą*

SALDI MEILĖ: bendresni atvejai. Apskritai matyti, SALDI MEILĖ suvokiama kaip aistra tarp dviejų žmonių: tai dažnai su geismu susijusios kalbinės išraiškos (250), (256), tačiau yra ir švelnesnės romantiškas situacijas nurodančių atvejų, kai su kitu žmogumi būti gera (257), kai MEILĖ siejama su stebuklu (258) arba idealiu pasauliu (259) – taigi su teigiamai vertinamomis situacijomis.

(257) *pajustume ne tik žemuogių, bet ir buvimo drauge saldų jausmą*

(258) *Stebuklingas jausmas, naiviai saldžiu Meilės vardu pavadintas.*

(259) *Idiliškos scenos ir saldus sentimentalumas*

EMOCIJOS: LIŪDESYS

Viena iš pagrindinių žmogaus emocijų yra ir LIŪDESYS, apibūdinamas būdvardžiais *sūrus* ir *kartus*. SŪRUS LIŪDESYS lietuvių pasaulėvaizdyje yra SKALĖ ir JUDANTIS OBJEKTAS, o KARTUS LIŪDESYS suvokiamas konceptualiųjų metaforų šaltinio sritimis DAIKTAS, SKYSTIS ir ŽMOGUS.

SŪRUS LIŪDESYS – SKALĖ, JUDANTIS OBJEKTAS. JUDANTIS OBJEKTAS kaip šaltinio sfera atskleidžiamas tuo, kad graudumas gali kilti aukštyn. Vertikalią kryptį galima sieti ir su jau anksčiau aprašyta SKALĖS metafora: Širdį šiuo atveju galima laikyti EMOCIJŲ TALPYKLA, iš kurios į paviršių, t. y. tarsi į žmogaus išorę, pamažu iškyla visos emocijos. Dėl realaus fiziologinio jutimo, kai besigraudinant gerklėje tarsi kažkas stringa, gerklė ir gomurys

dažnai yra suvokiami kaip vieta, pro kurią nuo jausmus talpinančios širdies emocijos kyla į viršų (260).

(260) *Emilijos gomuriu ėmė kilti sūrus graudumas*

KARTUS LIŪDESYS – DAIKTAS. KARTUS LIŪDESYS kaip DAIKTAS gali būti slepiamas (261) arba suprantamas ir kaip konkretesnis daiktas – PINIGAI, kuriais galima apmokėti, atpirkti gerą patirtį (262).

(261) *Indrė neslėpė kartaus nusivylimo*

(262) *už proto malonumų akimirkas tenka apmokėti karčia melancholija*

KARTUS LIŪDESYS – SKYSTIS. SKYSČIO šaltinio sritis šiame koncepte išryškėja, kai LIŪDESIO emocijai priskiriamas apgailestavimas užplūsta žmogų (263).

(263) *dabar užplūdo kartaus apgailestavimo jausmas*

KARTUS LIŪDESYS – ŽMOGUS. Ši emocija gali pas žmogų ateiti ir jį užvaldyti (264), tad KARTŲ LIŪDESĮ reikia slopinti, tvardyti, kaip žmogų nuraminti, nutildyti (265).

(264) *Kartaus nusivylimo savimi būseną, užvaldžiusi, pavyzdžiui, po susitikimo <...>, mane ir dažniau aplanko.*

(265) *Karčių nuoskaudą bandantis tvardyti vyras prisipažino*

KARTUS LIŪDESYS – SKYSTIS, ŽMOGUS. Šių konceptualiųjų metaforų sąsaja visų pirma kyla iš to, kad nusivylimas yra laikomas SKYSČIU – banga (266). Pastarasis atvejis siejamas ir su ŽMOGUMI: KARTUS LIŪDESYS gali jam kenkti, jį dusinti – gniaužti gerklę.

(266) *Graudulio, kartaus nusivylimo banga gniaužia Amalijai gerklę*

KARTUS LIŪDESYS: bendresni atvejai. Iš aptartų pavyzdžių galima spręsti, kad žmogus jaučia KARTŲ LIŪDESĮ, kai jam gėda ir jis nusivylęs savimi ar tam tikrais įvykiais (264). KARTUS LIŪDESYS jaučiamas ir po tam tikrų įvykių rezultatų – pralaimėjimų (267), dėl finansinių rūpesčių (268) ar moralinių vertybių nykimo (269). LIŪDESIO koncepte galima matyti ryšį tarp sūrumo ir kartumo – abu konceptai su kognityviškai atributiniais SKONIO koncepto būdvardžiais kelia asociacijas su neigiama patirtimi, nusivylimu ir pan.

(267) *Buvo pergalių ir pralaimėjimų, euforijos ir kartaus nusivylimo.*

(268) *kad žmogus, negavęs savo pelno dalies, nejaustų kartaus apmaudo*

(269) *Šaltenis su karčia širdgėla konstatuoja, kad dvasingumas iš realybės stumiamas į iliuzijų sferą*

EMOCIJOS: BAIMĖ

Nors įprastai jausmas, kai kažko bijoma, yra vertinamas priešišškai ir žmogui nėra malonus, BAIMĖ lietuvių kalboje siejama su SKONIO konceptu tik būdvardžiu *saldus* ir yra laikoma DAIKTU, SKYSČIU ir ŽMOGUMI.

SALDI BAIMĖ – DAIKTAS. Šios kognityvinės metaforos kalbinė išraiška rodo, kad ji gali užpildyti TALPYKLĄ – karstą, ir nors lekšemos *karstas* ar *kraujas* gali implikuoti ir sąsają su MIRTIES konceptu, esant apsuptam šios saldžios emocijos vis tiek galima tuo mėgautis, jaustis gerai (270).

(270) *Mes karste su priplėkusiū oru, saldžia baimė ir lipnia tarsi kraujas tamsa, mėgaujamės "God Save The Queen"*

SALDI BAIMĖ – SKYSTIS. SALDI BAIMĖ ir ILGESYS, abu suvokiami kaip SKYSTIS, gali praskiesti žmogų, jį iš kieto padaryti skystesnę (271). Čia vėlgi įdomu tai, kad kalbėtojas nori patirti nerimą ar ilgesį – įprastai neigiamai vertinamas žmogaus būsenas.

(271) *Norėjo save, kietą ir surambėjusią, praskiesti saldžiu nerimu bei raibuliuojančiu ilgesiu*

SALDI BAIMĖ – SKYSTIS, ŽMOGUS. (272) pavyzdyje SALDŽIA BAIMĖ galima vadinti ir kiek konkrečiau – PRIEŠININKU. Su ja stengiamasi kovoti, taigi čia galima spėti ir apie neigiamą šios emocijos reikšmę žmogui. Kita vertus, kontekstas rodo, kad jaudulys visgi yra malonus – kaip alkoholis (SKYSTIS) jis svaigina žmogų, yra ne toks, kaip kiti, išskirtinis.

(272) *Kovojo su savimi ir su tuo jauduliu, tokiu saldžiu, svaigiu, su niekuo nesulyginamu...*

SALDI BAIMĖ: bendresni atvejai. Vienas iš BAIMĖS koncepto komponentų *jaudulys* taip pat yra vertinamas teigiamai – jis, siejamas su meile, nekenkia žmogui, kol tam tikros aplinkybės (iš pasakymo konteksto sudėtinga nuspręsti) to nepakeičia (273). Atsižvelgiant į jau aptartus BAIMĖS konceptui priskiriamus pavyzdžius galima daryti išvadą, kad būdvardis *saldus* šiuo atveju implikuoja malonų, trokštamą jausmą, ir dažniausiai neigiamą konotaciją turinčiam reiškiniui suteikia teigiamą atspalvį (panašus atvejis matyti ir, pavyzdžiui, koncepte SALDI MIRTIS).

(273) *meilė, kurią anksčiau prisimindavau su tokiu saldžiu jauduliu, apteko purvais*

FIZINĖ IŠRAIŠKA

Žmogaus vidinės būsenos gali būti atskleidžiamos ir žmogaus kūnu: jam virpant, juntant silpnumą ar sunkumą ir pan. Visi šie atvejai priklauso FIZINĖS IŠRAIŠKOS sferai, apibūdinamai būdvardžiu *saldus*. Tyrime išryškėja dvi konceptualiųjų metaforų šaltinio sritys: tai DAIKTAS ir ŽMOGUS.

SALDI FIZINĖ IŠRAIŠKA – DAIKTAS. Ši kognityvinė metafora išryškėja tais atvejais, kai FIZINĖ IŠRAIŠKA užpildo TALPYKLĄ laikomas kūno dalis – delnus (274) ar kojas (275), – arba tada, kai tokią būseną kaip fizinį objektą galima dovanoti (276).

(274) *Ir tvinkčiojančias pūsles, ir saldų nuovargį delnuose.*

(275) *Kojose jutau saldų silpnumą, jos linko per kelius.*

(276) *Feliksui Riukai aš buvau dovanojęs tokį pat saldų ramybės ir tuštybės pojūtį*

SALDI FIZINĖ IŠRAIŠKA – ŽMOGUS. Skirti šią konceptualiąją metaforą galima todėl, kad kelios kalbinės išraiškos rodo, kad ši būseną gali žmogų apimti, apgaubti, tarsi apkabinti (277),

prieš ją yra kovojama, tačiau matyti, kad fizinis nuovargis ir tingulys vis dėlto laimi (278) arba jam yra savo noru pasiduodama (279). Čia vėlgi atsiskleidžia sąmonėje sukurta teigiama leksemos *saldus* reikšmė – nors pralaimėjimai apskritai yra vertinami neigiamai, pasiduoti ar pralaimėti pastarųjų pasakymų referentams yra pakankamai malonu.

(277) *Jį apėmė saldi ramybė. Jis jautėsi puikiai.*

(278) *jis gulėjo ramus - jokie pavojai nebegrėsė. Saldus nuovargis įveikė Šarūną*

(279) *Kartais pasiduodu saldžiam tinguliui*

SALDI FIZINĖ IŠRAIŠKA: bendresni atvejai. Panaši neigiamos ir teigiamos konotacijos sąsaja išryškėja ir kitais atvejais – nuovargis yra saldus, nes turi žmogui tam tikrą svarbą (280), o skausmą kelianti būseną taip pat gali tapti priimtina (281).

(280) *Grijęti pavargęs, bet tas nuovargis būna saldus, nes matai prasmę.*

(281) *Keisčiausias jausmas pasaulyje, tarsi saldus skausmas, tik malonesnis.*

MINTYS

Įvairios MINTYS, pavyzdžiui, svajonės ar norai, lietuvių kalboje yra *saldžios* ir suvokiamos kaip TALPYKLA, SKYSTIS ir ŽMOGUS.

SALDŽIOS MINTYS – TALPYKLA. Maloni SALDŽIŲ MINČIŲ konotacija atsiskleidžia suvokiant ją kaip vietą – TALPYKLĄ, kuri leidžia žmogui atsipalaiduoti, pailsėti, pasvajoti (282), būdvardis *saldus* prideda ir tobulą, idealizuotą atspalvį (283).

(282) *Tokiose saldžiose fantazijose imu snūduriuoti, atrėmusi galvą į linguojančio vagono sieną.*

(283) *Vieni sodininkai išaugina gėlių, panašių į saldžias svajas, kiti - į košmarus.*

SALDŽIOS MINTYS – SKYSTIS. Į SALDŽIAS MINTIS galima panirti (284), jose paskęsti (285) ar į jas nugrimzti (286). Toks pasaulėvaizdis atrodo gana dažnas ir įprastas kalboje.

(284) *koks didis malonumas atsipalaiduoti, panirti į saldžias svajas*

(285) *Ir dar viena aplinkybė neleidžia paskęsti saldžiose mintyse.*

(286) *Dunia nugrimzdo į saldžias svajones.*

SALDŽIOS MINTYS – ŽMOGUS. SALDŽIOS MINTYS gali ateiti pas asmenį ir taip jį paveikti (287). Nenaudingas žmogui pagundas galima atstumti (288), tačiau galima ir atsiduoti, jei tai – išsvajoti dalykai (289).

(287) *Užėjo saldi pagunda su Pavilnele susijungti ir išbandyti laimę*

(288) *geriau kuo greičiau atstumti nuo savęs tokią saldžią pagundą.*

(289) *jis atsiduodavo saldžioms svajonėms*

SAPNAI

Nors tai galėtų priklausyti ir MIEGO konceptui, Žmogaus vidinio pasaulio sričiai priskiriami ir SAPNAI, kuriami ir kylantys iš žmogaus sąmonės. Nėra keista, kad jie lietuvių kalboje

apibūdinami tik būdvardžiu *saldus*. SALDŽIŲ SAPNŲ metaforizacija kyla iš tokių konceptų kaip TALPYKLA, SKYSTIS, ŽMOGUS.

SALDŪS SAPNAI – TALPYKLA. Šiai konceptualiajai metaforai priskiriamos kalbinės išraiškos rodo, kad SALDŪS SAPNAI kaip TALPYKLA gali egzistuoti dviem atvejais. Visų pirma, tai tada, kai žmogus miega ir gali sapnuose būti, o vėliau iš jų gali grįžti – pabusti (290). Iš šių SALDŽIŲ SAPNŲ pabusti yra malonu, jie nesukelia nesmagios patirties. Antras atvejis atsiskleidžia tada, kai sapnai suvokiami ne kaip miegant matomi vaizdiniai, o kaip svajonės, nerealios vizijos, iš kurių netgi atrodo privaloma grįžti į realybę ir suvokti tikrą gyvenimą (291).

(290) *Pabudus iš saldaus sapno šį malonų rytą Dailioji Kalytė jautės rami*

(291) *Gal Kultūros ministerija vieną kartą atsibus iš saldžių sapnų*

SALDŪS SAPNAI – SKYSTIS, ŽMOGUS. Panašiai, kaip į SALDŽIAS MINTIS, į SALDŽIUS SAPNUS taip pat galima nugrizmti (292). Nors visame darbe randamus panašius atvejus būtų galima laikyti ir priklausančius TALPYKLOS šaltinio sričiai, visgi šiuo atveju metaforizacija vyksta pasitelkiant konkretesnius – SKYSČIO koncepto – elementus. Pastaruoju atveju svarbu ir tai, kad SAPNAMS priskiriama ŽMOGAUS charakterio ypatybė, reiškiamą būdvardžiu *malonus*.

(292) *jis nugrimzdo į sapną: į kažkokį malonų ir saldų sapną.*

SALDŪS SAPNAI: bendresni atvejai. Nors SAPNAI yra vienas prototipiškiausių kategorijos *saldus* referentų, galima matyti, kad konceptualiųjų metaforų pavyzdžių nėra daug. Daugiausia atvejų rodo, kad saldžių sapnų yra linkima kitam (293), kai norima, kad žmogus gerai išsimiegotų (294) ir kad jo naktis būtų rami (295), taip patvirtinant teigiamą šio koncepto vertinimą.

(293) *tik pabučiuosiu, pasakysiu: „Saldžių sapnų, meile mano“*

(294) *negirdėsi pašalinių garsų. Gerai išsimiegosi. Saldžių sapnų...*

(295) *- Labanakt, talibai, ramios nakties... Saldžių sapnų...*

5. Išvados

1. Prototipinių SKONIO koncepto leksemomis *saldus*, *sūrus*, *kartus*, *rūgštus* apibūdinamų referentų tyrimas rodo, kad DLKŽe šių būdvardžių reikšmės iliustruojantys pavyzdžiai tik iš dalies arba visiškai neatitinka lietuvių kalbai ir pasaulėvaizdžiui būdingiausių šių kategorijų narių:
 - Būdvardžio *saldus* kategorijoje išryškėjęs realių pasaulio objektų grupės prototipas *vaisius* nėra pateikiamas ties nė viena DLKŽe skiriama reikšme, nors turėtų būti priskiriamas pirmajai reikšmei ‘1. turintis cukraus, medaus skonį’. Abstrakčių reiškinių, apibūdinamų leksema *saldus*, prototipas *miegas* sutampa su pirmosios DLKŽe pateikiamos perkeltinės reikšmės ‘2. *prk.* malonus’ pavyzdžiu.
 - Būdvardžio *sūrus* kategorijos prototipinis realus pasaulio objektas yra *jūra*, nors DLKŽe toks pavyzdys nėra pateikiamas – vietoje jo pateikiamas *sūrus vanduo*, nors kategorijoje šis referentas išryškėjo kaip antrasis pagal būdingumą. Žinoma, galima manyti, kad žodyne skiriamas *sūrus vanduo* apibendrina ir jūrą ar kitus vandens telkinį. Būdvardžio *sūrus* prototipas, neturintis fizinio pavidalo, yra *vėjas*, dažniausiai taip pat siejamas su jūra, tačiau DLKŽe toks atvejis nėra minimas.
 - Būdvardžio *kartus* pirmosios reikšmės DLKŽe pavyzdys yra *kartus kaip pipiras*, nors, kaip parodė tyrimas, šios kategorijos realių objektų prototipas yra *vaistas* (konkrečiau – *piliulė*). Nors kai kurie perkeltinės šio būdvardžio reikšmės ‘skaudus, nemalonus’ pavyzdžiai sutampa su tyrimo metu gautais rezultatais, vis dėlto abstraktus šiuo būdvardžiu apibūdinamas ir ryškiausiai kategorijoje išsiskyręs narys yra *patirtis*, neįtraukiamas į DLKŽe pateikiamus pavyzdžius.
 - Būdvardžio *rūgštus* kategorijos prototipas, turintis realų fizinį pavidalą, yra nurodomas ir DLKŽe: tai *žemė* (čia priskiriama ir *dirva*, *dirvožemis* ar pan.), nors pirmasis žodyno pavyzdys yra *obuolys*, kategorijoje esantis toli nuo prototipo. Prototipinis šios kategorijos abstraktus fenomenas yra *veido išraiška* – šis referentas sutampa su DLKŽe teikiamu perkeltinės reikšmės pavyzdžiu *veidas*.
2. Kartais SKONIO koncepto sąsają su įvairiais kitais abstrakčius reiškinius nurodančiais konceptais yra sudėtinga tiksliai įvardyti: suvokimą, kokią konotaciją turi vienas ar kitas būdvardis dažnai galima numanyti remiantis ankstesne patirtimi ir žiniomis. Tai įrodo kūniškumo teorijos keliamas prielaidas – kūnas yra pagrindinis žmogaus įrankis aplinkai suvokti, taip pat pasitelkiamas ir abstraktiems fenomenams įvardyti ar apibūdinti.

3. Nors SKONIO koncepto atributai abstraktiems fenomenams dažniausiai yra priskiriami nesąmoningai, kai kurias SKONIO koncepto būdvardžių suteikiamas papildomas ypatybes ir konceptų metaforizacijos tendencijas galima apibrėžti. Apibendrinus tyrimo metu gautus rezultatus galima daryti tokias išvadas:
- Būdvardis *saldus* suteikia teigiamą konotaciją konceptams, priskiriamiems penkioms sritims: tai Aplinkos, Gyvenimo, Tarpusavio santykių, Veiklos ir Žmogaus vidinio pasaulio sritys. Ir teigiamas, ir neigiamas vertinimas atskleidžiamas konceptuose, priklausančiuose Jutimų, Kalbos ir Žmogaus išorės sritims.
 - Sąsaja tarp konceptų, įprastai laikomų neigiamais (pavyzdžiui, MIRTIS, MELAS, KERŠTAS ir kt.), ir būdvardžio *saldus* yra svarbi tuo, kad ši leksema gali paversti visiškai pakeisti jų sampratą, t. y. paversti juos teigiamais, maloniais, trokštamais.
 - Būdvardis *sūrus*, kitaip nei kiti ištirti būdvardžiai, nedažnai atskleidžia požiūrį į tam tikrus reiškinius. Daugiausia leksema *sūrus* yra siejama su realiais sūriais objektais, kurie gali tik patikslinti tam tikrų konceptų bruožus: leksema *sūrus* yra siejamas su jūra (Aplinkos, Jutimų sritys), su prakaitu (Veiklos sritis) ar su ašaromis (Žmogaus vidinio pasaulio sritis). Vis dėlto ši būdvardį galima laikyti neigiama ypatybe: jie dažniausiai siejamas su nemalonia patirtimi (pernelyg stipriu vėju, sunkiu fiziniu darbu, liūdesiu ir pan.).
 - Būdvardis *kartus* dažniausiai kuria neigiamą įspūdį arba sustiprina neigiamą vertinimą konceptams, priklausantiems Aplinkos, Kalbos, Jutimų, Gyvenimo, Tarpusavio santykių, Veiklos, Žmogaus išorės ir Žmogaus vidinio pasaulio sritims. Iš dalies teigiamą vertinimą leksema *kartus* gali turėti tik Kalbos srityje, lyginant konceptus TIESA ir MELAS. Šiuo atveju būdvardis *kartus* nemodifikuoja kito koncepto (t. y. jo nepaverčia dar labiau nemalonių), o pats įgyja teigiamų TIESOS kaip moralinės vertybės bruožų.
 - Būdvardis *rūgštus* yra labai retai vartojamas apibūdinti abstrakčių, neapčiuopiamų reiškinių referentus, tačiau jis visais atvejais suteikia tik neigiamą konotaciją. Šis vertinimas atskleidžiamas Jutimų, Žmogaus išorės ir Žmogaus vidinio pasaulio srityse.
4. Pagal Christos Baldauf konceptualiųjų metaforų klasifikaciją, į kurią buvo atsižvelgta šiame darbe, SKONIO koncepto būdvardžiai turėtų būti priskiriami atributinėms metaforoms, nes jie yra susiję su jutimine patirtimi ir konceptams suteikia tik tam tikrų papildomų bruožų, t. y. juos patikslina ar pan. Vis dėlto tyrimo išvados rodo, kad SKONIO koncepto būdvardžiai gali būti priskiriami ir ontologinių metaforų sričiai – suteikiant abstraktiems reiškiniams daiktų požymius (šiuo atveju, skonį) tam tikrais atvejais pakeičiamas įprastas koncepto suvokimas.

6. Šaltiniai ir literatūra

Šaltiniai:

1. Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas. <http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/> (žiūrėta 2016 05 22).
2. DLKŽe – Keinys Stasys (vyr. red.), *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, šeštas (trečias elektroninis) leidimas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006 (internetinė versija, 2011). <http://dz.lki.lt/> (žiūrėta 2016 05 22).

Literatūra:

1. Baldauf Christa 1997, *Metapher und Kognition: Grundlagen einer neuen Theorie der Alltagsmetapher*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
2. Berlin Brent, Kay Paul 1969, *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley: University of California Press.
3. Cibulskienė Jurga 2005, Konceptualioji kelio metafora Lietuvos rinkimų diskurse, *Kalbotyra* 54 (1). 51–64.
4. Cibulskienė Jurga 2006, *Konceptualioji metafora Lietuvos ir Didžiosios Britanijos rinkimų diskursuose* (daktaro disertacijos santrauka). Vilnius: Vilniaus universitetas. <http://biblioteka.vpu.lt/elvpu/Disertaciju%20santraukos/Cibulskiene.pdf> (žiūrėta 2016 05 22).
5. Croft William, Cruse D. Alan 2004, *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Dabrickytė Aidenė 2012, *ŠALČIO konceptas lietuvių ir vokiečių kalbose* (magistro darbas). Šiauliai: Šiaulių universitetas. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120817_131219-08012/DS.005.0.01.ETD (žiūrėta 2016 05 22).
7. Dirven René 2009, Kognityninė¹⁸ lingvistika, *Kalba ir žmonės*. A. Judžentis (sud.), Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 11–38.
8. Dirven René, Verspoor Marjolijn (eds.) 2004, *Cognitive Exploration of Language and Linguistics* (2nd revised edition). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins B.V.
9. *Do happiness and sadness taste like sweet and sour chicken?* 2015, (autorius nenurodytas). <http://www.icge.co.uk/languageciencesblog/?p=516> (žiūrėta 2016 05 22).
10. Evans Vyvyan 2007, *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd. <http://www.vyvevans.net/GLOSSARY.pdf> (žiūrėta 2016 05 22).
11. *Filologija* (19) 2014. Vilnius: BMK leidykla.
12. Geeraerts Dirk 2010, *Theories of Lexical Semantics*. Oxford: Oxford University Press.
13. Gibbs Jr. Raymond W., Colston Herbert L. 2006, The cognitive psychological reality of image schemas and their transformations, *Cognitive linguistics: Basic Readings*. Geeraerts Dirk (ed.). Berlin: Mouton de Gruyter. 239–268.

¹⁸ Straipsnio pavadinime yra korektūros klaida.

<https://arkitekturadellenguaje.files.wordpress.com/2013/11/cognitive-linguistics-basics-readings-dirk-geeraerts.pdf> (žiūrėta 2016 05 22).

14. Goldstein E. Bruce 2005, *Cognitive Psychology: Connecting Mind, Research, and Everyday Experience*. Belmont: Thomson Wadsworth.
15. Gudavičius Aloyzas 2000, Prototipų teorija ir veiksmožodžio semantika, *Tiltai. Priedas. Nr. 1. Veiksmožodžio raidos klausimai*. 92–95. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367187934436/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> (žiūrėta 2016 05 22).
16. Gudavičius Aloyzas 2007a, *Gretinamoji semantika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
17. Gudavičius Aloyzas 2007b, Žalia spalva lietuvių kalboje, *Filologija* (12). 35–43.
18. Gudavičius Aloyzas 2009, *Etnolingvistika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
19. Johnson Mark 1987, *The Body in the Mind. The bodily basis of meaning, imagination and reason*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
20. Kėvelaitis Egidijus, Illert Michael, Hulthorn Hans (sud.) 2006, *Žmogaus fiziologija*. Kaunas: KMU leidykla.
21. Koženiauskiene Regina 2005, Konceptualiųjų metaforų etinis aspektas advokatų kalbose. *Filologija* (10). 52–56. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367152644735/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> (žiūrėta 2016 05 22).
22. Koženiauskiene Regina 2013, *Retorinė ir stilistinė publicistinių tekstų analizė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
23. Lakoff George 1987, *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
24. Lakoff George 2007, The Contemporary Theory of Metaphor, *The Cognitive Linguistics Reader*. Evans Vyvian, Bergen Benjamin K., Zinken Jörg (eds.). London, Oakville: Equinox. 267–315.
25. Lakoff George, Johnson Mark 1999, *Philosophy in the Flesh: the Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.
26. Lakoff George, Johnson Mark 2003, *Metaphors we live by*. Chicago, London: The University of Chicago Press. Originaliai publikuota: Chicago: University of Chicago Press, 1980. <http://shu.bg/tadmin/upload/storage/161.pdf> (žiūrėta 2016 05 22).
27. Liubšytė Ieva 2014, *Metaforinis skonio modelis lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje* (bakaluro darbas). Šiauliai: Šiaulių universitetas. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2014~D_20140717_084826-39464/DS.005.0.02.ETD (žiūrėta 2016 05 22).

28. Mamasalievė Neringa 2007, *Konceptas SALDUS lietuvių ir rusų kalboje* (magistro darbas). Šiauliai: Šiaulių universitetas. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20070816_161315-03463/DS.005.0.02.ETD (žiūrėta 2016 05 22).
29. Maumevičienė Dainora 2010, Prototipų teorija ir semantika, *Kalbų studijos*. Nr. 17. 11–18.
30. Myers David G. 2000, *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
31. Mikulskas Rolandas 2009, Kognityvinė lingvistika ir leksikografijos problemos, *Kalba ir žmonės*. A. Judžentis (sud.), Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 39–80.
32. Papaurėlytė Silvija 2010, Kai kurie TURGAUS koncepto ypatumai lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje, *Acta humanitarica universitatis Saulensis*. T. 10. 259–267. http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/acta/2010_10/papaurelyte.pdf (žiūrėta 2016 05 22).
33. Papaurėlytė-Klovienė Silvija 2005, Probleminiai konceptualiosios metaforos EMOCINĖ BŪSENA yra ASMUO atvejai, *Žmogus ir žodis*. T. 7, Nr. 1. 43–47.
34. Papaurėlytė-Klovienė Silvija 2006, Konceptualioji metafora LIŪDESYS yra KRYPTIS ŽEMYN lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje, *Kalbos aktualijos* 8. 27–33.
35. Papaurėlytė-Klovienė Silvija 2008, Kai kurie konceptualiosios *akmens* metaforos bruožai lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje, *Acta humanitarica universitatis Saulensis*. T. 6. 294–301. http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/acta/2008_6/kloviene.pdf (žiūrėta 2016 05 22).
36. Paulauskas Jonas 1987, *Sisteminis lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslas.
37. Rosch Eleonor 1978, Principles of Categorization, *Cognition and Categorization*. Rosch Eleonor, Lloyd Barbara B. (eds.). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum. 27–48. http://www.tamaraberg.com/teaching/Fall_13/papers/Cognition&Categorization.pdf (žiūrėta 2016 05 22).
38. Rosch Eleonor, Mervis Carolyn B. 1975, Family Resemblances: Studies in the Internal Structure of Categories, *Cognitive Psychology* 7, 573–605. <http://matt.colorado.edu/teaching/categories/rm75.pdf> (žiūrėta 2016 05 22).
39. Shaver Phillip, Schwartz Judith, Kirson Donald, O'Connor Carry 2001, Emotional Knowledge: Further Exploration of a Prototype Approach, *Emotions in Social Psychology: Essential Readings*. Parrott W. Gerrod (ed.). Philadelphia: Psychology Press. 26–56.
40. Smetonienė Irena 2015, Garbės koncepto analizė, *Filologija* (20). 62–74. http://www.su.lt/images/leidiniai/Filologija/2015_20/06_Smetoniene.pdf (žiūrėta 2016 05 22).
41. Stillings Neil A., Weisler Steven E., Chase Christopher H., Feinstein Mark H., Garfield Jay L., Rissland Edwina L. 1995, *Cognitive Science: An Introduction*. 2nd ed. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.

42. Toleikienė Reda 2004, *Siela ir protas lietuvių ir vokiečių kalbose* (daktaro disertacijos santrauka). Vilniaus universitetas. Vilnius: Šiaulių universiteto leidykla.
43. Toleikienė Reda, Būdvytytė-Gudienė Aina 2013, Konceptualiosios metaforos krepšinio diskurse, *Respectus philologicus*. Nr. 23 (28). 131–140.
44. Trask Robert Lawrence 1999, *Key Concepts in Language and Linguistics*. London, New York: Routledge.
45. TŽŽ – Vaitkevičiūtė Valerija 2001, *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas.
46. Vaivadaitė-Kaidi Eglė 2011, Rojaus konceptualiosios metaforos Sigito Gedos Korano vertime, *Lietuvių kalba* 5. <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/36> (žiūrėta 2016 05 22).
47. Valiulienė Edita 2011, Temperatūros būdvardžių semantika, arba kas *karšta* lietuvių kalboje, *Res humanitariae*. T. 10. 157–175. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367184178934/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> (žiūrėta 2016 05 22).
48. Valiulienė Edita 2014, *Šiltas–šaltas* lietuvių ir anglų kalbose: semantika ir vartosenos ypatumai, *Res humanitariae*. T. 16. 340–359. <http://journals.ku.lt/index.php/RH/article/viewFile/1029/1212> (žiūrėta 2016 05 22).
49. Valiulienė Edita 2015, *Temperatūros metaforos lietuvių ir anglų kalbose: turinys ir raiška* (daktaro disertacija). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
50. Wittgenstein Ludwig 1958, *Philosophical Investigations*. Oxford: Basil Blackwell. <http://danielwharris.com/teaching/394/WittgensteinInvestigations.pdf> (žiūrėta 2016 05 22).

7. Summary

The Concept of TASTE in Lithuanian Language: the Aspect of Embodiment

This bachelor thesis analyzes the concept of TASTE in Lithuanian language, which is represented by lexemes *saldus*, *sūrus*, *kartus* and *rūgštus* (sweet, salty, bitter and sour), and how it is associated with other concepts. According to the theoretical presumptions of cognitive semantics, human body and cognition are deeply related: lexemes, which define sensory experience, can also describe, specify or even change estimation of not only real objects which provide a particular taste, but also of any abstract phenomenon. The main part of this thesis consists of a conceptual analysis, which is based on the material from the Corpus of the Contemporary Lithuanian Language. The first part of the analysis is an investigation of prototypical referents, described by the adjectives of the concept of TASTE. It also examines if the actual conception of the lexemes is represented by giving the right and prototypical examples in the Dictionary of Contemporary Lithuanian Language. The second part contains an analysis of conceptual metaphors which show not only relation between TASTE and other abstract phenomena, but also which source domains are being used to perceive it and how any phenomenon which cannot be experienced physically is influenced by adjectives of the concept of TASTE.

8. Priedai

8.1. Priedas nr. 1

Prototipinių SKONIO koncepto leksemomis apibūdinamų referentų analizė

Kategorija <i>saldus</i>: realūs objektai		
Nr.	Apibūdinamas objektas	Vartosenos atvejai
1.	Vaisiai	71
2.	Vynas	68
3.	Pienas	53
4.	Arbata	35
5.	Tortas, pyragas	34
6.	Pieno produktai	27
7.	Uogos	26
8.	Medus	25
9.	Kepiniai	19
10.	Saldainiai	19
11.	Padažas, sirupas	18
12.	Daržovės	14
13.	Kava	13
14.	Alus	10
15.	Cukrus	9
16.	Kremas	8
17.	Šampanas	8
18.	Šokoladas	8
19.	Košė	7
20.	Likeris	6
21.	Limonadas	5
22.	Sriuba	5
23.	Žmogus	5
24.	Degtinė	4
25.	Duona	4
26.	Kisieliūs, kompotas	4
27.	Midus	3
28.	Sula	3
29.	Uogienė	3
30.	Vermutas	3
31.	Žuvis	3
32.	Mėsa	2
Iš viso: 522 atvejai		

Kategorija <i>saldus</i>: abstraktūs reiškiniai		
Nr.	Apibūdinamas reiškinys	Vartosenos atvejai
1.	Miegas	84
2.	Garsas	52
3.	Kvapas	47
4.	Kalba	32
5.	Gyvenimas	19
6.	Džiaugsmas	18
7.	Meilė	16
8.	Šypsena	15
9.	Kerštas	13
10.	Fizinė išraiška	12
11.	Mintys	10
12.	Melas	9
13.	Laikas	8
14.	Pergalė	8
15.	Politika	8
16.	Baimė	6
17.	Prisiminimai	5
18.	Laisvė	4
19.	Mirtis	4
20.	Oras	4
21.	Spalva	3
22.	Nuodėmė	2
23.	Veido išraiška	2
24.	Žvilgsnis	1
Iš viso: 382 atvejai		

Kategorija sūrus: realūs objektai		
Nr.	Apibūdinamas objekts	Vartosenos atvejai
1.	Jūra	59
2.	Vanduo	57
3.	Prakaitas	42
4.	Ašara	38
5.	Druska	18
6.	Žuvis, jūros gērybēs	16
7.	Sriuba	11
8.	Arbata	7
9.	Kraujas	6
10.	Marios	6
11.	Mēsa	6
12.	Vandenynas	6
13.	Duona	5
14.	Lūpos	4
15.	Ežeras	3
16.	Kepiniai	2
17.	Pieno produktai	2
18.	Padažas	1
19.	Grybai	1
Iš viso: 290 atveju		

Kategorija sūrus: abstraktūs reiškiniai		
Nr.	Apibūdinamas reiškinys	Vartosenos atvejai
1.	Vėjas	11
2.	Kvapas	6
3.	Garsas	1
4.	Liūdesys	1
5.	Oras	1
6.	Pergalė	1
Iš viso: 21 atvejis		

Kategorija <i>kartus</i>: realūs objektai		
Nr.	Apibūdinamas objektas	Vartosenos atvejai
1.	Vaistai	21
2.	Ašara	11
3.	Augalai	9
4.	Degtinė	9
5.	Kava	7
6.	Vaisiai	6
7.	Seilės	5
8.	Žolė	4
9.	Tulžis	3
10.	Aliejus	2
11.	Alus	2
12.	Arbata	2
13.	Chemija	1
14.	Duona	1
15.	Grybai	1
16.	Medus	1
17.	Nuodai	1
18.	Sriuba	1
Iš viso: 87 atvejai		

Kategorija <i>kartus</i>: abstraktūs reiškiniai		
Nr.	Apibūdinamas reiškinys	Vartosenos atvejai
1.	Patirtis	70
2.	Tiesa	31
3.	Ironija	15
4.	Liūdesys	14
5.	Kalba	12
6.	Likimas	8
7.	Kvapas	7
8.	Šypsena	7
9.	Realybė	6
10.	Laikas	5
11.	Džiaugsmas	3
12.	Tarpusavio santykiai	3
13.	Gyvenimas	2
14.	Pralaimėjimas	2
15.	Prisiminimai	1
16.	Veido išraiška	1
17.	Žvilgsnis	1
Iš viso: 188 atvejai		

Kategorija rūgštus: realūs objektai		
Nr.	Apibūdinamas objektas	Vartosenos atvejai
1.	Žemė	128
2.	Pieno produktai	60
3.	Chemija	46
4.	Pienas	39
5.	Vaisiai	26
6.	Uogos	23
7.	Oras	22
8.	Vynas	17
9.	Skrandis	15
10.	Daržovės	7
11.	Duona	7
12.	Citrina	6
13.	Sultys	6
14.	Sriuba	5
15.	Alus	3
16.	Uogienė	3
17.	Vanduo	3
18.	Balsas	2
19.	Limonadas	2
20.	Šampanas	2
21.	Kisielius	1
22.	Mėsa	1
23.	Rūgštynės	1
Iš viso: 425 atvejai		

Kategorija rūgštus: abstraktūs reiškiniai		
Nr.	Apibūdinamas reiškinys	Vartosenos atvejai
1.	Veido išraiška	37
2.	Kvapas	12
3.	Šypsena	4
4.	Džiaugsmas	1
5.	Žvilgsnis	1
Iš viso: 55 atvejai		

8.2. Priedas nr. 2

Konceptualiųjų metaforų tyrimo medžiaga

1. Aplinkos sritis

a. LAIKAS

Saldus:

DAIKTAS

(1) *Buvo rugpjūčio vidury, saldus, švelnus ir šiltas. Jau kurį laiką berniukas*

ŽMOGUS

(2) *Linksmų, saldžių ir draugiškų jums šventų Kalėdų!!!*

(3) *Tokie ramūs ir saldūs tie vakarai pas dėdę Praną šalia Murkės ir pasakas skaitančios pusseserės*

(4) *galvokite apie tas saldžias akimirkas, kurios jums suteikia tikrąjį miego užmarštį.*

BENDRESNI ATVEJAI

(5) *Ir vis dėlto "fukso" metai man nebuvo saldūs.*

(6) *Donata kaičia kavą, ieško saldumynų ir prisimena saldžias akimirkas: „Nėštumo metu juos dievinau.*

(7) *Graudžiai saldus man šis pavasaris.*

(8) *Bet jeigu suartėjimo su ja minutės būna nepaprastai saldžios, niekas neprivers jo grįžti į ankstesnį gyvenimą.*

Kartus:

DAIKTAS

(9) *2001 metus Lietuvoje paskelbti karo veteranų metais ir palengvinti jų karčių senatvę.*

BENDRESNI ATVEJAI

(10) *Tai kalba žmogus su karčia praeitimi? - Esu "nudegusi" daugybę kartų. Mane išdavė, apgavo, pardavė.*

(11) *jis mane visur lydi - karčių valandą pakelia aukščiau kasdienybės, ir aš pasijuntu laimingas.*

(12) *kad Panteonas yra pirmasis mokslo altorius, Lengdonas pergyveno saldžiai karčių akimirka.*

(13) *Paskui prisiminė savo karčių jaunystę. Tėvas buvęs griežtas, nedraugiškas,*

b. ORAS

Saldus:

DAIKTAS

(14) *Oras aplink jį buvo švelnus, beveik saldus, tarsi ne mieste.*

MAISTAS

- (15) *kokios palaimingos anuomet buvo mano dienos, dūzgė, dūzgė mano giria, saldus kaip medus buvo oras!..*
- (16) *Tikriausiai tas vėjas saldus, jeigu jinai jį laižo", - šmėkšteli Jukijai.*

SKYSTIS

- (17) *kiek praviros putlios lūpos gėrė saldų ryto orą*

Sūrus:

ŽMOGUS

- (18) *Daugelis rašmenų buvo suardyti sūraus jūros vėjo.*
- (19) *nuleido striukių gobtuvus, norėdami įsiklausyti, sūrus vėjas taršė jiems plaukus.*
- (20) *Diena išnirdavo iš jūros, kai braidydavau paplūdimyje, sūriam vėjui kutenant šnerves.*
- (21) *Baltija! Jis nertė galvą prieš smarkų ir sūrų vėją, kuris nekardomas švilpė pro ausis*
- (22) *toks kvapas, o kuo kvėpės tasai vėjas, kur pūs nuo Juodosios jūros?*
- (23) *Nuoširdžiai tikėjau sūrų rudeniškos jūros vėją išpūsiant man iš galvos bergždžią minčių miglą*
- (24) *Ji atsuks veidą sūriam vėjui, leis jam išpūsti visas abejones.*
- (25) *Jie ėjo, o šalia jų ritmingai ošė ilgos bangos ir į veidą pūtė gaivus sūrus vėjas*
- (26) *išsisklaidydavo kaip muilinės gubojos, pučiamos į visas šalis sūraus vėjo.*
- (27) *atmerktos akys degė iš susijaudinimo, šnervės virpėjo pučiant smarkiam ir sūriam jūros vėjui.*
- (28) *Mes saugūs amžinai? - Amžinai, - atsakiau. Sūrus vėjas plaikstė liepsną.*

TALPYKLA, KELIONĖ

- (29) *Ir kaip gera grįžti iš to siaubingo sūraus karščio po šiaurietiška debesim, pasislėpti aukštoj, vešlioj žolėj.*

2. Gyvenimo sritis

a. GYVENIMAS

Saldus:

DAIKTAS

- (30) *Lengva būtų pasmerkti, kad susiviliojusios "saldžiu gyvenimu" panelės gavo, ko norėjo.*
- (31) *Vargšė tu, Stasele. Matau, kad tavo gyvenimas ne saldus. Kuo mes tau galėtume padėti?*

MAISTAS

- (32) *Ji buvo tarsi šaukštas deguto jo švaraus, saldaus ir gardaus gyvenimo medaus statinėje.*
- (33) *jaunoji medumi ištepa kryžiaus ženklą, kad jų gyvenimas būtų saldus kaip medus.*
- (34) *Medus simbolizuoja saldų rojaus gyvenimą*

BENDRESNI ATVEJAI

- (35) *čia gyvenimas kurį laiką jau anaipol nebuvo saldus.*
- (36) *Tas nesidomėjimas kyla iš "saldaus gyvenimo" ilgesio.*
- (37) *Štai jums ir akivaizdus edukacinis saldaus gyvenimo vaizdelių poveikis.*
- (38) *J.Rubiko socialinė-psichologinė studijėlė apie "saldų gyvenimą".*
- (39) *patenkintas nepriklausomu ir neįpareigojančiu, saldžiu vienišiaus gyvenimu*
- (40) *O gyvenimas toks saldus, toks saldus. Kaip Paryžius per televizorių!*
- (41) *Kad Generolui gyvenimas nepasirodytų per saldus. Nieko nėra neįmanomo.*
- (42) *būdavo apsaugotos nuo siaubingo žinojimo apie saldų kačių gyvenimą.*
- (43) *jų gyvenimas Ladake tikrai ne toks jau saldus.*
- (44) *po šimts pypkių, aš noriu gyventi. O Dieve, koks saldus gyvenimo skonis!*
- (45) *buvo visai šalia, o gyvenimas toks neapsakomai saldus.*
- (46) *Džoana išgyvena krizę. Iš pradžių ją, regis, net džiugina saldus namų šeimininkų pasaulis.*
- (47) *Artistui gyvenimas ir taip nėra saldus, jis ne visada gauna norimą vaidmenį, kartais visai nieko negauna*
- (48) *"Saldaus gyvenimo garantas - jūsų balsas už Tėvynės sąjungą"*

Kartus:

BENDRESNI ATVEJAI

- (49) *Egzistencija tampa karti dėl nuolatinio galynėjimosi su priklausomybe.*
- (50) *tiki žmogaus darbu bei šviesia ateitimi", bet iš tikrųjų išgyvena karčių gyvenimo dramą.*

b. LIKIMAS

Kartus:

ŽMOGUS

- (51) *galėtume susitaikyti su karčia dalia ir užmiršti Vytauto Didžiojo pergales bei vargus.*

BENDRESNI ATVEJAI

- (52) *neužmiršiu to košmaro, kurį išgyvenau. <...> Gal atsirastų mano kartaus likimo draugų, kurios pasidalytų patirtimi, kaip gyventi toliau.*
- (53) *papasakojo netik apie savo ir kartaus likimo draugų išgyvenimus.*
- (54) *Argi net iki čia siekia mano tėvynė, kurios bausmei ir karčiai daliai aš juntu tą pačią pusininko priedermę?*
- (55) *Nuskendus tėvui, Romanas gauna patirti karčių našlaičio dalią. Alkaną ir ujamą, jį palaiko viltis tapti jūrininku.*
- (56) *sulauksiu kokio geraširdžio muzikėlio pravažiuojant ir pasiskųsiau karčia dalia, ašarą nubrauksiu, čia aš tikra meistrė*

- (57) *šmižinėjančios benamės pelės, vis atsitrenkiančios į jį, skundėsi savo karčia dalia ir primindavo jo neseną valstietišką praeitį.*
- (58) *Tačiau, nemokėdamas anglų kalbos, lietuvis greitai patyrė karčių emigranto dalių ir pateko į beviltišką padėtį.*

c. MIRTIS

Saldus:

DAIKTAS

- (59) *„Tokių asmenybių mirtis yra labai švelni ir saldi, saldesnė ir švelnesnė, negu visas jų dvasinis gyvenimas žemėje.*
- (60) *gyvas iš čia neišeisi. – Aš irėjau su ta viltim. Mirtis buvo saldi jos glėby.*
- (61) *Ir tuomet, kaip skambi gaida, į mano vaizduotę įsismelkė mintis, koks saldus turėtų būti kapų poilsis.*

ŽMOGUS

- (62) *staiga pas juos atslinko mirtis - saldi, labai saldi mirtis*

d. PATIRTIS

Kartus:

TALPYKLA

- (63) *prie jų taikytis telieka. Sakau tai iš kasdieninio kartaus savo patyrimo. – Ačiū už patarimus.*
- (64) *Tad tegul mus vienija alus ir pergalės! P.S. Iš savo karčios patirties žinau, kad pergalė būna viena.*
- (65) *Taigi iš savo karčios patirties gerai žinau, kiek nesėkmių ir nusivylimų tenka patirti*
- (66) *- Nieko iš to nebus! - Rasute, vienas patarimas iš mano karčios patirties.*
- (67) *kaimiečiai labai gerai žino. Jie iš savo karčios gyvenimo patirties žino, kas atsitinka tada, kada 300 kg svorio karvė*
- (68) *Tačiau iš savo karčios patirties žinau, kad po tokių pergalių būna atoslūgis. Dėl traumų negalės*

DAIKTAS

- (69) *Pateiktuose rašiniuose nuteistieji dažniausiai dalijasi karčia savo patirtimi ir pataria kitiems pasimokyti iš jų klaidų.*
- (70) *paskirtasis premjeras užsirūstino: "Tai iš viso nekalbėkime". Dalijosi karčia patirtimi Po tokių paskirtojo premjero akibroktų konservatoriai <...>*
- (71) *tai, ir jų veiksmus apskundė prokuratūrai. Nuteistieji rašiniuose dalijosi karčia patirtimi*

- (72) *nedirbtas dienas, bet ir išeitinę kompensaciją. Kitaip grasina teismu", - karčia patirtimi dalinasi p. Uinskienė.*
- (73) *Gyvendama su šeima išmoksi visada turėti atsargų, – karčia patirtimi su Džein pasidalija Olga ir išmeta sudužusius kiaušinius.*
- (74) *Tik, deja, kol viską sužinojau, vienas mano augintinis spėjo nugaišti", - karčia savo patirtimi pasidalijo Atlanta.*
- (75) *Visa tai daryti rašytojo plunksna leidžia savo herojui, apdovanodama jį karčia realių prekybinių santykių patirtimi.*
- (76) *Tad atsiverčiau šio fondo kreives. Mat dėl nesenos korekcijos įgijau karčios patirties.*
- (77) *įmonės stengiasi iš anksto informuoti apie savo sumanymus, mat jau įgijo karčios patirties, kai jų vardu pasinaudoja sukčiai*
- (78) *dukart pabuvo valdžioje ir turėjo sukaupti nemažai kartaus patyrimo. Tikėtina, kad marksistinių socialinių t*
- (79) *Be to, yra ir šiek tiek karčios patirties - juk būta beprasmiškų pastangų pašalinti iš darbo aplinkos*
- (80) *Tai sakydama moteris rėmėsi ne vien savo karčiu patyrimu.*
- (81) *"Remiantis išdėstytais faktais ir mūsų karčiu patyrimu, galime teigti, kad likus truputį daugiau*
- (82) *Ir kol buvo aiškinamasi, kas ką organizuos, mes, remdamiesi karčia patirtimi, žinome, kad kuo anksčiau reikia pradėti įdirbį".*
- (83) *Vienas žmogus, remdamasis karčia patirtimi, atsiuntė net tam tikras rekomendacijas, kaip turėtų elgtis*
- (84) *vedęs vyras pamato, koks sunkus jo gyvenimas! Patikėkite, kalbu remdamasis karčia patirtimi".*
- (85) *Respondentai (turbūt turėdami kartaus patyrimo!) labiau pasitiki ministerijos darbuotja*
- (86) *Atjaučiau, nes pats turėjau panašaus ir labai kartaus patyrimo.*
- (87) *– Tada leisčiau sau manyti, kad su gražiomis moterimis kadaise turėjote karčios patirties?*
- (88) *Turite karčių investuotojų ir visokių užsienio privatizuotojų patirtį, sunku tvirtinti k*
- (89) *Kita dalis, kuri turi karčių patirtį su finansinėmis "piramidėmis", banku tiesiog nepasitikės, o trečia*
- (90) *O ką jūs darytumėte, turėdami savo biznį ir tokią karčių patirtį? Be to, jos man nemoka už benzina*
- (91) *turime karčios patirties. Anicetas Ignotas: Ten yra darbuotojų, kurie nagrinėja*
- (92) *Antros grupės invalidė jau turėjo karčios patirties - prieš kurį laiką pro ją prabėgdamas jaunuolis pagrobė rankinę.*

- (93) *Karčios patirties Trakuose turi UAB "Auksinis varnas": jo, kaip savivaldybės*
- (94) *Be to, amerikiečiai turėjo karčios patirties.*
- (95) *Kaip būsima Europos Sąjungos narė, Lietuva turėjo gana karčios patirties*
- (96) *Galėjo pasidalyti karčia derybų su "Williams" patirtimi. Juk visada taip būna: kai deriesi su vienu*
- (97) *patikimi partneriai, ir jei jiems naudinga, jie iš karto sulaužo sutartis. Karčios patirties mes turime"*
- (98) *Atjaučiau, nes pats turėjau panašaus ir labai kartaus patyrimo. Todėl, kai tik galėjau, nesitraukiau nuo jos nė per žingsnį*
- (99) *Ponas Kontrimas teigia, jog karčios patirties turi tiek, kad net mintis nebekyla kada nors vėl pradėti virti*
- (100) *daiktas ovaujamojoje Vyriausybėje nepasikeitė nė vienas ministras, todėl aš tokios karčios praktikos neturiu.*
- (101) *tai prašau manęs nesmerkti: aš turiu gana ilgo ir kartaus patyrimo, kad galėčiau šiuo metu kitaip elgtis.*
- (102) *bus apysaka, taip pat sulauksianti audringo pripažinimo, į ją sudėsiu savo karčių patirtį*
- (103) *pojūtis, šventumas - kaip neeilinės, kančių ir kartaus patyrimo kupinos žmogiškosios egzistencijos*

MAISTAS

- (104) *tik paties vadovo bėda, kad buvo atleistas. Jei jos nestinga, teks praryti karčių patirtį, iš jos pasimokyti ir stengtis įsiklausyti, kas sakoma*

ŽMOGUS

- (105) *Ekspertai vėl prakalbo apie per daug įvertintas akcijas. Pasimokęs iš karčios patirties, Pirmasis Investuotojas ryžtingai pasiėmė visus pinigus.*
- (106) *Antra, neatrodo, kad būtų mokomasi iš karčios patirties.*
- (107) *ar tie pinigai ką nors išgelbėtų? JAV sąlygos buvo padiktuotos karčios humanitarinių misijų Afrikoje patirties*
- (108) *Tokios iliuzijos šiandien turėtume vengti. Karti istorinė patirtis sako, kad nuo demokratijos būklės priklauso*
- (109) *Tačiau ką apie tokį viešumą turi mąstyti pilietis, karčios asmeninės patirties įtikintas, kad gyvena šalyje, kurioje nepriklausoma nu*
- (110) *skola jau verta Gineso rekordų knygos. Kartaus patyrimo pamokyti, pernai linų augintojai perpus*
- (111) *jos privatizuojamos lėtai. Pamokyti kartaus patyrimo, taigi ir garsiojo viešųjų tualetų*

- (112) *Tiesa, amerikiečių federacija, pamokyta kartaus Džiager ir Ostin patyrimo, neskubėjo amžiaus ribo*
- (113) *vairuotojas privalo sustoti, kai jį stabdo policijos pareigūnas. Karti patirtis moko elgtis kitaip. Tačiau nesustodamas gali nukentėti ne mažiau*
- (114) *Benetas, ilgos ir karčios patirties išmokytas perprasti tėvo nuotaikas, pajuto, kad pastarasis nebyl*
- (115) *įmonės už runkelius atsiskaitysiančios maždaug iki gruodžio vidurio. Kartaus patyrimo pamokyti runkelių augintojai vis mažiau betiki nuolat netesimais*
- (116) *tai daugiausia sugrįžėliai iš Rusijos. Jie, tenykštės revoliucijos kartaus patyrimo pamokyti, žinojo, kad paprastų žmonių siekius reikia nedelsiant i*
- (117) *Pinigai nemėtomi į kairę ir į dešinę, nes jau pasimokyta iš karčios patirties, prisiminkime "Čečetos" istoriją. Tuomet nelabai kas mąstė, kas*
- (118) *už trobos langų netikėtai sutarškėjo vežimas, ir karčios patirties pamokytam Jokūbui šmėstelėjo, jog kapines vėl užgriuvo antkapių*
- (119) *nuodų, kurie tarsi klastinga angis tyko kiekviename žingsnyje. Pamokytas karčios patirties Dravenis buvo atsargus. Ignoruoti virš miesto susikaupusius nuod*
- (120) *nemaž įvairaus turinio knygų, pažinęs mūsų rinką ir susipažinęs su karčia patirtimi, neseniai (1974.II.26) viename laiške man rašė*

BENDRESNI ATVEJAI

- (121) *tarytum atkusdavo, niekada neprimindamas savo kartaus patyrimo, visų savo planų ir iliuzijų žūties.*
- (122) *Išdavystės narkotikas negali nugalėti. Nepaisydamas visos savo karčios patirties, Le Carré nori tuo tikėti. Kai kas tai vadina naivumu.*
- (123) *galėjo į istoriją įeiti ir kaip didžiadvasis, geranoriškas žmogus, tačiau karčios jo gyvenimo patirtys, nuolatiniai šnibždesiai ir įspėjimai apie sąmokslus*
- (124) *Gal toks patarimas susijęs su karčia šios valstybės patirtimi? Deja, ne. Airijoje, pasirodo, nėra jokio pavojau*
- (125) *Viešpats ragina Izraelį nuolatos prisiminti savo praeitį ir karčių jos patirtį: „Juk jūs gerai žinote, kaip jaučiasi ateivis*
- (126) *Susirinkusiems A.Paulauskas priminė karčių patirtį su dviem viceministrais socialliberalais, privalėjusiais pasitrauk*
- (127) *Lietuva, nedidelė šalis Rytų ir Vakarų kryžkelėje, geriau nei kas kitas savo karčia patirtimi ilgus dešimtmečius jaučia, kaip skaudu nešiotis priklijuotą etik*
- (128) *Prezidento karčios patirties būta ir anksčiau – praėjusių metų spalį dar praėjusios kadencijos*

- (129) *Pašnekovas prisiminė ir karčių asmeninę patirtį, kai abiturientai per išleistuves apkūlė*
- (130) *Jeigu nebūtų tokios karčios patirties, nebaugintų. Nerimą kelia moralinė šito dalyko pusė.*
- (131) *Vis dėlto žinant karčių lietuvių derybinę patirtį su užsieniečiais dėl kitų strateginių objektų*
- (132) *diskutuojant apie Pensijų sistemos reformos įstatymo projektą. Tačiau dėl karčios mūsų patirties vis dar esame kupini nepasitikėjimo viskuo, kas nauja*

e. PRISIMINIMAI

Saldus:

DAIKTAS

- (133) *Jie visada jaus vienas kitam simpatiją, paremtą karčiais saldžiais prisiminimais, tačiau amžinos meilės tikimybė jau prarasta.*
- (134) *Kiekvienoje ląstelėje dar buvo likęs ir saldus prisiminimas, po gero, kokybiško sekso su mylimu*

ŽMOGUS

- (135) *Jie bylojo apie neilgą mūsų praeitį, žadino sąmonėje nusistovėjusius saldžių meilės akimirų atsiminimus.*

BENDRESNI ATVEJAI

- (136) *Julija nepriklausė laimingiesiems, kurie savo vaikystę prisimena su saldžia nostalgija. Būdama mažas vaikas, ji nesijautė laiminga.*
- (137) *politiniu šūkiu, o svajonės apie ją kai kam – saldžiu prisiminimu.*

Kartus:

ŽMOGUS

- (138) *Prisiminimai, kurių valiai vakar atsidaviau ligi pat nakties, kad ir kokie kartūs, nepaveikė mano fizinio gyvenimo ritmo.*

f. REALYBĖ

Kartus:

LIGA

- (139) *daug džiaugsmo ir jų meilei nebus jokių ribų. Ši pasaka pagydo mažąjį nuo karčios realybės: tėvai negali visų savo vaikų mylėti visiškai vienodai.*

ŽMOGUS

- (140) *Mobiliojo ryšio operatoriai bei įrangos gamintojai susidūrė su karčia realybe - dėl kainų karų sumažėjo pajamos, gaunamos iš balso perdavimo*

- (141) *Parodo naująjį butą, atiduoda raktus ir, pažadėję per savaitę kitą sutvarkyti dokumentus, dingsta. Išsiblaivę naujakuriai susiduria su karčia realybe.*
- (142) *Kol kas tokios paslaugos siejamos daugiausia su SMS žinutėmis. Susidūrė su karčia realybe Šiais metais GSM kongreso nuotaikos ir temos gerokai skyrėsi*
- (143) *metų pradžioje džiugiai sutikę eurą, slovenai jau priversti taikytis su karčia realybe - prekių kainos sparčiai didėja*

BENDRESNI ATVEJAI

- (144) *Tu mano dalią taip sušvelnini, kad dažnai aš užmirštu karčių realybę ir man atrodo, kad tai tik sapnas...*

3. Jutimų sritis

a. GARSAS

Saldus:

DAIKTAS

- (145) *jam pasakė, kad antro Chopino nereikia. Bet čia, dabar tos švelnios saldžios melodijos skamba kitaip.*
- (146) *ji nusijuokė, ir juokas pripildė slėnį jos saldžiu balsu, - matau jas net iš čia.*

SKYSTIS

- (147) *Man nerūpi jo veidas. Aš ir taip žinau, kas jis toks. Saldus jo balsas teka man tiesiai į širdį: - Tu dar jaunas.*

ŽMOGUS

- (148) *išjungti grotuvą, bet man nepavyko. Įsiterpė saldus kaip cukraus vata balsas iš radijo*
- (149) *Laba diena! - sušuko savo saldžiu jausmingu balseliu.*

DAIKTAS, ŽMOGUS

- (150) *simfoniją ir Mocartą, gaudžiai saldu smuiko ir alto, fleitų, styginių instrumentų ir tamsiabalsių valtornų dialogą nušlavė karo vėjas*

JUDANTIS OBJEKTAS, ŽMOGUS

- (151) *laikydamas juos ant kelių, San Francisko kavinėse. Sklido saldūs ir ramūs garsai.*

BENDRESNI ATVEJAI

- (152) *„Skamp“, nes jie nedainuoja bjauraus, saldaus popso.*
- (153) *Lyg koks pageidavimų koncertas per Lietuvos televiziją - šlamštas, bet saldus. Sakote, pageidavimų koncertai jus seniai verčia vemti?*
- (154) *"Elektros" muzika - tai kažkas tarp saldaus "Mango" popso ir svaigaus "Empti" ritmo.*
- (155) *Vieną šios superplokštelės dainų, saldžią baladę "How Deep Is Your Love", pernai įspūdingai įbruko į perkamiausių*

- (156) *nekaitė virdulio ir neplikino kavos. Ta tylą buvo tokia saldi, kad įžūlus žadintuvo čirškesys tikrai manęs nesuerzino.*
- (157) *Vietoj gitaromis skleidžiamo triukšmo jis publikai pasiūlė saldžią romantišką popmuziką ir beprasmius, tačiau jausmingus tekstus*
- (158) *Aleksandras Makejevas rengiasi dar kartą keisti savo kryptį ir įrašyti "saldžią" dainą.*
- (159) *gurkšnojant arbatėlę, rūkant, šnekučiuojantis apie nieką ir klausantis saldžios muzikėlės iš nesuskaičiuojamų indų filmų.*
- (160) *palaiminga saulėtos birželio dienos nuotaika, ekstaziška, pompastiška, saldi pono Hendelio muzika*
- (161) *Iš jachtos kubriko ataidi merginų juokas ir saldi muzikėlė, kartais ten švysteli gelsvos garbanos ar apnuogintas petys.*
- (162) *Ir jos žvilgsnio meilau, ir dainų jos saldžių Negaliu pamiršt iki šiolei.*
- (163) *- Matyt, madam Došam išrinko tam, kad ji prigiedotų mums saldžių giesmelių, - nutęsė Makendrikas.*
- (164) *balsas jam nebevyrpėjo, bet buvo saldus kaip pernokusi vyšnia.*
- (165) *burkuoja saldžiu karvelio balsu, kad jie jau nuo kūdikystės snūduriuotų, apkurstų, nesidairytų atgal, negalvotų.*
- (166) *Tuo tarpu ji liejo širdies skausmą saldžiu balseliu suokdama: - Argi protinga buvo jo amžiuj*
- (167) *Nusišypsojo it Helovyno moliūgas ir saldžiu balsu suulbėjo: - Mergaitės, gal jau metas namo?*
- (168) *kita bobutė: ilga, kaip kartis ir ima čiulbėti saldžiu balseliu: - Patys matote, kaip gerai gyvenate.*
- (169) *kad nors ką charakteringo sukurpčiau iš tavo saldaus balselio...*
- (170) *pradėjau mamai meluoti.<...> Man šūktelėjus iš tualetu saldžiu balseliu "negatyvus", mama paprašė tyrimą pakartoti*
- (171) *jos aukštame ploname balse pasigirsta ilgesingos, šleikščiai saldžios intonacijos.*
- (172) *Vis tiek nuo tokio saldaus balso ir nuo to, kad lapė nepuola, o visiškai man*
- (173) *Ir kodėl... – Dole, – tarė Vivė saldžiu balsu, – susipažink su ponu Ernšo. Džoeliu. Mūsų*
- (174) *dainuojantį Gango pakrantėje, ir ilgesingai saldžiu balsu traukiamas Hare Hare Hare įnoringąjį svečią*
- (175) *Švystelėjo balti it perlai dantys. Saldžiu balseliu ji atsakė: – O, taip. Bet sakykite, kas*
- (176) *- O tau patinka toks šikšnosparnio gyvenimas? - saldžiu balseliu kreipiausi į Koko.*
- (177) *- Prašome... - saldžiu balsu kreipėsi į muzikantus ir pasilinguodamas*
- (178) *– Aš įsakysiu padengti stalą rūmų valgomajame, – saldžiu balsu pasiūlė valdytojas. –*

- (179) *Ne itin noriai surinkęs taksi numerį ir išgirdęs saldų jaunos dispečerės balselį, žaibiškai atgijo*
- (180) *- Ar neklystate? - saldžiu balsu pastebėjo nuostabios rankos savininkas.*
- (181) *Mėnesienos šviesoje (ve, pačiai šlykštus šitas saldus tonas) jis švelniai, bet kartu ir tvirtai laikyda*
- (182) *... tai yra... - susipainiojo. - Mielas Zigmaj, - saldžiu balsu tarė ponas V. Justas, - gal susitarkime*

Sūrus:

SKYSTIS

- (183) *grupė „Reamonn“. „Ilgąjį liepos savaitgalį Šventąją užtvindysime sūria muzika. Mūsų festivalio tikslas – suburti muzikos atlikėjus iš Baltijos*

b. KVAPAS

Saldus:

TALPYKLA

- (184) *Saldžiame tvaikė prislopintai skambėjo į mišias kviečiantis*
- (185) *jo skrandis juk esąs ne geležinis. Saldžiame žmonių kūnų tvaikė jis neragausiąs net gardžiausio kepsnio.*

DAIKTAS

- (186) *Šilti ir saldūs jazmino kvapai gerai derinasi su grubiais indolo ir dervų kvapais.*
- (187) *tarsi užuodžiu arklidėje tyrantį mešlo tvaiką, jos šlapimo, prakaito, saldžių kvėpalų dvelksmą.*
- (188) *Vasarą įkaitusi ankstyvo popiečio saulėj, pilna saldaus liepžiedžių kvapo*
- (189) *nuo kurio stipriau, saldžiu gardenijų kvapu man į nosį trenkė briliantinas ir*
- (190) *vėjukas pratraukia šilumos gūsius ir alpulingai saldų jaunos žolės kvapą.*
- (191) *aš užuodžiau jos išgerto chereso saldų lipnų kvapą. Ir staiga jos liežuvis atsidūrė man*
- (192) *Čia ir saldus kepmos duonos kvapas, pripildąs visą daugiabučių*

SKYSTIS

- (193) *pro pravirus langus plūste užplūsta jų sodrus, saldus aromatas.*
- (194) *Ji - kičo dalis, užplūdusi kartu su saldžiais kvėpalais.*
- (195) *Liepos buvo ką tik sužydėjusios, ir saldus medaus kvapas plūkojo giedrame ore.*
- (196) *erdvė, pritvinkusi jų saldaus, tiršto, aliejingo aromato, atrodo rožinė.*
- (197) *saugu, aplink tyrantis puvėsių kvapas savaip net saldus, svaiginantis, žinai, kad visa pasaulyje pūva*

- (198) *Jau seniai nubiro svaigus ievų šerkšnas, ištirpo saldus jazminų kvapas, nužydėjo nukvepėjo liepos, nutilo*

JUDANTIS OBJEKTAS

- (199) *švelnus bangavimas, skleidžiantis ramybę ir saldų kvapą. Čia augo levandos, Alpių rožytės, katpėdės*
- (200) *Džimbymas užuodė nuo jo sklindant saldžius kvėpalus, moters prakaitą ir dar kažkokį nelyg dumblinos žuvies aromatą.*
- (201) *Oras šiltas, dvelkia saldžiais artėjančios vasaros kvapais.*
- (202) *smilkstanti aromatinė lazdelė skleidė šleikščiai saldų kvapą.*
- (203) *- Viskas savaime susitvarkys, - paskleidęs saldų dūmą, suburbėjo jaunikio tėvas.*
- (204) *oras buvo šiltesnis, o samanų skleidė stiprų, saldų kvapą.*
- (205) *tvenkinio, arklidžių ir gyvatvorės šleikščiai saldų, visur prasiskverbiantį katakombų tvaiką.*
- (206) *Nebeliko nieko. Net žiedų ir tų nebeliko, tik saldus medaus kvėpėjimas vis tebesisuko apie patį nosies*
- (207) *vaikas - buvo laimingesnis, jausdamas artėjančią saldų kraujo kvapą. Kraujo beveik nebebuvo.*

ŽMOGUS

- (208) *Dabar ir aš matau, kad tu rami. MARIJA. Karčiai saldus kvapas. Jis pažadino many tiek daug prisiminimų...*
- (209) *iš savo slėptuvės išlindo ir Tigras, išviliotas saldaus pieno kvapo. Jis palakė šilto pieno, paskui, paga*
- (210) *jis kartu su kitais krikščionimis pajuto labai saldų ir malonų kvapą.*
- (211) *- Laba diena, - turgaus chloroformą permušė saldus žibučių kvapas; tarsi visas paupio šlaitas būtų atėjęs.*

DAIKTAS, SKYSTIS, ŽMOGUS

- (212) *Šnirpšles vis tebevirstina ką tik sužydusių ievų kvapas, baltas, saldus, minkštas, toks tirštas, kad tai jau nebe kvapas, o greičiau skonis*

BENDRESNI ATVEJAI

- (213) *Aukuro dūmas tebūna saldus: jauno gyvulio kraujas, abu jo inkstai*
- (214) *žodžiai, vaizdiniai ir įvaizdžiai, saldus migdolų kvapas - nuodo ir nuodėmės.*
- (215) *sudegusios plastmasės, suanglėjusio kūno smarvė. Saldus, pykinantis ir siaubą keliantis degalų kvapas*
- (216) *kai kuriomis dienomis duetu su šleikščiu saldžiu aromatu, kuris išmetamas iš Saturnus Essens*
- (217) *tiesiog dusdamas nuo neįmanomai saldaus kažkokių tamsos gėlių aromato.*

- (218) *paimtum, iškočiotum ant savo delno ir įkvėptum jų saldu aitrį...*
- (219) *Aloyzo išblizgintais batais, net kažkuo aitriai saldžiu išsikvepinęs. Gal "Raudonąja Maskva"?*
- (220) *spindinčio pro atvirus langus, kone užuodžia saldu viržyno kvapą*
- (221) *išsivadėjo prieskonių, aliejų, smilkalų aromatai, saldus žydinčių medžių ir gėlių dvelksmas.*
- (222) *būties teigimu, nei su džiūgavimu, kaip kad saldus frezijų dvelksmas, jausmingas jazminų plazdėjimas*
- (223) *sudribęs greta Morčio Heiberio, kvėpdamas saldu kalijų aromata,*
- (224) *Vėl tylą. Ir saldus šieno kvapas. Ir žiogai, ir beprotiškai mirgančio*
- (225) *pirūkytų patalpų, daugiau būkite lauke. Nesikvėpinkite labai aštriais ar saldžiais kvėpalais ir venkite žmonių, kurie tokius naudoja*
- (226) *Vengiu saldžių kvapų. Valgau vienintelį kartą per dieną ir tik paprasčiausią bekvapį*
- (227) *Tai irgi būtų nauja aš pavargau nuo visų jūsų saldžių kvapų.*
- (228) *pasinerti veidu į ilgus mūsų plaukus ir uosti saldu kvėpalų aromata.*
- (229) *Žmogus sutrynė lapą tarp pirštų, ir visi pajuto saldu aitrų kvapą.*
- (230) *gidė bruka man į rankinę cigarečių pakelį, nes saldu tabako dūmelį galės užtraukti tik saulei*

Sūrus:

DAIKTAS

- (231) *ir sumišusių raganės bei lauko gėlių ir trupučio sūraus vandenyno aromato, kurį kiekvienas vėjo dvelktelejimas nekaltai neša pro medžius.*

SKYSTIS

- (232) *Karšta naktis buvo persisunkusi gėlių aromato ir sūraus jūros kvapo. Vilis atsargiai apsidairė.*

JUDANTIS OBJEKTAS

- (233) *Dumblina tėkmė skleidė sūrų kvapą. Priešingame krante plasnodamas sparnais*
- (234) *kai atsikando pirmąjį kąsnį ir į šnerves padvelkė sūrus kvapas marinato, garstyčių ir žydiškos*

DAIKTAS, KELIONĖ

- (235) *patraukėm prie jūros. Krypties nereikėjo klausti. Ėjom pagal kvapą, sūrią smarvę, prilipusių prie šnervių, gerai mums pažįstamą*

SKYSTIS, JUDANTIS OBJEKTAS

- (236) *Langas virš spintelės atvertas, kad išsivėdintų sūrus, tirštas krabų kvapas. Ji vos vos junta traukimą*

Kartus:

DAIKTAS

- (237) *kraujas varvėjo į liepsnas, taukų masė šnypštė, ore tvyrojo kartus kvapas. – Vertingiausi yra taukai, – paaiškino jis.*

SKYSTIS

- (238) *linksmi suošė iš tolo, plūsteldamas į veidą karčiu atšokusios žievės ir spyglių kvapu.*

JUDANTIS OBJEKTAS

- (239) *sunkus garas kyla nuo šnervių ir susimaišo su karčiu miško medžių kvapu. Bet gyvulys nemiegojo.*

ŽMOGUS

- (240) *prie jo didelio stalo, Benui į nosį trenkė kartus alkoholio tvaikas.*

BENDRESNI ATVEJAI

- (241) *Tebejunta kedro šerdies vėsq ir baltųjų eglų karčių kvaptį. Ir tvinkčiojančias pūsles, ir saldų nuovargį delnuose.*
- (242) *aukso tinkleliu aptraukia plaukus, alsuoja karčiu apynių ir juodųjų serbentų kvapu tiesiai į veidą*
- (243) *tarsi prigesdama, tarsi uždusdama nuo kartaus dūmo, o paskui ir vėl staigiai pašoka aukštyn*

Rūgštus:

JUDANTIS OBJEKTAS

- (244) *jai buvo labai silpna, o aplink sklido šlykštus kvapas, rūgštus nepažįstamas tvaikas, kol ji lėtai užčiuopė šlapią dėmę*
- (245) *Prakaituota medvilnė skleidė rūgštų kvapą. Be to, tris savaites nesitrinkau galvos.*
- (246) *kūnu atsirėmė į jį ir anaip tol nemanė pasitraukti. Jos kvapas, sumišęs su rūgščiu vyno aromatu, buvo neįprastai svaigus.*
- (247) *Prastas tabakas, rūgštus plastikinis portfelių su sumuštiniais kvapas maišydavosi su pigių kvėpalų*
- (248) *o iš jų po visą račiaus Herberto dirbtuvę sklinda rūgštus vyno ir salsvas alaus kvapas. Tvaikas, sakot?*

BENDRESNI ATVEJAI

- (249) *ar priedų arba joms susidarius sūriui nokstant. Rūgštus skonis /kvapas/ - sūrio yda, sąlygojama nemalonia*
- (250) *vyraujant rūgimo procesams - rūgštus kvapas (nevirškinami angliavandeniai arba riebalai*
- (251) *taip jis pavadino tą aštrų, rūgštų kvapą, priminusį jam šalia tvarto iškastą didžiulę duobę, į kurią užraugė*

- (252) *pynių šiltame vandenyje (2,5 stiklinės) raugina pusantrą paros. Atsiradus rūgščiam kvapui, perkošia*
- (253) *Kas tai? - nepaklusimas įsakymui, kai Benediktas susvyruoja, lyg jo, o ne rūgštaus kvapo atleto, trumpas kelias vestų iš maudyklės*
- (254) *prie vyrų nesikabinėdavo net išgėrusi. - A?... - tarė Liolka. Gražuolė dvokė rūgščiu peregaru ir liūdnam žiūrėjo į automobilių aikštelę*
- (255) *graži, balta balta, bet jos pienas su kažkokiu rūgščiu kvapeliu.*

c. SPALVA

Saldus:

ŽMOGUS

- (256) *Pylimas liūliavo pražydusiom pienėm, visai kaip gatvių atšlaitės Kaune. Saldi ir meili buvo žiedelių spalva*

BENDRESNI ATVEJAI

- (257) *Ar šitiek metų ilgėjėsi spalvingesnių vadovėlių, dabar nepersiorientuojame (ne be audiovizualinės informacijos pagalbos) į "disneilendiškąjį" saldžių ir ryškių spalvų pasaulį?*
- (258) *tris dieviškąsias dorybes su automatais, "sukonstruotais" iš kičinių, saldžių spalvų žiedlapių.*

4. Kalbos sritis

a. BALSAS

Saldus:

DAIKTAS

- (259) *Sustingdavo kaip triušis prieš kobra, kuomet JoJo saldžiu ir slidžiu balsu jai kartodavo: – Kas valdo kalbą, valdo ir žmones, ar ne? Tavo jėga ne kortose, bet žodyje.*

BENDRESNI ATVEJAI

- (260) *Miludai, labas, Rašidai? Rašidas visada kalbėdavo saldžiu tonu*
- (261) *kuo tu vardu, mergaite? - susuokė pamaiva starucha saldžiu balseliu, kaip ta pasiploninusi liežuvį ragana.*
- (262) *matytų, kokios piktos jos akys. Ir šneka ji labai saldžiu balsu, skundžia Rūtenį, kad savo žaislus gadina*
- (263) *senis nuleido laikraštį ir tarė šleikščiai saldžiu balsu: - Ak, mano angelėlis pabudo?*
- (264) *pamatyti veidmainišką šypsenėlę, išgirsti jo saldų falceta, ir supranti visą šių kadaise garbingų*

- (265) *dukters vardą tiesiog išrėkdavo. Sūnų ji šaukdavo saldžiu, garbinamu balseliu. Tai buvo tarsi filmukas apie mano vaikų auklėjimą.*
- (266) *į mane meiliai šypsodamasi. - Jolantytė, - tarė saldžiu balseliu. - Parvažiavo.*
- (267) *pagelbėsiu dvasinėms maloningojo pono studijoms, - saldžiu balsu ištarė jis ir už tokią pagalbą užsiprašė ko*
- (268) *Vien jau savo maniera. Emilie balsas — saldus, net galima būtų sakyti "lolitiškas", bet bendram*
- (269) *– Gal galėtume su jumis šnektelti? – saldžiu balseliu paklausė Žolina. – Privačiai.*
- (270) *- Uuu, Lada, prašau, atnešk man arbatos, - saldžiu tinginėlio balsu suokė Mandarinas.*
- (271) *niekuo nerizikuoji. Nagi, Beti, prašau tavęs, - saldžiu balseliu suokė Monika, - padaryk tai dėl manęs.*
- (272) *Nagi, padaryk tai dėl manęs, - saldžiu balseliu įtikinėjo Monika. Nusileidau, ką darysi.*

b. IRONIJA

Kartus:

DAIKTAS

- (273) *Tsėringas Sakja, kupinas karčios pašaipos, teigia, kad nuolatinis Tibeto mitologizavimas ir mistifikavimas*
- (274) *tik viską arba nieko, tik gyvenimą arba mirtį. Kupinas karčios ironijos paklausė: „Kiekgi tu liūdėtum? Dieną? O gal savaitę?"*

SKYSTIS

- (275) *Kai tik atvažiuoja Lietuvon, tai ir pagedę", - tokius karčia ironija persunktus žodžius 1933 m. parašė anoniminis baleto gerbėjas.*

BENDRESNI ATVEJAI

- (276) *Šuo toli gražu nepasižymėjo subtiliu mąstymu, tad nesugebėjo įvertinti ir karčios ironijos: lemties įgeidžiu toji, ko gero, pati galingiausia*
- (277) *V.Lunskus su karčia ironija pasakojo, kad kaltino ir jo, kaip technikos direktoriaus darbą*
- (278) *ji žino, kaip tvarkyti gaunamus pinigus", - sakė ekonomistas. Jis su karčia ironija prisiminė M.K.Čiurlionio tilto statybą, kuri jau surijo daugiau*
- (279) *jokio pavojaus iš komunizmo pusės Lietuvai tada dar nematė". Toliau jis su karčia ironija svarsto: "Tą pavojų pirmasis pamatė per daboklės langą mjr.*
- (280) *teisingai padarė, viešai papasakojęs apie saugumiečių vizitą. Jis su karčia ironija rašo pasitiklinęs, ar nėra paranojiškas ir pareiškė*
- (281) *- A, tu nori pasakyti, jog ir su Dievu atsisveikinai? - vemtelėjau su karčia ironija. - Dabar tu jau "komjaunuolė-aktyvistė"*

- (282) *o tautos išminties, girtuoklystės moralinio įvertinimo; neretai kalbama su karčia ironija.*
- (283) *socializmo laimėjimus aprašančiuose tekstuose - geriausiu atveju karčių ironiją. Tačiau ne vien tai.*
- (284) *kultūros darbuotojų pagrindą sudaro savamoksliai, kompozitorius su karčia ironija sako:
"To dar nereikia, ir be to dar žmonės gyvena*
- (285) *„Jokiu, jokiu būdu! - su karčia ironija sušuko baronas pamokomu ir susierzinusiu balsu. –*
- (286) *– Tikrų tikriausias elgeta, – su karčia ironija pakartojo jis. – Deja, aš nesu toks gabus, kaip tu.*
- (287) *įvyks perėjimas nuo žmonių valdymo į daiktų valdymą, A. Camus su karčia ironija rašo, kad rusiškoji koncentracijos stovyklų sistema*

c. KALBA

Saldus:

DAIKTAS

- (288) *Sapnai pildosi. Trečiadienį prieš gražias akis ir saldžius žodžius užsimersime, atleisime ir gražiai pateiktą melą.*
- (289) *jis meilinosi gana gražiai merginai, vis bėrė jai savo greitakalbe saldžius žodžius ir... kvietė už jo tekėti.*
- (290) *kautis už viešumą, tačiau gavus kokį nors saldų pažadą nutilti ir sakyti, kad viešumas – ne pats*
- (291) *suvažiavimas, pirmiausia nušvilpęs Prezidentą ir išgavęs iš premjero saldžių pažadų apie milijonus, rezoliucijoje išdėstė reikalavimus kažkodėl jiems*
- (292) *pykčio provokatoriai, šitie prekeiviai gyvais žmonėmis, kurie saldžiais pažadais suviliojo kai kuriuos lengvabūdžius mūsų tautiečius.*
- (293) *nei atvykusių jo "medžiotojų" jėga verčiamas, nei saldžiais pažadais viliojamas nesutinka į jį sugrįžti. Aglinskų vienkiemis, į kurį*

SKYSTIS

- (294) *ir prašytis vergaujančiu tarnu pas Velnią. Pripažinti, kad visi saldžiais pažadais varvantys Nelabojo laišakai*
- (295) *daug kur, atrodo, bus sukurtos jau ir trigubos buhalterijos. O kažkada saldžiais pažadais liūliuotiems akcininkams geriausia išeitis bus - parduoti*

ŽMOGUS

- (296) *Prie klavyro? Ne, prie pulto. Ateik, ateik, poezija, saldi guodėja! Ji neskubėjo šįsyk, bet galiausiai atėjo: Ak tu švents Dieve!*

- (297) *as juos paprastas rinkėjas, kuris balsavo paviliotas turtingos reklamos ir saldžių žodžių, bet ne apie rimtą darbą, o apie greitą ir beveik stebuklingą visų*
- (298) *Tulė nieko neatsakė, mergina tikėjosi lipšnaus, saldaus ir išraiškingo komplimento. Ji aukojosi ir vyko*
- (299) *Žinai, žmonės mėgsta kito klausytis tik apie save. Ir tai tik malonius, saldžius žodžius, o gera, maloni žinia apie savo artimą jiems neretai esti*

BENDRESNI ATVEJAI

- (300) *sukrėsti šiurpiu klyksmu, pavirsti paslaptingu, saldžiu, o kartais bauginančiu šnabždesiu, gerai girdimu*
- (301) *dvasių, kurių čia šimtmečius niekas net vienu saldžiu žodeliu nebuvo pamaloninęs.*
- (302) *Pirmiausia viską gadina tas "nuo". Gal ir visas tekstas saldus (kaip Ščipačiovo lyrika) - vertimas iš rusų kalbos?*
- (303) *jis kalba lietuviškai, tai daug ką taria minkštai – kaip vaikas. Jo tokia saldi šneka ir aistringos akys... Įsimylėjau jį kaip draugą.*
- (304) *sparnus, staiga išaugusius nugaroj, lyg galėtų išaugti kur kitur. Saldžios pasakaitės meilės romanų Stefcės Rudeckos* fanėms.*
- (305) *klausytis kaip motinos lopšinės dainos ar buvusio mylimo draugo begaliniai saldžių žodžių”*
- (306) *laikai, kai ši šventė priversdavo dažniau plakti širdį? Šiomet nesiūlome saldžių kalbų apie Nepriklausomybės reikšmę*
- (307) *Reportažas su kipšu? Prašau! Tik kaip pasiekti Belzebubo rojų?! Per saldūs žodžiai net romantiškiausių meilę apkartina.*
- (308) *vienas kitą vadinate visais tais be galo meiliais ir iki šleikštulio saldžiais vardais, jam vis dėlto yra sunku jūsų santykius pripažinti viešai*
- (309) *...kai nesantys meilužiai pro sutuoktinio knarkimą šnabžda saldžius žodžius, o priekvaišai kaimynų šunys kad kaukia, kad ilgisi mėnesienos...*
- (310) *prašau deputatų nė truputėlio neatsižvelgti į pono Č. Okinčico čia sakytas saldžias kalbas apie man nežinomo pirmininko kandidatūrą kažkokiai premijai.*
- (311) *Brangaus žmogaus užuomina į komplimentą teikia didesnę palaimą, nei kito saldūs žodžiai, primenantys triaukštį tortą.*
- (312) *Nemoku dirbtinai juoktis, nesugebu lieti dailiai netikrų ašarų, rašyti saldžių pasveikinimų, geriausiu atveju lepteliu kokią absurdišką nesąmonę.*
- (313) *nebuvo nusiteikę gražbyliauti, galbūt todėl, kad tokios tikros kūrybos fone saldūs komplimentai atrodytų juokingi.*
- (314) *direktorius Širka. Sukčius, bet turtingas. Visada maloniai pasisveikina, saldžių komplimentų negaili.*

- (315) *[Bet ir aš girdžiu tą patį saldų šnabždesį, tuos pačius pažadus, tą patį gyvasties*
 (316) *Saldūs pažadai atstatyti rublinius indėlius atsimuša į šalies finansų realybę.*
 (317) *po viso to telikdavo vien nusileisti šiam nenuolankiam žaislui su slaptais saldžiais jo pažadais ir laukti, kas iš viso šito bus.*
 (318) *(o tikromis programomis pavadinti tai yra sunku, nes tai daugiausia tik saldūs pažadai), kiek tuo tarpusavio vaidijimusi.*
 (319) *kurie, per 1992 metų rinkimus nusivylę vienais ir patikėję kitų saldžiais pažadais, nesąmoningai padėjo po valstybės pamatais uždelsto veikimo bombą*

Kartus:

DAIKTAS, ŽMOGUS

- (320) *šioje knygoje gausu karčios ir negailestingos kritikos tiek Kremliaus režimui, tiek susiskaldžiusiems*

DAIKTAS, GYVŪNAS, LIGA

- (321) *Pataikautojo žodžiai saldūs, o tiesą sakančiojo – skaudūs, kartūs, akis režiantys, įgeliantys (gyvatės išminties geluonis!).*

BENDRESNI ATVEJAI

- (322) *prisipažinimą Jurgis palydi smelkiančios gėlos kupinu eilėraščiu, mažyte karčia miniatiūra apie savo sudužusias viltis: Aš būriau, laukiau...*
 (323) *tokį kūną gali priimti vien kaip kartų priekaištą ... Berniukai svyrinėdami atsitraukė.*
 (324) *jau kita karta suvis nebežinos nei kas toji Glis Glis, nei kaip ji atrodo. Karčios mano pastabos apie šį Lietuvos Raudonojį knygą įrašytą padarą*
 (325) *linijas tapo suprantamas, kone pateisinamas Imperatoriaus Zi Du įtūžis ir kartūs pralaimėjimo žodžiai, prieš daugelį amžių dainingu balsu ištarti Vanui Fo:*
 (326) *Taip norėtusi tikėti, kad jo nuoširdus taikingumas ir kartūs skundai dėl karo beprotybės buvo nors šiek tiek veiksmingi.*
 (327) *oponentai, tiek draugai užsipuolė labai nepopuliarių ministrų pirmininką. Kartūs priekaištai jam buvo skirti dėl arogantiškos reakcijos į žinią apie įvykus*
 (328) *pagundai manęs išsižadėti; verčiau išvis tylėkite apie mane. "73 Tai buvo kartūs priekaištai. Žmoguje, turėjusiame klausytis, slėpėjo mažasis Erazmas*
 (329) *adimo griūva komandos taktika. Ją J.Kazlauskui teks keisti". Sužeistajam - kartūs žodžiai Apgailestaudami dėl šios avarijos padarytų nuostolių*
 (330) *Kalbėk toliau, kalbėk..." Saldžiai kalbėjo Ak Ana, bet kartūs buvo jos žodžiai. "Esi Dievas, taip. Dievas turi būti Vienas, Kara Hanai.*
 (331) *aprašė atsikelti, visi pažino kunigaikštį P. Viazemskį. Vėliau jis pasakys karčius žodžius, kad gyvo Puškino nesuprato nei svetimi, nei artimi draugai.*

d. MELAS

Saldus:

ŽMOGUS

- (332) *saldžios šeimos grandinės! Dvilinki lankstotės saldžiam melui! Saugote savo veidmainišką kaukę!"*

BENDRESNI ATVEJAI

- (333) *Bet, žinoma, geriau karti tiesa nei saldus melas, tad klausimai vis dėlto buvo užduoti.*
- (334) *patarlei: "Geriau sakyti karčią tiesą negu saldų melą".*
- (335) *- Tu mano vyras! Tu mano vyras! Kaip saldus kartais galėtų būti melas...*
- (336) *dalis stotų Nepriklausomybės sargybon. Žinoma, geriau karti tiesa nei saldus melas.*
- (337) *Aš labai atviras žmogus. Visada maniau, kad geriau karti tiesa negu saldus melas. Ir dėl tokio savo mąstymo esu nukentėjęs. Aš neslėpiau ir pasakiau.*
- (338) *kitam viską išsakome. Mūsų kolektyvo nuostata: geriau karti tiesa negu saldus melas". R.DUSEVIČIUS: "Kuo grupė populiarnė, tuo ji labiau kritikuojama,*
- (339) *nors gal ne visada nuteikia optimistiškai. Tačiau geriau karti tiesa, o ne saldus melas.*
- (340) *žingsnių, dėl kurių vėliau teko giliai aimanuoti, raudoti ir raudonuoti. Saldus melas, fariziejiška demagogija daug kam tapo didesne vertybe nei karti tiesa*

e. TIESA

Kartus:

DAIKTAS

- (341) *Diedukas staiga atsisuko, tarsi pagaliau pasiryžęs iškloti karčią tiesą: - Vaikas be akių, Prane. Ir be kaklo.*
- (342) *projektus sukauptą gerąją patirtį, verslininkai dažniausiai slepia karčią tiesą. Kai tik Lietuvą pasiekė Europos Sąjungos (ES) pinigai*
- (343) *Poniai Penei pasidarė skaudu, kad sūnus nesivaržydamas drebia jai į akis karčią tiesą. O jai taip norėtusi užuojautos...*

UGNIS, DAIKTAS

- (344) *nuolankus, bet visada karčiai teisingas. Argi ne paradoksalu, kad karti, akis svilinti tiesa šiandien yra didžiausias deficitas.*

BENDRESNI ATVEJAI

- (345) *ne! nereikia! Teisybės! Ir gavau aš teisybę. Teisybę karčią, teisybę didžią.*
- (346) *Arba parodymo rankomis, kad jos neišsigando, juk karčią teisybę pasaldinantis žodis irgi šio to vertas.*

- (347) *Bijausi sapno, kuris nupirkty mane; noriu teisybės, teisybės karčios, kaip arakas!*
- (348) *net į Seimą išrinko, bet taip ir nurimo it musę kandę. Skaudžiai pasakyta, karti teisybė. Tačiau aprašomu atveju žmonės ne didesnių palūkanų rizikuodami*
- (349) *Nemelavo mano bočiukai, seneliai, tėvai. Nemeluoju ir aš, bet išsakysiu karčių teisybę. Man ne prie širdies tas prakeiktas mūsų tautos nuolankumas.*
- (350) *Dabar jam beliko savo kailiu patirti karčių tiesą, kurią ir taip jau seniai žinojo: nuo didžiųjų nusidėjėlių nusišuka*
- (351) *Kita vertus, galbūt geriau karti tiesa nei beviltiškos svajonės. Apskritai Darbo partijos atstovus galima*
- (352) *Jei jau kas blogai dirba, verčiau sakyti jam karčių tiesą į akis. Žinoma, turi būti sąžiningas ir pats*
- (353) *Iš ES komisarės lūpų karčių tiesą apie vangų europinės paramos naudojimą išgirdę valdininkai ginasi, e*
- (354) *Šiltas Tavo laiško tonas privertė mane Šią kalėdų naktį parašyti truputį karčios Tiesos, tikiu, Dievas ir Tu nenuteisit manęs už tai?!!!*
- (355) *Paviešinę savo surinktus liudijimus Seimo nariai tikisi, kad viešumas ir karčios tiesos sakymas taps vaistu.*
- (356) *Oficialusis teatras atitrūko nuo žiūrovo“. Šios karčios tiesos žodžius apie teatro krizę pasakė ne koks retai vaidinantis aktorius*
- (357) *Lietuvai NATO nenusimato Nei šiandieną, anei ryt... - ... Karčių tiesą sprangu ryt!*
- (358) *Kiek menu, Turėjo ar ne dvylika sūnų. O daugiavaikiui, - sakom tiesą karčių, - Ne taip jau lengva rasti gerą marčių...*
- (359) *Todėl cituotas Drėmos laiškas Lorentzui atskleidžia karčių tiesą: Tie, kurie anuomet uoliai vykdė Maskvos ideologų nurodymus*
- (360) *buvo priversti imtis svetimo darbo - opozicijos, kuri, užuot pasakiusi karčių tiesą apie Vyriausybę, su ja meilikauja. Kitaip tariant, ją remia.*
- (361) *Nors mes esame basi - gausiai turim embassy. * sprangu karčių tiesą ryt...*
- (362) *pagalbą dvasinę pusiausvyrą praradusiam žmogui, turėsime pasakyti karčių tiesą, kad Lietuvoje ji tik pradėdama organizuoti.*
- (363) *paaiškino, jog negalėsias priimti iš jo nė vieno filerio. Taigi abu žinojo karčių tiesą: Henrikas neturės progos duoti Konradui pinigų*
- (364) *požiūriu alkoholis yra vienas baisiausių narkotikų, bet jis yra legalus, - karčių tiesą dėsto E.Subata.*
- (365) *Privatus tyrimas, kuris turėjo pasakyti daugiau, ne vien karčių tiesą – ar gyvenimas, kuris tęsiasi, yra vertas gyventi.*

- (366) *Žinodami karčių tiesą, kad skurdas praktikoje žemina žmogų, visą minėtą skurdo reklamą lai*
- (367) *Šitie žmonės ne tik pasakė daug karčios ir Europoje vis dar negirdimos bei ignoruojamos tiesos apie tikrąją dabart*
- (368) *Iškraipyti faktus ir pasaldinti karčių tiesą. Arba nutylėti svarbius dalykus. Vieną dieną galima.*
- (369) *Štai kas atsitinka, kai politika prasilenkia su morale. Šią karčių tiesą savo kailiu pajuto supervalstybė, apgulta abejonių ir dvejonių.*
- (370) *Skulptorius "Kauno dienai" išpažino karčių tiesą: "Sovietai suniokojo tris ar keturias tėvo skulptūras*
- (371) *Tu parašei, nelaukusi mano laiško - aš bent sužinojau, nors karčių, bet - tiesą. Po savaitę Vilniuje trukusios duobės (visais atžvilgiais)*

5. Tarpusavio santykių sritis

a. KERŠTAS

Saldus:

MAISTAS

- (372) *tos dienos, kai jam pagaliau pavyks pasimėgauti saldžiu kerštu, Šlubiui nelabai rūpėjo netgi medžio dievo*

SKYSTIS

- (373) *tu lašini jo sielon pragaro dervą ir pasmerki jį kančiai bei saldaus keršto troškuliui per amžių amžius.*

KELIONĖ

- (374) *Vokietijos futbolo aistruoliai džiūgauja. Iki saldaus keršto liko žingsnis - "Bayern" tik reikia*

BENDRESNI ATVEJAI

- (375) *JAV rinktinei šis laimėjimas tapo saldžiu revanšu už 1998 metų Federacijų taurės finalą.*
- (376) *Keršto jausmas tikrai saldus, dar saldesnis bus pats kerštas. Jį apima įsiūtis*
- (377) *jos motina, kai įstūmė Eivą į Šaltę? Kerštas yra saldus. Alė taip pat atitraukė rankas nuo Leonido*
- (378) *kartą pasigailėsiu, ir nors kerštas vis dėlto yra saldus, geriau paimsiu tą dešimtinę, taigi duodu tau laiko*
- (379) *kankinamai pagailo Andriaus. Dabar visi nelaimingi. Kerštas tik svajonėse saldus, o įvykdytas kelia begalinį liūdesį.*
- (380) *Jo žmonytė anglistė tais metais stažavo Oksfordo universitete. Tai buvo saldus Danutės kerštas ir jam, ir jai, nes jo iniciatyva Danutė buvo pašalinta iš*

- (381) *belieka džiaugtis prezidentiško automobilio numeriais už 10 000 litų, saldžiu kerštu buvusiam varžovui St.Ložoraičiui ar ne laiku pradėjusiam matuotis*
- (382) *dienraščiui sakė "Sakalo" komandos vartininkas R.Mikočionis. - Saldus "kerštas" už skaudžiai pralaimėtą LFF taurės pusfinalį*
- (383) *Juk ne vien Kauno kalėjimuose sėdi dori lietuviai. O keršto jausmas saldus, tik apie deramą atsikeisimą kalintojams ir kankintojams pasvajojus*
- (384) *Skiriu Valentinui! Tam, kuris toli. Tam, kuris many! Tai buvo saldus Danos kerštas abiem vyresniesiems jos pasakos broliams*

b. LAISVĖ

Saldus:

DAIKTAS

- (385) *pasikeitimai, kurie įvyko, man patinka. Laisvė - sunki, bet saldi. Nenorėčiau ko nors keisti", - tokiais žodžiais karjeros posūkį apibūdino*

SKYSTIS, ŽMOGUS

- (386) *Viską pasakyk ir tave paleis. Tu gi nekaltas". Saldus laisvės troškulys smaugia gerklę.*

BENDRESNI ATVEJAI

- (387) *įmanoma ir visa tai galima pavadinti vienu saldžiu žodžiu - laisvė. Už ką ir kovojome.*
- (388) *Turbūt apie Laisvę. Laisvė - tas saldus žodis ir kiekvienam žmogui, manau, turi savą*

c. TARPUSAVIO SANTYKIAI

Kartus:

TALPYKLA

- (389) *tiek stiprios aistros, tai yra tiesos, glūdi šiame karčiame išpuolyje prieš Hegelį, tą racionalisto prototipą*

BENDRESNI ATVEJAI

- (390) *nuojauta, baimė, neapsimestinės ir užuominos, kai ji prasitardavo apie jų karčią nesantaiką. Paskui išlindo netgi grėsmingesni dalykai.*
- (391) *krikšto per ištisą dešimtmetį nesam pasimatę. Ir nė žodelio katras katram. Kartūs vienas antram.*

6. Veiklos sritis

a. MIEGAS

Saldus:

TALPYKLA

- (392) *paduodavo geidžiamą prekę, palinkėdavo saldaus ir gilaus miego. Amžino miego. Liko tik surašyti*
- (393) *Mantai, bjaurybė, jeigu Anupras galėtų iš gilaus saldaus miego pabusti, jis eitų ir išmuštų tavo buto*
- (394) *Dieve, kaip jis kvepia! Lepiniesi saldžiame snūdulyje, dar neišsibudinęs, bet ir nebemiegantis*
- (395) *rėjau paprašyti metrikų. Pastorius, pažadintas iš saldaus miego, pažvelgė į Jozefą Gricaną nelabai kokiom*
- (396) *vyro nėra. Tačiau pasakė adresą, kur ieškoti. Iš saldaus paryčių miego prižadino dar vienus žmones.*
- (397) *monai miegamajame. - Hm-amm-uhuhu, - atsako ši iš saldaus miego. - Tu neturi vizitinės kortelės!*
- (398) *sivoliudavo artimesnėj baloj ir suvirsdavo ilgam, saldžiam kiaulamiegiui, per kurį milžinų šeimyna šiek tiek*
- (399) *Dailioji Kalytė sapnavo, kad pabudo iš saldaus miego, o prieš įžengdama*

DAIKTAS

- (400) *iš jo išstremti tai, kas visiškai nesisieja su saldžiu miegu mylimojo glėbyje. Gerai apsidairykite*

SKYSTIS

- (401) *kaip be ašarėlių ir ilgai nevargstant pasinerti į saldų miegą. Pirmasis - lopšinė ir supimas*
- (402) *atsidūsta Kotryna, kylant užuolaidai, ir panyra į saldų saldų snūdą. Per pertrauką akiniuotas ilgaplaukis*
- (403) *vienas maloniausių reginių, palengva nyrant į saldų popiečio miegą. Užgrobtų kraštų nedorėliams oda*

ŽMOGUS

- (404) *gyvenimo. Nepajusdavau, kaip atsėlindavo miegas, saldus užsimiršimo tarpsnis. Tomis žiemos dienomis*
- (405) *no skambučių. Kai pagaliau tavo atkaklumas nugali saldų šeimininko miegą, vietoj atsiprašymų išgirsti*
- (406) *sutremptų jas, prakeiktąsias, ir prisišauktų saldų miegą su žemiškais sapnais, Dana štai nukels link*
- (407) *su šeimininke, skanus gausus maistas ir ramios saldaus miego valandos ant kilimėlių ar minkštų krėslų.*
- (408) *maudynės, atsigulus ant rankšluosčio, mane apėmė saldus apsnūdimas. Vėl prieš mano akis ima mirguliuoti*

BENDRESNI ATVEJAI

- (409) *Laisvalaikį daugelis išnaudoja saldžiam miegui, kurio ypač trūksta po naktinių budėjimų*
- (410) *prašvitus erzelį ima kelti kartūzės ir siamės, o saldų rytmečio miegą mažiausiai trukdo persės.*
- (411) *Netrukus kiškis užmigo saldžiu popiečio miegu. Miegojo taip giliai, kad net negi*
- (412) *akis persisotinimo nuovargiu ir priglaudžia galvą saldžiam poilsiui po permatomais žalumynų skliautais, virš*
- (413) *nuovargis? O dar ir žvėriškas apetitas, ir saldus miegas. Tad einu namo pas Izoliną, kaip pas vieną*
- (414) *Laukė, laukė ir pavargo. O miegas toks saldus, toks saldus. Užmerkė vieną akį, o kita žiūri.*
- (415) *žaižda nugaroj, plaučio skylė, ak... Miegas saldus, šnabžda, korys vaikui saldžiausias... bitės...*
- (416) *Tokiu laiku parduotuvės nedirba - visi miega saldų miegą, o tu lyg lunatikas juokus kreti...*
- (417) *Atsiduosim aistros ekstazei, užmigdami saldžiu miegu pirmą kartą svetimoje šalyje...*
- (418) *Taip ir pramiegočiau saldžiu miegu iki ryto, jeigu ne ta nelaboji zacirka. Kai*
- (419) *lyg Augustės našlaitėlės sapnai, naktižiedės saldžiam Augustės miegui... Per tą kalbėjimą*
- (420) *vėrišką apetitą mustelbė didesnis noras - užmigti saldžiu miegu. Į trasą ėjo lašiniai, dešra, duona*
- (421) *dar labai anksti... Vėl atsigulčiau ir užmigau saldžiu paryčio miegu, kai sapnuojasi patys gražiausi sapnai*
- (422) *grižę kristumėm į lovą sušilti ir užmigti saldžiu miegu... "Miegas miegui nelygus - bulves sapnuoti*
- (423) *dangaus užgriuvo Terbauskai. - Noriu miego, saldaus miego, negaliu užmigti, - užtraukė Virgis*
- (424) *pilna burna medaus. Ir miegas nuo medaus būdavo saldus, ir sapnai dar saldesni. O riešutų, riešutų kiek*
- (425) *Paprastai viskiu pasimėgavęs žmogus arba užmiega saldžiu miegu jau iš pat pradžių, kelių burnelių pakirsta*
- (426) *karbonadus, keptus ant tikros ugnies, ir užmigti saldžiu miegu be sapnų, o kitą rytą, kai norėsiu mirti ar*
- (427) *ių batų aulų, ir seile, nudrykusia per smakrą nuo saldaus miego. Padėjau pliauskas prie krosnies ir išėjau.*
- (428) *galūnes ir, susiglaudę karštais kūnais, užmigome saldžiu miegu. Trečiąją dieną fabrike sulaukėm naujos dar*

- (429) *patalą, užkloja balta nėriniuota skepeta, palinki saldaus miego - lėlė, aišku, užmerkia akis, mergaičiukės*

b. POLITIKA

Saldus:

SKYSTIS

- (430) *savieigai, nesipriešindama vis labiau klimpsta į saldų korupcijos liūną. Vadinasi, reikia sukurti naują*

BENDRESNI ATVEJAI

- (431) *apie viešą kalbėjimą A.Paulauskas: tas saldus žodis PRIVILEGIJA*
- (432) *Ir tai - tik į naudą Lietuvai VU Socialinės politikos studijų centras Tas saldus žodis - reforma Pensijų reforma buvo viena vėliavų, su kuriomis Lietuvoje*
- (433) *dėl žemės pardavimo užsieniečiams - dangaus mana keliaujantiems į rinkimus Saldus tas žodis valdžia. Yra ir tokių, kurie valdžios tiesiog kratosi, bet kur*
- (434) *pražydę dideliais kryžiaus pavidalo žiedais. Valentina Zinkevičienė Tas saldus žodis kompensacija Vyriausybė yra pasiryžusi atkurti nuvertėjusius žmonių*
- (435) *šiaip jau neatrodantys kvailais žmonėmis. Bet ko nepadaroma dėl to saldaus žodžio - politika. Gal todėl, kad visa tai po to atsiperka keleriopai?*
- (436) *Papurte tie veideliai, nes juose aiškiai parašytas šūkis: tas saldus žodis valdžia.*
- (437) *visa kita valdžia, yra tik jos tarnai. Bet žodis ‚valdžia‘ yra nepaprastai saldus, todėl Seimo narių metamorfozė iš valdžios turėtojų į tautos valios*

c. PERGALĖ

Saldus:

BENDRESNI ATVEJAI

- (438) *Lietuvos ryto" inf. Būsimo triumfo skonis - ne tik saldus*
- (439) *13 žmonių pavyko išgelbėti. Sportas Saldų pergalių skonį lietuvėms apkartino nesėkmė*
- (440) *rankos vyriškai sukištos į kelnių kišenes - tas saldus žodis "Pergalė"! Jie nedaug knygų yra perskaitę*
- (441) *Pergalė - toks saldus žodis, kai tau tik trylika metų. Tačiau nepaisant jauno krepšininkų amžiaus*
- (442) *as ta prasme, kad norint laimėti tenka pergudrauti visus. O laimėjimas yra saldus! Dažniausiai debatai nevyksta šiaip sau - būna arba renginys, arba nemažas*
- (443) *Bet kitas, tarkim, treniruojasi, kol pasiekia pasaulio rekordą. Saldus jausmas - visas pasaulis apie tave sužinos.*

- (444) *brėži aiškių ribų, kad nelįstume į Tavo neliečiamas valdas? Negi gali būti saldi pergalė atimti iš bejėgio žmogaus vienintelį tikrą jausmą?*
- (445) *Užtat nelabai jaukiai čia jausdavosi rusų komandos. O kokia saldi būdavo pergalė! Žmonės spausdavo vienas kitam rankas, bučiuodavosi, pakeld*

Sūrus:

DAIKTAS

- (446) *apie išlietą prakaitą neverta ir kalbėti - didelių pergalių skonis visada sūrus. Todėl E.Daniūtė ir A.Bižokas pralenkė net krepšininkus, šiemet į Lietuvą*

d. PRALAIMĖJIMAS

Kartus:

DAIKTAS

- (447) *Istorijoje, kaip ir gyvenime, atsispindi ne tik pergalės, bet ir kartūs pralaimėjimai, nesėkmės. Istorija - tai yra mūsų sporto praeitis*

MAISTAS

- (448) *turėtų to pakakti; jie atėję gydytis, o ne plepėti. Amalija praryja karčių nesėkmę, bet neišsižada savo klausimų, vis ieško būdų, vis tikisi pažvelgt*

e. NUODĖMĖ

Saldus:

KELIONĖ

- (449) *pagrindinis jų tikslas – supažindinti žmones, o kiekviena pažintis veda į saldžių nuodėmę, todėl ir buvo pasirinktas toks laidos pavadinimas.*

BENDRESNI ATVEJAI

- (450) *iškils toks reikalas. Iš pradžių buvo šlykštu. Paskui apsiratau. Bet tas saldus nuodėmės skonis! Kai žinai, jog tai draudžiama, negalima!*

7. Žmogaus išorės sritis

a. ŠYPSENA

Saldus:

DAIKTAS

- (451) *Tomas džiaugdamasis, bet kartu ir sunerimęs, ar kartais neslypi už tos jo saldžios šypsenėlės vėl kokio nors naujo klauto.*
- (452) *Ir noriu šerti iš visų jėgų per tą išsišiepusį snukį, per saldžią šypseną, per iškreiptas lūpas! - Vesk mane atgal! - imu rekti lyg pamišėlė*

(453) *Trenkia orkestras. Dirigento veide - saldi šypsena. Laisvės Angelas ant aukšto cokolio atrodo nelaimingas.*

DAIKTAS, SKYSTIS

(454) *Turiu jų daugybę. – Ji išėjo, apdovanojusi mane svaiginančiai saldžia šypsena, palikusi grandinėles, auskarus, ryškaus plastiko medalionus*

DAIKTAS, UGNIS

(455) *Kas yra? Burna - sodri vyšninė dėmė - tirpo nuo saldžios, jam siunčiamos šypsenos. Žadėjo prikelti, jei kas nutiktų, ir štai vypso*

BENDRESNI ATVEJAI

(456) *Magridžas, sere, – tarė jis meilikausiai, o moteriškame jo veide pasirodė saldi šypsena. – Tomas Magridžas, sere, visuomet jūsų paslaugoms.*

(457) *pajutau, kad senukas man sukėlė nesmagią nuotaiką (galbūt dėl nuolatinės saldžios savo šypsenos). Tikrai, nejaučiau jokio noro pamatyti jį dar kartą.*

(458) *Kada paskutinį kartą buvo pas tave banditai? - klausia majoras jau be saldžios šypsenėlės. - Tai kad nežinau. Kad nebuvo. - Kaip tai? Buvo ir nežinai?*

(459) *Majoras sėdi už stalo, šypsosi saldžia šypsenėle. Atsistoja, ištiesia putlią ranką, pasisveikina. - Sadis!**

(460) *vaikiškai maivydamsi ciepsėjo Sandra. Kitų kolegų šypsenos irgi buvo saldžios. Lėja iš to meilumo gero nelaukė. - Ar viršininkas yra?*

(461) *paniekos kupiną žvilgsnį. – Žinoma, jūs čia naujokė, – pasakė ji su saldžia šypsenėle. – Bet mes anksčiau turėjome tam tikrų sunkumų.*

(462) *burnoj visi dantys metaliniai; ir ukrainiečio siuvėjo lūpas, iškreiptas saldžia šypsena, ir vakarykštės nakties jaunuolį - purvina marle*

(463) *lašeliu kartelio mėgausis mano pikantiškomis apelsinų pynutėmis, o anas su saldžia šypsenėle – egocentiškomis abrikosų širdelėmis*

(464) *Jis žino. Ji nusišypso jam – keista, pašaipiai saldžia šypsena. – Nemanokit, kad sakysiu kalbą, – pastebi Armanda*

(465) *galėtų pats kai ko išmokti iš Šarlio. Ir vėl tas saldus, liūdnas pusiau šypsnys.*

Kartus:

DAIKTAS

(466) *jo veidas paženklintas motinos šypsena! Aiškiai atpažino tą švelnią, karčią šypseną, juto, kad ji prilipusi prie lūpų ir kad jis negali ja atsikratyti*

DAIKTAS, ŽMOGUS

(467) *ir terba", kurios sandą "laimingas", matyt, galima skaityti ir su švelnia, karčia, ironiška, abejinga šypsena ar intonacija.*

DAIKTAS, LIGA, ŽMOGUS

- (468) *vartytis lovoje, degti, o dieną nei iš šio, nei iš to sustingti su karčia (kartais - ironiška, net skausminga) šypsena lūpose, įsmeigusi į tolį*

BENDRESNI ATVEJAI

- (469) *su sausai išverktomis akimis, kartais su trečiojo brolio mina, kartais su karčia ciniko šypsena. Jos vaikšto po nedidelius pokario miestelius*
- (470) *Kęstučio Navako, kaip jam atrodo, kodėl jis nenominuotas, – jis su karčia šypsena atsakytų: „Nesu pakankamai mandagus“. Darosi šiek tiek aiškiau*
- (471) *įdomu jam buvo suprasti šitokio kolektyvo tvarką. - Skirstė, - nusišypsojo karčia šypsena žmogus. - Pirmenybė pasirinkti - pirmininkui, pavaduotojui*
- (472) *išore nė kiek nepriminė Monikos, tačiau po skyrybų Izidorius sykais su karčia šypsena pagalvodavo, kad ir žmoną jis, matyt, rinkosi turėdamas prieš akis*

Rūgštus:

BENDRESNI ATVEJAI

- (473) *tapti didvyriais, - juokdamasis tęsė Konanas. Seržanto veide pasirodė rūgšti šypsena. - Šitie neturi žalio supratimo apie drausmę.*
- (474) *– Jai tik šešeri, – pastebėjau paaiškindama. Reino įtemptai šyptelėjo rūgščia šypsena, tarsi ši trumpa pažintis su mano dukrele patvirtintų*
- (475) *Žinių apie būsimą anūkėlį jie sutinka su rūgščia šypsena. Žinoma, gimus mažyliui, seneliai jį supa, kartais atsikelia*
- (476) *į policijos komisariatą atėjusį buvusį kalinį tvarkos saugotojas pasitinka rūgščia šypsena ir klausimu: "Ko čia atėjai, jei nepadarei nieko blogo?"*

b. VEIDO IŠRAIŠKA

Saldus:

BENDRESNI ATVEJAI

- (477) *labiau stengdavosi, tuo tasai veidas kitiems nepatikdavo. Per rūgštus. Per saldus. Pernelyg surūgęs arba nemaloniai išsišiepęs.*
- (478) *– Aš – sveikas... Mane be galo erzino jo nevalyva marmūzė su įsiteikiančia saldžia mina. Kažkaip pasimuisčiau. Gal judesys buvo ir pernelyg staigus*

Kartus:

BENDRESNI ATVEJAI

- (479) *tikrai pabaisinga, nes merginos už prekystalio šypsena ūmai išblėso, virto karčia grimasa. - Šitą! - bedė Nora pirštu į pilkšvai alyvinę skrybėlaite.*

Rūgštus:

DAIKTAS

- (480) *Štai ji ir čia. Dabar suprantu, kodėl radosi ta rūgšti išraiška auksinių futbolo berniukų veiduose, juk, jei esi dievybė*

LIGA

- (481) *peruku atrodė it plikai nuskusta ar nuskalpuota, jos veido išraiška buvo rūgšti ir skausminga. Ką jie padarė tai mergaitei? Kam jiems to reikėjo?*

BENDRESNI ATVEJAI

- (482) *Tos moters akys buvo priplaukusios, o veidas rūgštus kaip greipfrutas. Ji atrodė tarsi po dozės heroino*
- (483) *taip bjauriuosi, jog net po tiek metų išvydus jo rūgštų veidą mane supykina.*
- (484) *Ir koks nusivylimas būna, kai jie ničnieko nepamato: tiesiog pastebi jų rūgštų veidą, kad jis tavęs nesugavo ką nors nelegalaus ar pikta darant*
- (485) *tarp šerbeto ir mitologijos, knibždėjo minia, kažkur toje minioje buvo rūgštus Murugano veidas ir balto atlaso pizama. Ar jam grįžti?*
- (486) *po parduotuves, visai neįdomiai pasakoja apie save jį sekiojančiai rūgštaus veido moteriškaitei, o kad jis dar ir antikvariato žinovas, suabejoji,*
- (487) *Sulaiyk savo pasiūtėlius! - Kęsgaila surinka įsakomai. Bet rūgštaus veido raitelis tebetyli, net nekrenkšteli. Lūkuriuoja.*
- (488) *taisomi pesimistai, kad ir kaip gerai jiems sektųsi, dėl visa ko rodantys "rūgštų" veidą. Europos Sąjungos šalių patirtis rodo, kad vartotojai būna arčiau*
- (489) *Kuo labiau stengdavosi, tuo tasai veidas kitiems nepatikdavo. Per rūgštus. Per saldus. Pernelyg surūgęs arba nemaloniai išsišiepęs.*
- (490) *Ji buvo šviesiaplaukė ir graži. Arba galėjo būti graži, jei ne rūgšti veido išraiška. Ji laikė prispaudusi prie krūtinės maždaug metų vaiką*
- (491) *Skomantas pas Karminą užsuko po savaitės ir, nekreipdamas dėmesio į rūgštų veidą, pranešė gerą žinią.*
- (492) *Džimio veidą tuomet tik iškreipė rūgšti grimasa. Spėju, jog jis dar kartą pasibjaurėjo mumis*
- (493) *Margot, apimta ekstazės, šoko su mano broliu (jo žmona stebėjo nutaisiusi rūgščią miną), Levinas - su Dorit. Jis kuo nekalčiausiai man pamojavo.*
- (494) *pylusi ašaromis pulti į ankstesniojo kirpėjo glėbį. Kaip elgtis. Pamačiusi rūgščią savo kirpėjo veido išraišką, mikliai pasiaiškink*
- (495) *liovėsi skambinėjęs: ponija Otilija nebesibeldė į mano kambario duris ir rūgščiu veidu, tarsi būtų valgiusi varškę ne su medum, o su actu, nebepranešdavo*

- (496) *pavadėlių jau praeiti nebegalima. O jei žodį ne tokį ištari ar rūgščių miną nutaisai, tave dasr pamoko ir šunų savininkai rusiškais matais*
- (497) *galėsiu dar pakviesti. Rusės atsako: "Su malonumu", o lietuvaitės nutaiso rūgščių miną. Niekad nekviečiu šokti merginos, kuri bendrauja su kokiais*
- (498) *A, mūsų įžymybė! Kaip jautiesi išgarsėjęs? - Kaip sugautas, - nutaisė rūgščių miną Einslis. - Kurį laiką dar teks pakentėti - ar ištersi?*
- (499) *Vienybė!.. Panika tarnauja priešui!.."; čia pat, nutaisęs labai rūgščių miną, basas ir vienmarškinis, ant žolės tysojo rudaplaukis*
- (500) *užrašę, kada tai buvo ir kur jis važiovo? - Bijojau, kad to paklausit, - rūgščia mina atsakė Suaresas. - Paprastai tokius dalykus užsirašinėjam, bet teks*
- (501) *Jis mano, kad čia vyresniojo liokajaus darbas. - Labai juokinga! - rūgščia mina atsakė Garsija, o Einšliui pridūrė: - Aš netikiu tuo Holdsvortu*
- (502) *Dar ir kaip, – linksmai pritarė pašnekovė. Barbara Leks rūgščia mina nužvelgė Helą. – Deja, nebegalėsiu to padaryti, – dar pridūrė Hela.*
- (503) *aš irgi nenorėčiau. Marijus, kad ir labai stengiasi būti mandagus, nutaiso rūgščių miną; tokie pokštai jam nepatinka. Aš klausiu: - Kas jus čionai atvedė*
- (504) *Liaukis, Patrikai - tu nužudei du žmones. - Taip, žinau, - jis nutaisė rūgščių miną. - Gerai, aš esu šūdo gabalas. Taip, aš juos nužudžiau*
- (505) *Tonio ir Saimono kepures. Atrodė, kad ji tuojau susivems, kai bandė rūgščių miną pakeisti šypsena. – Krūtai, a ne, Kres? – šūktelėjo Tonis.*
- (506) *rakinėjo nagus kišeniniu peiliuku. – Atėjau pas pavaduotoją Veiną Skotą. Rūgšti policininko išraiška nepakito, ir nesvarbu, kad darbe jam mokėjo už tai*
- (507) *Ką dėstytojų daryti? "Dar pasižiūrėjau į jo rūgščių fizionomiją, į komjaunuolio ženklelį atlape ir užsičiaupiau.*
- (508) *nekreipė jokio dėmesio. - Štai tau ir Buda, - pasakė Izidorius, nutaisęs rūgščių miną. - O kokia apžėlusi jo bamba!.. - užvertė akis aukštyn Elena*
- (509) *Vargstu prie rankraščių ištisas savaites, o Tomas juos perskaitęs nutaiso rūgščių miną ir pasako: Tu labai neorganizuota, ir tai yra pagrindinė priežastis*
- (510) *Dabar ji vaizduoja nerimaujančią, kad Džimas taip ilgai neateina. Padaro rūgščių miną, tačiau burtai mesti ir jai nėra kur trauktis*
- (511) *akys susitikus būdavo smagios, kaitrios, o dabar - rūgščios: tokių dar niekad nebuvo ir matęs. Nenudžiugusi, nelinksma, lyg su kažkokia baime, galbūt todėl ir atrodo vyresnė.*
- (512) *Ketinu jo paprašyti, kad ją atsivežtų... - Savo motiną? Džoana nutaisė rūgščių miną. - Man patinka ponja Vilard. Ji - nuostabiausia moteris pasaulyje.*

- (513) *Juhanai! - pasilenkiu, atsiremiu, žiūriu iš apačios į Bogdaną, nutaisiusį rūgščių miną, kvėpuoju atvira burna, išsiviepiu, dar toliau atmetu vieną ranką ir*
- (514) *apie damas mokslų tarybos nares, ir ji pati nepajuto, kaip nutaisė rūgščių miną. Būti išstremtai iš didingojo Džordano, iš šios įspūdingos*
- (515) *atėjo Portobelo princesės. ST kaip visada buvo nutaisiusi rūgščių miną ir jau ketino pralėkti pro šalį. Tačiau tada ji pamatė Tonį.*
- (516) *Esu tikra, jog Rudžiui tas pats. Rudis šyptelėjo, Žolina padarė rūgščių miną ir pasakė: – Na, tai šiek tiek jautres reikalas.*

c. ŽVILGSNIS

Saldus:

BENDRESNI ATVEJAI

- (517) *Karalius švelniai žvelgė į karalienę, o jo žvilgsnis buvo be galo saldus.*

Kartus:

SKALĖ

- (518) *atsiduso ir pasižiūrėjo žemyn į arbatos puodelį karčiu, kaip man pasirodė, žvilgsniu.*

Rūgštus:

SKALĖ

- (519) *Pliopa žvilgtelėjo į Lėją, paskui nuvedė akimis žemyn, tuo kreivu ir rūgščiu žvilgsniu tarsi parodydamas, kur ji tą nuomonę turėtų susikišti.*

8. Žmogaus vidinio pasaulio sritis

a. EMOCIJOS: DŽIAUGSMAS

Saldus:

DAIKTAS

- (520) *uosti, glausti... Visa pasikeitė. Visa tuo saldžiu kūno džiaugsmu tegalėjau matuoti. Keista – dabar*
- (521) *fokusininko skrybėlės, teikusios Benui vaikiškai saldaus džiaugsmo. Todėl skubėkim su gera žinia, kol senų*

SKYSTIS

- (522) *kol po visą kūną pasklisdavo pasitenkinimas, saldus ir raudonas it vyšnių sirupas, tekantis per baltą*
- (523) *juto savy atsivėrusią drąsos versmę ir kūnu sruvo saldus pasitenkinimo jausmas.*
- (524) *Tu tik pažiūrėk, matai? Jutau, kad saldus malonumas teka jos pirštų galais. Staiga*

- (525) *visą jo sielą buvo užliejęs džiaugsmas, ir jis nenorėjo nei savo krūtinėje, nei lūpose apkartinti to saldaus jausmo*

ŽMOGUS

- (526) *jaukuma užlieja visą kūną. Spragsėdama kūrenasi krosnis, man šilta, apima saldus, nepakartojamas dangiškos palaimos jausmas*
- (527) *į kitą arba stovėdami darė visokius keistus judesius. Kokia viliojanti ir saldi palaima Joriui užsimerkus nugabendavo jį į ramų Šešuvies slėnį*
- (528) *Rūženą apėmė nenusakomas ir nepaprastai saldus palengvėjimas. Bertlefas pasirodė būtent šiandien*

DAIKTAS, SKYSTIS

- (529) *Briedui šiek tiek pavydu atmieštą, bet saldų malonumą teikdavo tai, kad jis iš Roberto lūpų*

BENDRESNI ATVEJAI

- (530) *kibirai ir pakvimpa šilta pieno puta. Skaudžiai saldus jauno vyro džiaugsmas: šienpjovio, medkirčio*
- (531) *ją išlaikyti. Akimirką palengvėjimas buvo toks saldus, tarytum ji jau būtų išsigelbėjusi, tačiau ūmai*
- (532) *it malūno sparnais. - Kaip patirt malonumą ir saldų vidinį džiaugsmą?! Nelaimingąjį akivaizdžiai*
- (533) *Nešinasi tamsiakojai vaikai, raudi nuo Saulės ir saldaus džiaugsmo. Šašuotas bėga pirmas, virvele traukdam*
- (534) *dešimt prancūziškų žodžių. Tai buvo ne darbas, o saldus malonumas. Selenis turėjo aistrą kalboms.*
- (535) *ironiška auka ir transcendentinė Akis, su saldžiu pasimėgavimu ir nuostaba stebinti visus begaliniu*
- (536) *bet jeigu ir taip, tebūnie, buvo verta dėl tos saldaus pasididžiavimo akimirkos, buvo verta*
- (537) *pelno. Taip dabar ir yra. O tas jausmas toks saldus - lyg naujais džinsais pasipuoštum.*

Kartus:

DAIKTAS

- (538) *valios, o ne dėl sugadintos vaikystės... Tokia pagieža teikia tam tikro rūgštaus pasimėgavimo ar net kartaus džiugesio, nesvarbu į ką ji būtų nukreipta.*

BENDRESNI ATVEJAI

- (539) *ji susmuko ant kilimo. Žiūrėdamas į jos švelniomis šešėliuotomis duobutėmis išskaptuotą nugarą, į baltus putnius sėdmenis jaučiau keistą kartų pasitenkinimą*
- (540) *mane kankina. Ji nesuteikia man palengvėjimo. Su karčiu pasitenkinimu apmąščiau - jei mano sūnus gaus*

Rūgštus:

DAIKTAS

- (541) *valios, o ne dėl sugadintos vaikystės... Tokia pagieža teikia tam tikro rūgštaus pasimėgavimo ar net kartaus džiugesio, nesvarbu į ką ji būtų nukreipta.*

b. EMOCIJOS: MEILĖ

Saldus:

DAIKTAS

- (542) *akis, tiesą sakant, pajuto palengvėjimą, nes jos meilė buvo ne tik saldi, bet ir slegianti. Tačiau kurorte jis jautėsi ne per geriausiai.*
- (543) *nevykėlį vyrą, bet ir prisipažinti, kad užmezgei saldų, bet išdavyste kvepiantį romaną.*
- (544) *vieninteliu žaidimu, kurį su malonumu žaidžia suaugę žmonės; aš gyvenau saldžių geismų ir nuolatinės palaimos pasaulyje.*

SKYSTIS

- (545) *lyriški, tai protuoliai... Juose nebuvo nė lašo saldaus sentimentalumo, įprastų tokiems vaidmenims*
- (546) *dienraštyje, bet dabar jos buvo atskiestos tokiu saldžiu sentimentalumu ir egzaltuotu moralizavimu*
- (547) *įstabūs šviesūs plaukai. Ji dar negalėjo šypsotis, tačiau ją užliedavo saldi šiluma žiūrint į žavingą rubuilį kūdikį su dar drėgnomis nuo pieno lūpomis*
- (548) *juk pasitaiko visiškai nepanašių tėvų ir dukterų. Mane užplūdo kažkokia saldaus rožinio gerumo banga, nusprendžiau padėti tai mergaitei.*

ŽMOGUS

- (549) *baisaus, netgi įdomu taip, o koks paskui ateina saldus susitaikymas... Gal būt mes per daug skubėdavome*
- (550) *paširdžius – štai ji, tavo moteris! – pažadindami saldų ir negailestingą geismą, kuriam moteris privalo*

BENDRESNI ATVEJAI

- (551) *labai labai lietuviams laužas patinka (saldus sentimentalumas, ir tiek). Įsiterpsiu (atsiprašo*
- (552) *priklausiusioje valstybėje. Idiliškos scenos ir saldus sentimentalumas, šviesios spalvos lyg ir dengia,*
- (553) *keiksmas ar dovana? Stebuklingas jausmas, naiviai saldžiu Meilės vardu pavadintas. Suseno jos Arnulis*
- (554) *kaip mane apkabinsi. O mano glėbys, mylimoji, saldus". Einu pro šnarančias ir vis tirštėjančias nendres*

- (555) *mėgina apie vestuves nebegalvoti. Dabar jis laimingas. Miela Ramutė, saldūs jos bučiniai. O laisvalaikius, kai sąsiuviniai ištaisyti ir Ramutė savo kr*
- (556) *laukia, kol vagilis pats į išskėstą glėbį įpuls. Saldžiam pasibučiavimui.*
- (557) *pajustume ne tik žemuogių, bet ir buvimo drauge saldų jausmą. Sąžinės kartėlis mane ilgai slėgė*

c. EMOCIJOS: LIŪDESYS

Sūrus:

SKALĖ, JUDANTIS OBJEKTAS

- (558) *atrodai, vaikelai, - Emilijos gomuriu ėmė kilti sūrus gaudumas, visada jai taip nutikdavo, gražuolę*

Kartus:

DAIKTAS

- (559) *Ach, vis dėlto jos pasakė, - Indrė neslėpė kartaus nusivylimo, tik aš dabar galvojau*
- (560) *beveik neįmanoma nuslėpti nuo savęs ir kitų kartaus nusivylimo, jog laisvo gyvenimo tikrovė*
- (561) *negu protinis, o be to, už proto malonumų akimirkas tenka apmokėti karčia melancholija. O emocinis pasitenkinimas tik šiek tiek nuvargina jausmus*

SKYSTIS

- (562) *ir telefonu pasikalbantys. Bet dabar užplūdo kartaus apgailėstavimo jausmas, kad taip susiklostė jų*

ŽMOGUS

- (563) *praėjusi naktis buvo tragiškiausia. Į baikerių šventę jis atvyko iš Kauno. Karčių nuoskaudą bandantis tvardyti vyras prisipažino, kad už prieš pusmetį*
- (564) *Kartaus nusivylimo savimi būseną, užvaldžiusi, pavyzdžiui, po susitikimo su "miegančiuoju lama" Minlingu Rinpoče, mane ir dažniau aplanko.*

SKYSTIS, ŽMOGUS

- (565) *įdėmias akis, jo ranką su teptuku... Gaudulio, kartaus nusivylimo banga gniaužia Amalijai gerklę*

BENDRESNI ATVEJAI

- (566) *jis manė, kol ji pasitraukė į šalį, ir lordas pamatė Rodžerį. Ak, kokia karti širdgėla! Ji tarėsi gelbstinti Rodžerį, bet visą tą laiką iš paskutiniųjų*
- (567) *Išryškinęs dvasingumo ir praktikizmo kontrastą, Šaltenis su karčia širdgėla konstatuoja, kad dvasingumas iš realybės stumiamas į iliuzijų sferą*
- (568) *Molienos kietos kaip pati buitės, Mane pagimdė, ilgesio kartaus mokint Ir sielvartu nudažėte mintis... ("Mano gimtinė", Grenoblis, 1941 m*

- (569) *Tai lengvabūdiškas elgesys, galintis suteikti kartaus nusivylimo. Būti ES nare, reiškia leisti veikti*
- (570) *Buvo pergalių ir pralaimėjimų, euforijos ir kartaus nusivylimo. Sakoma, jog viščiukus skaičiuoja rudenį*
- (571) *teisės žmogui teisti kitą žmogų ilgainiui virsta karčiu nusivylimu ir abipusiu pagarbos netekimu"*
- (572) *kad žmogus, negavęs savo pelno dalies, nejaustų kartaus apmaudo, kurį galbūt perdavė ir savo sūnui?*

d. EMOCIJOS: BAIMĖ

Saldus:

DAIKTAS

- (573) *lyg nešvarus kanalizacijos vamzdis. Mes karste su priplėkusiu oru, saldžia baime ir lipnia tarsu kraujas tamsa, mėgaujamės "God Save The Queen"*

SKYSTIS

- (574) *Norėjo save, kietą ir surambėjusią, praskiesti saldžiu nerimu bei raibuliuojančiu ilgesiu.*

ŽMOGUS, SKYSTIS

- (575) *Kovojo su savimi ir su tuo jauduliu, tokiu saldžiu, svaigiu, su niekuo nesulyginamu...*

BENDRESNI ATVEJAI

- (576) *meilė, kurią anksčiau prisimindavau su tokiu saldžiu jauduliu, apteko purvais. Daugiau mudu*
- (577) *mano vaikiškas tikėjimas ir atsidavimas, mano saldus nerimas laukiant. Gal kada nors tie tolstantys*
- (578) *galo išgyventi ir pajusti savo susijaudinimą: su saldžiu siaubu kartojo sau, kad Alžbeta tikrai*

e. FIZINĖ IŠRAIŠKA

Saldus:

DAIKTAS

- (579) *tam Feliksui Riaukai aš buvau dovanojęs tokį pat saldų ramybės ir tuštybės pojūtį. Kaip aš nepagalvojau,*
- (580) *eglių karčių kvaptį. Ir tvinkčiojančias pūsles, ir saldų nuovargį delnuose. Tada ateina vakaras. Nuo šulin*
- (581) *staiga pašokęs užblioviau:- MAAMAAA!Kojose jutau saldų silpnumą, jos linko per kelius.*

ŽMOGUS

- (582) *nekliudys, žinau, bet jaučiu - padegs. Kažkoks saldus pasiutimas apėmė kūną: galvoju, pasiuskit, šaudyk*
- (583) *Žmonės baltais chalatais paguldė jį ir kažką darė. Jį apėmė saldi ramybė. Jis jautėsi puikiai. Jis galėjo keltis ir važiuoti toliau.*
- (584) *jis gulėjo ramus - jokie pavojai nebegrėsė. Saldus nuovargis įveikė Šarūną, jis užsnūdo.*
- (585) *jau būčiau sporto salėje. Kartais pasiduodu saldžiam tinguliui, užliūliuoju save parankia filosofija:*

BENDRESNI ATVEJAI

- (586) *Kai pats nejausdamas, su saldžiu lengvumu, dėl Bičiulio palieki save patį ir keiti*
- (587) *Grįžti pavargęs, bet tas nuovargis būna saldus, nes matai prasmę. Svarbiausia, ką pats išgyveni*
- (588) *Keisčiausias jausmas pasaulyje, tarsi saldus skausmas, tik malonesnis. – Ateik čia, – pasakė*
- (589) *į rausvą odos lopinėlių, akimirksniu pajutau saldų nekantrų virpulį. Be to, Jūratė buvo žvali*
- (590) *Netrukus ėmė gelti panages. Skausmas buvo beveik saldus. Kitą dieną, sekmadienį, mudu su Domu diendaržyje*

f. MINTYS

Saldus:

TALPYKLA

- (591) *Man, vaikui, saldžių saldžiausioj svajonėj apie meilę ir apie tai, kas, regėjosi, sudaro jos*
- (592) *sakiau, smakeli, bet tu nesupratai: Sudie, tovarišč staršina! Tokiose saldžiose fantazijose imu snūduriuoti, atrėmusi galvą į linguojančio vagono sieną.*

SKYSTIS

- (593) *gėdos ir paniekos medį. Ir dar viena aplinkybė neleidžia paskęsti saldžiose mintyse. Jėzus, gerasis piemuo, nuolat kviečia akistaton netikrus ganytoju*
- (594) *Kartodama OM TEN VARA SO ŠARA S HUM, Dunia nugrimzdo į saldžias svajones. Ji nė kiek nenustebo priešais save išvydusi Astralinį Partnerį*
- (595) *tai pati gerai žinai, koks didis malonumas atsipalaiduoti, panirti į saldžias svajas, patogiai įsitaisius kur nors ant kilimo ar ant šeiminkų patalų.*

ŽMOGUS

- (596) *„nusišaukit“? Kokią ji turėjo moralinę teisę būti teisėja?.. Užėjo saldi pagunda su Pavilnele susijungti ir išbandyti laimę*
- (597) *svetimų daiktų imti... - geriau kuo greičiau atstumti nuo savęs tokią saldžią pagundą. - Taigi aš tau duodu?! - nesupranta Viktorija.*

- (598) *šiukšles traiškančiai mašinai akompanuojant, jis atsiduodavo saldžioms svajonėms. Jis nekenė sunkvežimio, nekenė savo vargano būsto*

BENDRESNI ATVEJAI

- (599) *pasidžiaugti gyvenimu tenka nusizengti taisyklėms, tačiau nors ir kokia saldi būtų pagunda, tu niekada neužsiimsi nešvariais darbais*
- (600) *gvazdikų ar rožių rūšių. Vieni sodininkai išaugina gėlių, panašių į saldžias svajas, kiti - į košmarus. Kai užmigdavau koku nors būdu*

g. SAPNAI

Saldus:

TALPYKLA

- (601) *tikrai maigė, glostė ir timpčiojo tarsi saldžiam košmare. Gražinos kvapas tapo nebepakeliamas*
- (602) *puikiai ir nebuvo ko griaužtis. Pabudus iš saldaus sapno šį malonų rytą Dailioji Kalytė jautės rami*
- (603) *Gal Kultūros ministerija vieną kartą atsibus iš saldžių sapnų ir save labai guodžiančių pareiškimų, mefistofeliškų juokų*

SKYSTIS, ŽMOGUS

- (604) *kad jis nugrimzdo į sapną: į kažkokį malonų ir saldų sapną. Staiga viskas išnyko - ir megapolis*

BENDRESNI ATVEJAI

- (605) *Kartą Lukas jau seniai sapnavo saldų sapną, o aš gulėjau šalia senu zuikių papročiu ne*
- (606) *pas save į lovą, kad drauge sapnuotume tą patį saldų sapną. Fui, sušuko Greta, kad aš gulčiau šalia*
- (607) *mažasis varpinės varpelis mergaitei palinkėdavo saldžių sapnų. Kas žino? Gal ir būtų laimingi Tylos bokšte praleisti ramaus, be rū*
- (608) *galerijoje "Vartai" Dovilė Tumpytė Eglė Ganda Bogdaniienė. "Saldžių sapnų, Judita". 2003-2005 m. Instaliacijos fragmentas*
- (609) *žaislų parduotuvės vitrinoje, pažadindavo iš miego, o vakarais palinkėdavo saldžių sapnų. Kalbėjau apie švytinčią Didžiojo Beno akį, kurioje dega dienu*
- (610) *erzėjimas ir mano atsuktuvus - štai visas mūsų turtelis. O dabar saldžių sapnų! Mie-gu-čio! Karbutas apsidairė - niekas nė nekrustelėjo. Įsakyk!*
- (611) *ji manęs klausdavo, kaip gyvenu. Vakarais siųsdavo žinutes linkėdama saldžių sapnų. Neįteikta gimtadienio dovana Po kelių dienų skelbimas*

- (612) *A. B. Na, labanakt! Saldžių sapnų! Nežaisk ilgai - rytoj anksti keltis. Mokysim tave išgyvenimo meno.*
- (613) *antro rublio, bet neradau. Ištariau tik "Labanaktis!" - Labanaktis. Saldžių sapnų! - elgeta atsakė tokiu gūdžiu balsu, kad aš supratau, jog jo sapnai*
- (614) *nors atsitiks, niekuomet nieko jos neklausiu, tik pabučiuosiu, pasakysiu: „Saldžių sapnų, meile mano“, ir kitą rytą atsibusime kartu, susiėmę už rankų, tarsi*
- (615) *su žvake rankoje atėjo Auksauogė ir visiems palinkėjo labos nakties bei saldžių sapnų. - Ilsėkitės, - tarė ji, - iki pat ryto. Nebijokit jokių naktinių*
- (616) *kepuraitę "Intimity", tai negirdėsi pašalinių garsų. Gerai išsimiegosi. Saldžių sapnų..." Saldžių, vaikeliai, saldžių... Tyliai tyliai, kad nepažadinčiau*
- (617) *Šita laimė tau kaip sniegas ant galvos? Na, pagaliau atėjo manęs pakeist. Saldžių sapnų! Ir Šveikas saldžiai užmigo prie telefono nepakabinęs ragelio*
- (618) *Jeden szary, drugi bury i obiedwa szmukasz do dziury". Protėvių palikimas. Saldžių sapnų. 28. - Kokius žaislus jūs mėgote? - klausia psichiatras.*
- (619) *tai negirdėsi pašalinių garsų. Gerai išsimiegosi. Saldžių sapnų..." Saldžių, vaikeliai, saldžių... Tyliai tyliai, kad nepažadinčiau balandėlės, suduodu*
- (620) *Pavargusių moterį. Pabučiavau į kaktytę... "Miegančioji gražuolė... Saldžių sapnų, mano meile..." Ryte, pramerkęs akis, neprisiminiau, kaip užmigau.*
- (621) *Venera: Taip... ir man... tai labos nakties, Mimi. Saldžių sapnų! Mimi: Ir tau. Labanakt, Žvaigždele!*
- (622) *namų dievams nuraminti. Santalmedis ant pagalvės, kad sapnai būtų saldūs. Vėliau Anuka pasakė, kad Šlepetė jau nebebijo, taigi viskas gerai.*
- (623) *Budėtoju, matau, galvos neskauda. Taigi ir man - ne. Saldžių sapnų! - Palaukit. Aš tuoj... - Karbutas patrynė sumedėjusių kojų.*
- (624) *kurių išmoko, prie durų atsigręžė ir tarė: - Labos nakties, rektoriau. - Saldžių sapnų, - linktelėjęs atsakė jis. - Ir ačiū jums, - pridūrė poniai Koultter*
- (625) *likęs baisingai kriokiantį klozetą, neatsiprašęs ir nepalinkėjęs Skeiviams saldžių sapnų grįžau į savo guolį. Rytą prie pusryčių stalo jaučiausi kaltas*
- (626) *Išeinu, mano didžramune... Bet tu niekur šiąnakt nepabėgsi nuo manęs. Saldžių sapnų. Pasilsėk prieš balių. Jei miegas neimtu, karštas*
- (627) *išbudino kažką, ko neturėjo išbudinti. Ką gi, visiems, tik ne Pipinui, saldžių sapnų. Šitam jaunam patrakėliui tebus pirmas budėjimas*
- (628) *Net pasiūlėme paieškoti maišelio. Išeidamos palinkėjome saldžių sapnų. Jei nori susitikti, paskambink. Mūsų telefono numeriai pas Arūną."*

- (629) *miega nešvariuose savo būstuose. - Labanakt, talibai, ramios nakties... Saldžių sapnų... - sumurmėjau ir prarijau antrą migdomųjų tablečių.*
- (630) *kad piktieji prisėlins prie lango, išties gauruotas rankas ir pagrobs saldžius sapnus sapnuojančius nekaltuosius. Sapnuodama žinau, kad šis sapnas*
- (631) *reikės nusipirkti kokių nors detektyvinių romanų, nes jau antrą naktį apie saldžius sapnus galėjo tik svajoti. Pelė sugrįžo. Kitą rytą, atėjusi į 17-ą kambarį*
- (632) *Matyt, tavo muzika teigiamai veikia mano miego ląsteles. - Na, tada - saldžių sapnų, - pamojavo man teta ir nūsiskuto. Šyptelėjau ir išėjau palikęs*
- (633) *Mudvi, kaip žinai, neįveikiamos, - Emiliją pokalbis ėmė erzinti.- Tai saldžių sapnų, - Albina tuoj pajuto motinos nuotaiką ir, mandagiai atsisveikinusi,*
- (634) *(ekonominės svarstyklės vis dar vyrų pusėje). Eglės Gandos instaliacijoje "Saldžių sapnų, Judita" patenki į mutuojančios jėgų persvaros erdvę: keturios*
- (635) *Panerių kaip nors susitarsime... - nusileido tėvas. Jis palinkėjo visiems saldžių sapnų ir prasibrovęs per šokėjų kirbinę išėjo iš restorano.*
- (636) *galvą tarp užpakalinių kojyčių, prisidengia savo ilga, puria uodega ir - saldžių sapnų iki pat balandžio mėnesio. Jeigu ateina šilti atodreškiai*
- (637) *valandų kelionės. Pakšteli išsiilgusiomis lūpomis, tvirtai apkabina ir... saldžių sapnų...Bjaurus, keliavimas, dievaži, bjaurus. Negali miegoti- nepatogu,*
- (638) *Bernto marškinių? Gali dėvėti ką tinkamas. Gerai tada. Tuomet sutarėm. Saldžių sapnų. Tačiau aš nemiegu, kūne per daug šio vakaro, per daug įvykių*
- (639) *pašalinių garsų. Gerai išsimiegosi. Saldžių sapnų..." Saldžių, vaikeliai, saldžių... Tyliai tyliai, kad nepažadindčiau balandėlės, suduodu sau tris kartus į*
- (640) *Pavakariams - vaisių tyrelė, vakarienei - pienukas. 21.30. Saldžių sapnų visiems. Samanta prausiasi kas antrą dieną. Taškyltis suaugusiųjų*
- (641) *Pakšteli išsiilgusiomis lūpomis, tvirtai apkabina ir... saldžių sapnų. Bjauru keliauti, dievaži, bjauru. Negali miegoti - nepatogu, negali*
- (642) *Zea kiek patylėjo, paskui atsistojo ir nusilenkdamas tarė: – Labanakt. Saldžių sapnų, barone. Linkiu gerai išsimiegoti! Tačiau ankstų rytą juos pažadino*
- (643) *šlamščia skvero tujose. Girdite? Net varnos ir tos darosi neramios. Saldžių sapnų su baltais angelais ir kipšeliu dėl „pikancijos“.*
- (644) *- O kur yra ta Brazilija? - Toli. Pernelyg toli. Labanakt ir saldžių sapnų. - Labanakt. 8. Ir viskas sustojo. Akvą Traversę užmigdė fejė.*
- (645) *rsdavo ant jo, susipakavusio miegmaišyje ir tysančio ant grindų. Linkėdama saldžių sapnų, ji iš pradžių bučiuodavo Tada į skruostą, bet kas vakarą vis labiau*

(646) *savo žmones, jie jums padės pasiruošti kelionei. O dabar labos nakties ir saldžių sapnų! -
Labanaktis, mano draugai, - atsisveikino Galadrielė*